

Expres

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

cultural

Anul IX, nr. 3 (99), martie 2025 • Apare lunar

24 pagini

Mihaela Grădinariu

Gabriel Chifu - liniștea din furtună
pag. 14-15

Cătălin Mihuleac

„O Tragicomedie româno-americană”
pag. 18-19 (fragment dintr-un roman în lucru)

Sărbătoare

*De sărbători poetul se
sărbătorește amintindu-și de
vechea lege a cuvîntului
care vai-vai a fost la început*

*o cât a trebuit sa aștepte
pînă cînd drumul o drumul
a strălucit ca un pom roșu
în pieptul său plin de iubire*

*astfel mi-a șoptit în acea seară
cu o voce dulce ca o enigmă
ea cea ascunsă în pămîntul adormit
sub zăpezile imaculate ale promisiunii*

*fericit este sufletul meu scufundat
în tăcere și așteptare stînd singur
și ascult amurgul cucerindu-mă
ca pe-o cetate părăsită*

Dan Laurențiu

Liviu Ioan STOICIU Literatura română de azi și de mâine	3	Lucian SCURTU Însingurări necesare	10
Constantin COROIU Recitind scrisorile lui Creangă	4	Adrian Alui GHEORGHE Breviar editorial	12
Magda URSACHE Sau nu? Sau da!	5	Eugen MUNTEANU Răstimp parizian, 1997-2000 Jurnal epistolar (XXX)	20
Constantin CUBLEȘAN „Singur cu tristețea lumii pe chip”	5	Ionel BOSTAN Adrian Păunescu - Extrapoetice	21
Vasile FLUTUREL Schiță de portret: rețeta fericirii Poetului	7	Doru SCĂRLĂTESCU Un filosof sub presiunea istoriei: Ion Petrovici	24
Gellu DORIAN Poezia	7	Constantin PAIU Câte ceva despre criticul de teatru	25
Carmen SECERE Poesis	8	Adrian Dinu RACHIERU Mircea Martin sau „Cerința adecvării” (III)	27
Armina Flavia ADAM Poesis	9	Constantin PRICOP Tînărul Fundoianu (IV)	28

„Multe lucruri nu le vedem fiindcă le privim prea de aproape” Lucian Blaga

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae PANAITTE (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin PRICOP (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor DURNEA (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Ioan ADAM, Radu ANDRIESCU, Adina BARDAȘ, Gellu DORIAN, Florin FAIFER, Vasile FLUTUREL, Adrian Alui GHEORGHE, Mihaela GRĂDINARIU, Dan Bogdan HANU, Emanuela ILIE, Gabriel MARDARE, Nicolae MECU, Cătălin MIHULEAC, Flavius PARASCHIV, Ioan RĂDUCEA, Cristina SCARLAT, Gheorghe SIMON, Liviu Ioan STOICIU, Diana VRABIE

CUPRINS

- Nicolae PANAITTE** Alegerile noastre 3
Liviu Ioan STOICIU Literatura română de azi și mâine 3
Constantin COROIU Recitind scrisorile lui Creangă 4
Premiu „Ion Creangă” - Opera Omnia Ediția a VIII-a 4
Magda URSACHE Sau nu? Sau Da! 5
Constantin CUBLESAN „Singur, cu tristețea lumii pe chip” (Gellu Dorian) 5
Vasile AIOANEI Ferenike, prințesa din Rhodos 6
Diana VRABIE O altă uliță a copilăriei sau despre paradisul pierdut de la Comănești 6
Vasile FLUTUREL Schiță de portret: rețeta fericirii Poetului 7
Gellu DORIAN Poezia 7
Carmen SECERE *Poesis* 8
Armina Flavia ADAM *Poesis* 9
Lucian SCURTU Însingurări necesare 10
Leo BUTNARU Scopul și cămașa de forță 10
Traian D. LAZĂR Istoria, Polonia și Rusia 11
Ioan VINTILĂ FINTIȘ Te caut precum pasărea zborul ei nevisat 11
Adrian Alui GHEORGHE Breviar editorial 12
Otilia ARDELEANU În retrovizor 13
Virginia BURDUJA Reasumarea unui patrimoniu negat (Camelia Sadovei: Confesiuni) 13
Mihaela GRĂDINARIU Gabriel Chifu - liniștea din furtună 14-15
Dionisie VITCU Roza, floarea de geniu a poetului 16
Daniel Ștefan POCOVNICU Insul în sine 16
Carmen FOCSA Interviu cu Andi Dumitrache, redactor al revistei *Unora le place arta* 17
Christian W. SCHENK Latura întunecată a lui Goethe 17
Cătălin MIHULEAC Trei capitole din romanul în lucru „O tragedie româno-americană” 18-19
Eugen MUNTEANU Răstimp parizian, 1997-2000. Jurnal epistolar (XXX) 20
Ionel BOSTAN Adrian Păunescu - Extrapoetice 21
Gabriel MARDARE Regele blestemat (partea a III-a) 22
Dan Bogdan HANU Post(st)ări 22
Diana DOBRITA BÎLEA Cu împrumut de Sus (fragment de roman) 23
Doru SCĂRLĂTESCU Un filosof sub presiunea istoriei: Ion Petrovici 24
Constantin PAIU Câte ceva despre criticul de teatru 25
Ioan ȚICALO Mărțișoare... 25
Flavius PARASCHIV Desene ciudate 26
Ioan RĂDUCEA Ca viteazul din poveste 26
Emanuel VASILIU Interstellar: călătorind prin univers 26
Adrian Dinu RACHIERU Mircea Martin sau „Cerința adecvării” (III) 27
Constantin PRICOP Tînărul Fundoianu (IV) 28

e-mail: exprescultural.iasi@gmail.com
www: exprescultural.ro
facebook.com/exprescultural
ISSN: 2537-5989

Felix AFTENE, CHEMAREA

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:
RO04BTRLRONCRTOPC2450901 – Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

Abonamente:

Pe adresa redacției, prin mandat postal, în contul revistei.
108 lei / an + 39,60 lei taxe postale,
54 lei / 6 luni + 19,80 lei taxe postale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul postal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări expuse cu ocazia evenimentelor din cadrul manifestării culturale
Luna Sculptorilor Români 2025.

* **Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.**

* **Rugăm colaboratorii să ne trimită textele doar pe adresa: exprescultural.iasi@gmail.com, până pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să aibă maximum 7.000 de caractere și să fie în format Word.**

dtp: bornaz.lucian@yahoo.co.uk

Nicolae PANAITI

Alegerile noastre

În numărul de acum al revistei, reiau un text de-al meu, întrucât consider că „veșmintele” lui încă nu par demodate, iar subiectul cred că și astăzi este valabil.

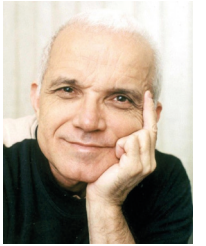
Sunt varii situații în viață când trebuie să luăm unele decizii: ele pot fi bune sau rele, pentru noi și pentru semenii. Dacă avem prezentimentul că ceea ce hotărâm nu susține comunicarea, decența și, de ce nu?, un dram de plusvaloare, trebuie să facem un pas înapoi. Personal am susținut și susțin lucrul acesta chiar și în circumstanța ieșirii în pierdere. Fiecare din noi este înzestrat cu anumite aptitudini, care pot fi puse în valoare sau nu. Alegerea și semnătura ne aparțin; liberul arbitru este o stare de fapt. Când hotărârea investiției talanților are un fundament temeinic, nu trebuie să cădem în mrejele ispitei amânării. Urmarea: efectele scontate nu vor întârzia să apară, iar dacă la început ele sunt firave, să nu te îngrijorezi... continuă cu determinare și credință. Lucrarea aceasta este complexă: se aseamănă cu munca unui orfevrier ce și-o îndeplinește cu atenție, bun simț, prinos și distincție. Mai sunt și acum, din păcate, formatori ce utilizează dubla măsură, chiar și în cazul celor care au alergat, până la finish, umăr la umăr. Deh! Metehne vechi ale trecutului pe care le creдем uitate...

Bunii și străbunii mei m-au învățat să-mi susțin cuvântul dat până la îndeplinire și să nu mă îndoiesc din start de făgăduințele, corectitudinea și verticalitatea oamenilor. În viață m-au însoțit aceste precepte morale, acordând credit în acest sens celor din vecinătatea mea. Nu de puține ori, am întâlnit persoane cu putere de decizie care una gândeau, alta spuneau și altceva practicau, chiar și în aceste ipostaze eu mi-am văzut de ținta mea, pentru că, de câte ori am parcurs drumul până la capăt, cu văi sau sușuri, secetă sau ploaie, largimi sau îngustimi, am fost atins de un sentiment de mulțumire.

Pentru mulți oameni lucrurile nu se desfășoară suficient de repede. Trenul trebuie să ajungă punctual, de asemenea pantofii comandați online; unii se supără pe pensionara care-și numără încet banii, în circulație, alții merg foarte aproape de mașina din față a „șoferului domol”, pentru a-l împinge de la spate. Toate acestea însemnând un câștig de timp de câteva secunde sau minute. Graba și nerăbdarea răspândite foarte mult au cauzalitatea în noi; rezolvarea lor depinde tot de noi. Omul se zbate pentru că nu vrea să piardă nimic în viața sa scurtă... Cine caută hotărâtor și cu înflăcărare va găsi... De va avea îndoială în inimă, zidirile se vor surpa, iar temerile-i nu-l vor ocoli. Neliniștea interioară îl determină pe om la activitate permanentă. În atari situații, să luăm bine seama pe ce zidim (materia primă să nu fie boabele de nisip)! Nu ajunge să-ți îmbunătățești umblarea, calea și comportamentul; inima ta, interiorul tău au nevoie de o metamorfoză. Dacă cineva are în fântână apă amară, se va face oare apa mai bună și va deveni potabilă, dacă va unge cu ulei brațul pompei sau dacă va vopsi pompa cu alb? Niciodată! El trebuie să caute un alt izvor! Sau, dacă orologiul tău nu mai merge, este de folos să scoți limbile pendulului și să le duci la ceasornicar? El va spune: „Unde este ceasul?” Iar dacă tu îi vei răspunde: „Mecanismul este bun, numai limbile nu înaintază,” meșterul te va considera un om naiv. Ceasul trebuie cercetat pe dinăuntru. Problema este, așadar, la arc sau la mecanism.

În funcție de alegerile noastre, lesne se poate deduce ce și cum suntem. Alegerile, uneori, ne-au dus la evadarea iubirii din noi, pentru că am făcut loc urii. În dorința de a zidi bine, ne-am uitat limba; căutăm standarde înalte de trai, dar, zilnic, ne facem mai săraci; deși înălțăm turnuri care să străpungă cerul, arhitectura sufletului e tot mai greu vizibilă; avem mult, dar la capăt, din cauza slăvirii de sine, dăm peste mormane de cenușă. De ce ridicăm cetăți cu ziduri înalte și de ce nu construim poduri între noi?... „Menirea omului este să se cunoască pe el însuși.”, spunea Mihai Eminescu.

Liviu Ioan STOICIU

Literatura română de azi și de mâine

Literatura română de azi și de mâine, are viitor? De literatura română de ieri, uitată cum e, e bine reprezentată în istorii și dicționare literare, adică are posteritate (o dată ce poți să consulți la bibliotecile publice inclusiv cărțile ei; fiindcă până la Revoluție bibliotecile publice achiziționau legal cărțile originale ale scriitorilor români de toate vârstele „și din toate timpurile”, cu sau fără valoare dovedită în timp; după Revoluție, o dată cu „instalarea democrației și a economiei de piață”, achiziția de carte de versuri, proză, teatru, eseu, critică literară a cam dispărut, „statul” finanțator s-a spălat pe mâini, în bibliotecile publice nu mai găsești cărțile originale ale scriitorilor decât întâmplător, donate de autor sau impuse de politici și interese didactice). Dinspre literatura română de azi, cât vor mai fi în viață scriitorii care și-au publicat opera înainte de Revoluție și după Revoluție, mai e o speranță de păstrare a „normalității”, să fie receptați și după moartea lor – toți având biblioteci personale de lăsat moștenitorilor, unii au avut norocul să intre pe listele „canonice” (de care

lor (sau premii acordate sub egida Uniunii Scriitorilor, cu jurii credibile, la festivaluri de literatură în întreaga țară – iese în evidență „Poezia la Iași” – , sau la gale ale premiilor naționale gen „Mihai Eminescu”, „Lucian Blaga”, „Tudor Arghezi”, la poezie, sau „Ion Creangă” la proză și „Garabet Ibrăileanu” la critică). Sau premii acordate de reviste literare (*România literară*, *Convorbiri literare*, *Apostrof*, *Poesis*, *Lucașfăruș de dimineață*, *Ateneu*, *Argeș*) sau de festivaluri „independente” (fără contribuția Uniunii Scriitorilor; a apărut de doi ani la Pitești unul, care acordă premii la poezie, proză, critică, publicistică, de exemplu). Sau prezența scriitorilor de azi (de toate vârstele; se țin și separat numai cu scriitori tineri care nu sunt puși pe baricade adverse cu Uniunea Scriitorilor) la gale de poezie și colocvii de proză... E clar, literatura de azi supraviețuiește, există în cărți și în reviste, oricine din viitor poate să „controleze” – chiar dacă au cam dispărut cititorii. Poetii au și recitaluri... Rămâne un mare semn de întrebare dacă scriitorii de azi, membri ai Uniunii Scriitorilor, vor avea posteritate, totuși – în condițiile în care noile generații de scriitori nu-i cultivă, nu-i valorizează.

O anomalie a literaturii de azi e separarea benevolă a tinerilor scriitori (de la douăzeci și încoace, adică din anul 2000 încoace; las la o parte „grupul de reformă” format din câțiva scriitori desprinși din Uniunea Scriitorilor, intrat pe merit în anonim, după ce a încercat să preia cu forța „organizația profesională” Uniunea Scriitorilor și a eșuat) în mod flagrant de „literatură de azi” (a membrilor Uniunii Scriitorilor). „Tineri” puși pe o baricadă inutilă împotriva a tot ce a câștigat literatura română până să apară ei, care ignoră cu orice preț literatura membrilor Uniunii Scriitorilor, cu bune, cu rele. „Tineri” ce pot fi trecuți în contul „literaturii de mâine” și care ar putea să semneze actul de deces al literaturii de azi, fie și al marilor ei scriitori, „canonici”, „premiânți”... E o literatură paralelă, a „tinerilor” care publică în prostie, la nivel din păcate majoritar mediocră (promovată ca atare de edituri, de reviste și de festivaluri ale noilor generații „specializate în excluderi”; ba chiar are și o istorie ideologică a ei, semnată de Mihai Iovănel) și e aplaudată necritic în familie. Fiindcă „literatura de mâine” are deja o caracteristică impusă – nu mai crede în critica literară estetică, singura care impune o valoare și o ierarhie literară (și asta s-a demonstrat valabilă de la Junimea lui Titu Maiorescu încoace). E aplaudată acum doar recenzia publicistică, sociologică, statistică, a conjuncturii ideologice (a corectitudinii politice, de 20 de ani încoace) validată pe Facebook sau pe platforme online de grup. Noile generații nu mai au reviste literare în format hârtie / print, nici critici care să le susțină literatura (au transformat în caricaturi revistele *Dacia literară* și *Familia*, reviste de elită până să fie preluate de ele; apropo, toți noii veniți în literatură din ultimii 20 de ani refuză efectiv să citească revistele literare editate azi de Uniunea Scriitorilor, atât de distinse și distincte în viața noastră literară; habar nu au ce literatură s-a scris până să iasă ei la rampă)... Sigur, baza evaluării „literaturii de azi” e pusă în tinerii critici care sunt membri ai Uniunii Scriitorilor, de la Răzvan Voncu (redactor-șef la *România literară*) la Daniel Cristea-Enache (care pregătește o istorie a literaturii române), ambii universitari de top, și de la Gabriela Gheorghis (redactor-șef adjunct la revista *Ramuri*) la Dan Gulea (redactor-șef la revista *Atitudini*) și Adrian Lesenciuc (redactor-șef la revista *Libris*) – ei ar putea să regleze posteritatea, anume împotriva „tinerilor” care nu dau doi bani pe înaintașii lor. Sigur, „literatura de mâine” ar putea fi „literatura de azi” (a scriitorilor ei de valoare, membri ai Uniunii lor), singura omologată critic, nu a noilor generații, lăsată la voia întâmplării...

ar trebui să țină seama măcar cursanții la Litere, dacă nu liceenii), puțini sunt prezenți în manuale școlare (ei fac parte dintre „nemuritori”; mai ceva decât scriitorii ajunși „academicieni”), mulți sunt în „Istoria critică...” a lui Nicolae Manolescu (reper actual; dar și în atâtea alte istorii contemporane ale literaturii române; și în sumedenia de cărți de critică apărute și după Revoluție) și mai mulți sunt în masivele „cărămizi” intitulate *Dicționarul Scriitorilor Români* (e și *Dicționarul Esențial al Scriitorilor Români*) și *Dicționarul Literaturii Române*, sau în *Dicționarul General al Literaturii Române* (cu adevărat monumental) și atâtea alte dicționare ale scriitorilor români (și fiecare județ care se respectă are un dicționar al scriitorilor locali). Lasă că scriitorii români de azi sunt atotprezenți și după 35 de ani de la Revoluție în revistele literare editate de Uniunea Scriitorilor (sau apar sub egida ei; revista *Expres cultural* e un exemplu de „bune practici literare”) – fiecare revistă având simpatiile ei față de scriitori și față de valoarea unei opere. În plus, cele 20 de filiale ale Uniunii Scriitorilor au un inventar al scriitorilor și operei lor. La care pot să adaug „instituția premiilor” acordate de Uniunea Scriitorilor (o sumedenie, prin filialele ei; mai puține acordate „la centru”), care scot în evidență scriitorii de azi, literatura

Recitind scrisorile lui Creangă

A venit pe lume în prima zi a unei primăveri dintr-un secol tot mai îndepărtat, parcă trimis pentru a crea o operă ce cuprinde toate anotimpurile existenței unui popor. La aniversarea din acest martie mă opresc o clipă asupra corespondenței sale, cum se știe, multă vreme în bună parte necunoscută.

E de presupus că unele scrisori expediate sau primite de Ion Creangă s-au pierdut cel mai probabil pentru totdeauna. Locatarul Bojdeucii din Țicău a corespondat cu autoritățile bisericești și școlare, cu fiul său Constantin, cu membri ai familiei de la Humulești, cu prieteni: Veronica Micle, Vasile Conta, A.C. Cuza, Iacob Negruzzi, Titu Maiorescu, Slavici, cu alți junimiști și, firește, cu Eminescu. Corespondența lui Creangă, cel mai artist scriitor al nostru, un „scriitor exponent”, cum îl caracteriza regretatul Mircea Scarlat, este de o valoare excepțională, și nu doar documentară, ci și literară.

Preluând un termen al unui eminent biograf și exeget al său, *Constantin Parascan*, așa spune că, și în genul epistolar, autorul *Amintirilor din copilărie* poartă *masca* inocenței geniale. Este în ele același *realism magic* ca în proza sa. Apoi, parafrazându-l și, totodată, contrazicându-l, este dincolo de orice îndoială că avea întotdeauna timp pentru a scrie nu neapărat scurt, ci atât cât trebuie. Nimic în plus, nimic în minus. La el, ca și la Caragiale, cuvântul nu are și nu poate avea decât un singur loc într-o frază. Nu e greu să ne imaginăm, cu câtă emoție, inclusiv estetică, îi citeau scrisorile iluștrii săi destinatari – Maiorescu, Eminescu, Negruzzi, Conta.

În scrisori, Eminescu e surprinzător de stingher, de banal ca tonalitate și ca stil. A și mărturisit că nu-i plăcea să corespundă, nu agreea genul. În epistolele lui Creangă – anecdotice, parabolice, paremiologice, precum toată proza lui – regăsim melancolia, experiența și filosofia despre existență, despre viață și moarte ale unui popor bătrân, cu expresia lui Călinescu.

Poetul *Daniel Corbu*, care are la activ și o prestație de muzeograf și cercetător la Bojdeuca din Țicău, a editat toate scrisorile ce ne-au rămas de la marele povestitor. Le-a grupat în două secțiuni: *Scrisori de familie* și *Scrisori către prieteni*, aceștia fiind: *Vasile Conta, A.C. Cuza, Mihai Eminescu, Nicolae Gane, Mihail Kogălniceanu, Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi, Ioan Slavici*, apoi liderii *Societății România Jună* și *Victor Zaharovschi*, unul dintre studenții bucovineni, întemeietori ai *Bibliotecii populare*.

Într-o succintă prefață, intitulată *Ion Creangă în ipostază epistolară*, Daniel Corbu observă totuși că Ion Creangă „prefera confesiunea orală celei din scrisori”. Afirmatia e poate prea categorică, dar e drept că ducea dorul „întâlnirilor directe și nu prin scrisori”, iar un final al epistolei către Gheorghe Creangă, datată 2 iulie 1889, mi se pare definitiv în acest sens: „Oare nu-i păcat de Dumnezeu să nu ne mai vedem noi, așa din când în când? Dacă nu ne-om vede, cât mai trăim, apoi... morți... Dumnezeu știe! Ce zici! Adevărat să fie ori nu?”. La data amintită, Creangă era grav bolnav. Nu trecuseră nici trei săptămâni de când murise Eminescu și auzind vestea tragică luase volumul de *Poesii*, ediția Maiorescu, al celui ce scrisese: „Nu credeam să-nvăț a muri vreodată”, îl recitise plângând și adormise într-un târziu cu capul pe carte. Este limpede că avea un acut presentiment al apropiatului său sfârșit. Neliniștea profundă din întrebările reproduse, dar mai ales din ultima – „Adevărat să fie ori nu?” – este cea a unui muritor care simte că se apropie de marea trecere dincolo de ultimul hotar.

În ceea ce privește stilul, pe bună dreptate scrie Daniel Corbu în cuvântul introductiv: „*Creangă este la fel de fermecător ca și în operă. Stilul e frust, fără multe arabescuri, dar se mențin toate semnele «păcatului de povestitor».* Pentru că Ion Creangă este tipul dialogic. Monologul fiind exclus, el se adresează mereu, iar în

scrisori, mai mult ca oriunde, este evidentă funcția terapeutică și catartică a confesiunii”.

Cele mai multe scrisori din epistolarul editat de Daniel Corbu, șapte la număr, sunt adresate lui Titu Maiorescu, între ele cea binecunoscută, referitoare la *Moș Nichifor Coțcariul* cu celebra frază de încheiere: „Dumneavoastră cred că veți fi răs de mine și de dânsa (*de povestea lui Moș Nichifor* – n.me), și cu drept cuvânt: pentru că este o copilărie, scrisă de un om mai mult bătrân decât tânăr; da'bine, da'rău, D-zeu știe.

Eu atâta știu numai, că am scris lung, pentru că n-am avut timp să scriu scurt. Dar ce am scris, cum am scris, am scris...”

Desprindem din această mai mult decât memorabilă frază un tâlc la care ar trebui să ia aminte oricine mănuieste condeiul sau, mă rog, mausul și claviatura computerului. Este o probă de umilință orgolioasă ce definește, în fond, o mare conștiință artistică, în fond, o asumare pe cât de ludic exprimată, pe atât de gravă, a vocației, repet, celui mai artist scriitor român.

O altă scrisoare trimisă lui Maiorescu, tot la București, începe în aceeași manieră, cu aerul de orgolioasă umilință: „*Respectabile și mult iubite d-le Maiorescu, / Dacă n-ai răs de vreo prostie a vreunui idiot, de care numai în răposata Junime de la Iași se putea râde mai cu haz, poftim, vă rog, de-ți râde cu hohot de una acum*”. Urmează o descriere a bojdeucii „*în care locuiesc eu de vreo 18 ani...*” Pare că spune o anecdotă și povestește niște obiceiuri hazlii: „*Iarna dorm într-o odăiță toată hrentuită, iar vara într-un cerdacel din dos, începând de pe la maiu și sfârșind pe la octombrie, când este vremea bună cum îi acum*. (Scrisoarea este datată – 19 septembrie 1887 – n.me) Așa m-am deprins. Răposatul Conta și Lambrior știau căsuța mea. Pompiliu, d-l Nica și mai ales bietul Eminescu, de asemenea”. După această descriere a situației sale locale, dintr-odată Creangă se situează la o altă cotă, de unde parcă își ignoră condiția materială și trece de la imaginea bojdeucii „*povârnită spre cădere pe zi ce merge, de n-ar fi răzămătată de vreo 24 de furci de stejar și acelea putrede*” la cea a unor prăbușiri cu un devastator ecou în suflet: „*În sfârșit, vinerea trecută în 18 spre 19 m-am culcat iarăși afară după obicei și pe la câte oare voi fi adormit nu știu, dar știu că am adormit gândindu-mă cu jale mare la societatea Junimea și ce mai este ea acum! La bietul Eminescu și ce mai este el acum! La Gheorghe Schelet, Lambrior, Conta și*

unde sunt ei acum!...”. În aceste tânguiri, chiar dacă disimulat, e un subtil rechizitoriu. „De ce ați luat *Junimea* din matca ei atât de fecundă și ați dus-o la București unde nu mai este nimic din ce era?” – pare să ceară socoteală, de fapt, între altele, Creangă, care, să observăm, își începe relativ lungă epistolă – și nu cred că întâmplător – tot cu o referire la *Junimea*, folosind – cum am văzut – epitetul: *răposata*.

În scrisorile sale, Creangă deplânge ori de câte ori se ivește prilejul soarta orașului Iași – „*oropsit și blestemat de D-zeu și de oameni*”, deplânge el într-o scurtă epistolă adresată filozofului Vasile Conta, ajuns deputat și ministru. Orice plecare de aici, dar mai cu seamă a lui Eminescu, îi lasă în suflet „multă scârbă și amăreală”. Cum poate cineva să părăsească Iașul? – pare a întreba el cu un abia reținut sentiment de revoltă. Când își încheie Creangă o scrisoare: „*Grăbiți a veni la Iași...*”, ai senzația că chemarea sa urgentă este de a veni, de a reveni cât mai repede în centrul lumii. Pentru el, Iașii nu sunt un târg, un oraș, ci Orașul, Cetatea neasemuită. Deși trăitor aici, Creangă are parcă mereu nostalgia Iașului, așa cum cutare personaj cehovian are nostalgia celei de a treia Rome, care este Moscova, unde nu va mai ajunge niciodată... Cu deosebirea că Ion Creangă a ajuns, și încă la o vârstă fragedă, la Iași, în Roma sa predestinată, unde a creat o operă ce va dăinui cât veacurile, cum credea el însuși despre opera lui Eminescu. Din „mahalaua celestă” a Țicăului, de unde au fost trimise și epistolele înfiorate de un inconfundabil hohot melancolic, genialului humuleștean i s-au revelat spectacolul și infinitudinea lumii.

Premiile Ion Creangă-Opera Omnia

Ediția a VIII-a

Premiul Național de Proză „Ion Creangă” – Opera Omnia i-a fost decernat, pe data de 1 martie 2025, la Târgu-Neamț, scriitorului **Mircea Cărtărescu**.

Uniunea Scriitorilor din România, în colaborare cu cei care au fost organizatorii evenimentului, Consiliul Județean Neamț și Primăria Târgu Neamț, prin intermediul Centrului pentru Cultură și Arte *Carmen Saeculare*, a relansat acest proiect important care vizează proza literară românească și pe cei care au excelat printr-o operă semnificativă.

Juriul a fost format din scriitorii: Mihai Zamfir (președinte), Angelo Mitchievici, Nicolae Oprea, Vasile Spiridon, Adrian Alui Gheorghe, Ioan Holban, Adrian Lesenciuc (membri).

Prozatorii nominalizați au fost: Stefan Agopian, Mircea Cărtărescu, Gabriel Chifu, Bedros Horasangian, Florina Ilis, Ioana Pârvulescu, Varujan Vosganian.

În calitate sa de președinte al Uniunii Scriitorilor din România, Varujan Vosganian a deschis manifestările organizate la Târgu-Neamț cu ocazia decernării acestui premiu, iar *laudatio* din partea Uniunii Scriitorilor a fost susținută de către vicepreședintele acesteia, Angelo Mitchievici.

Mircea Cărtărescu a rostit la final un emoționant cuvânt de mulțumire.

Ceremonia decernării a avut loc la Casa Memorială „Ion Creangă” din Humulești.

Comunitatea nemțeană a fost reprezentată de: domnul Ioan Asaftei (vicepreședintele Consiliului Județean Neamț), doamna Carmen Năstase (director al Centrului *Carmen Saeculare*), domnul Vasile Apopei (primarul orașului Târgu-Neamț).

În afară de scriitorii nominalizați, au mai participat, ca invitați, scriitorii: Nicolae Prelipceanu, Dan Stanca, Petru Cimpoșu.

Laureații edițiilor precedente au fost: Dumitru Radu Popescu (2017), Nicolae Breban (2018), Eugen Uricaru (2019), Dan Stanca (2020), Gabriela Adameșteanu (2021), Gheorghe Schwartz (2022) și Petru Cimpoșu (2023).

Ion Creangă, unul dintre marii clasici, valorifică întreg potențialul creator al limbii române (a cărei expresivitate a evidențiat-o în opera sa literară) și totodată reprezintă gestul fondator al înscrierii literaturii române într-o tradiție, explorând în profunzime o lume căreia i-a aparținut. Este ceea ce, la rândul său, Mircea Cărtărescu a realizat prin proza sa, punând în valoare virtuțile expresive ale limbii române, reconectându-se la bogăția întregii literaturi române, evocând un univers uman cu luminile și umbrele lui. În plus, Mircea Cărtărescu subliniază în opera sa legătura dintre literatura națională și literatura europeană, pe baza unor valori împărtășite, a unui dialog, dincolo de etnic și național, care traversează granițe și la care literatura română a contribuit din plin. Prin opera sa de romancier, Mircea Cărtărescu consolidează astfel edificiul unei literaturi deopotrivă clasice și moderne, deopotrivă naționale și universale.

Magda URSACHE

Sau nu? Sau Da!

Liviu Apetroaie nu locuiește, globalist, pe acest pământ, ci în Moldova, la Iași, pe Calea Verde a Copoului, în casa Sadoveanu. Poetic, da, așa cum spune Hölderlin: „omul locuiește poetic pe acest pământ”. Poezia sa deține o vertebră de aur. Sau de aer, conform definiției lui N.Băciut: „poezia e o vertebră de aer”.

E un poet nealinat modelor, are rădăcini adânci în trecutul literaturii, irelevant pentru cei care vor să-l răstoarne ca să primenească scaunele din rândul întâi, pentru ei înșiși. Nealinarea la moda literară cam costă, dar pe Liviu Apetroaie nu-l neliniștește absența sa dintr-o listă canonică de echitate îndoielnică. Sunt acolo poeți autentici, dar și adaosuri, cum le zic eu, aninați prin cățărări, ca în basmul *Jack și vrejul de fasole* (de recitat în cheie jungliană). La urma urmelor, sunt și istorii literare unde nu încap nici scriitorii mari ai exilului, nici basarabenii. Dar, dacă deții *ars expectandi*, știi că sita valorilor cerne greu, dar cerne.

Intruiziunea etic/estetic - deseori etichetată de minimaliști ca perimată - nu-i sparie gândul lui Liviu Apetroaie. Nici precizarea că vor fi scoși din cetate cei amprentați etic (așa cum cere conduita de natură creștină) și etnic. Poetul refuză neantul identitar și concepția transnațională.

Apetroaie poate scrie și la o mașină veche, cu clape defecte, și pe laptop-ul meu (când mă ajută să-mi depășesc starea ateistică) sau direct, pe o coală albă de zăpadă. O face cu toate substantivele, cu toate verbele, dar și cu substantive transformate în verbe (ca în *tomneste timpul*, verb provenit de la toamnă, de negăsit în DOOM), de parcă ar vrea să adauge elemente noi într-un Tabel Mendeleev al vocabulelor rare. Deține „metalimba” Liviu Apetroaie. Altă diateză? De ce activă, de ce pasivă și de ce nu reflexivă: „să nu te fugi/rotește-te ușor”. Vrea să scrie *femei*? Așa scrie. Ca, odinioară, Alex. Bilciurescu. Și L.A. e gramoclast de câteva ori.

De vreme ce și-a intitulat placheta recentă SAU NU (Editura Junimea, 2024), pare să aibă o apetență, ca să nu-i zic adicție, pentru nu. Mai degrabă pentru *sau nu*. Și nu e indecizie, șovăială, ezitare, dimpotrivă, e o examinare critică, lucidă, presupunând în final mult Da.

E mult NU, a zis mentorul său, Emil Iordache. Într-o lume a reperelor fluide, a de-mitizărilor, a dez-valorișărilor, mergând până la dez-eminescizare, cred că e nevoie de mult NU. Liviu Apetroaie e pentru nu, fără sau: Eminescu nu poate fi pus la îndoială.

Poetul se află „într-o cămașă de părți de vorbire”. O fi cămașă de forță? Presupun că da, deoarece cuvintele sunt „frământate mii de săptămâni”, însă țesătura devine aurie dacă le-a găsit pe cele îndelung căutate, traversând câmpuri de vocale, de consoane, de puncte de suspensie.

Cuvintele de mângâiere blândă, tandră sunt rare, ca zăpada în deșert: „așa se arată iubirea// trecerea noastră pe malul/de dincolo de lacuri/cu pașii pe ape” (*resemnare*), dar și înfășurate în eșarfe negre. Când nervii sunt la limita cedării, iar ochii nu mai au privire, chiar și norii roz pot fi sufocați, dimineța nu mai cunoaște răsăritul, cerul e „o risipire de ruini”, iar îngerii și-au prăpădit aripile: „tu unde ești mai știi să pui/un oarece pe soarele gălbui”.

Cel mai bine l-a prins Octavian Soviany, într-un ecou de lectură: „scrie o poezie gravă și foarte interiorizată”. Mereu reținut și sobru, merge pe conținut de idei poetice, unde îl duce temperamentul introvertit. Încă tânărul gânditor trece de la filosofie la poezia filosofică sau la filosofie poetică, de pildă *îmbărcarea naturii cu sinele sau prolegomenă la dans cu aripi*. Cu tristețe gravă, ne anunță: „ideea-și prăbușea ideea”. O, dar nuntirea lui Orfeu cu Sophia e veche, dar la fel de tentantă.

Liviu Apetroaie se apropie de ce este complicat ca și cum ar fi simplu. Poezia nu-i vorbă multă și proastă, limbajul simplu e cel mai expresiv. Și titlurile sunt simple: *imorfee, omilie, învățătură, liman, zidirea, pâlpâire, drum*... Iar întrebările sunt cele simple, dar eterne, esențiale, ale antropologiei: Ce suntem? Încotro ne ducem? Și-mi vine-n minte *Am zărit lumina* de Marin Sorescu: „Cum o mai duceti cu fericirea?/Mulțumesc, nu-mi răspundeți/Nu am timp de răspunsuri/Abia dacă am timp să pun întrebări.” Iar Liviu Apetroaie dă sfat *către scriitor*: „nu/sfășia aerul cu răspunsuri/întrebările-s nenumărate”, ele cer înțelegere, nu ne-înțelegere.

Spus limpede: „în această lume nefericit vorbitoare”, Liviu Apetroaie e structural laconic. Scrie scurt și bine. Este o „uscăciune” a conceptelor, dacă vrei s-o vezi ca Marin Mincu, dar, în jocul cu/de litere, „contrasensualitatea” e cu dinadins: „să vină din literă lume/iar lumea să strige/și de prin strigăt să-i scrii” (*răsărire*).

„Aluviunile de lectură” (mulțumesc, Radu Voinescu!) nu sunt ascunse. Poetul are inimă și puls pentru clasici, altfel decât postmoderniștii. Liviu Apetroaie nu mizează pe postmodernism. Mai bine: postmodernismul a adus pericolul uniformizării.

Mentorul prim e Cezar Ivănescu, de la care vine acel repetat „dumnezeu”: „ca să mă văză și pe mine/dumnezeu”. Și-l vede: Dumnezeu e mereu prezent, peste tot. Și aici trebuie citat Meister Eckhart: „Cel care iubește Adevărul îl iubește pe Dumnezeu care se află în toate și îl descoperă pe Dumnezeu în tot.”

Mireasa fără corp e din Mihai Ursachi, la fel distihul: „N-am cetit cartea, dar am scris-o”.

Debutul din 2000, la Editura Junimea, s-a întâmplat odată cu debutul lui Emil Iordache. O învățătură importantă vine mergând pe drum cu

Emil, prin Târgul Ieșilor, ca iubire și reprezentare: „tu-mi spuneai/poe-mele se scriu/în cuvinte de-nțeleș.” L-a ascultat: Liviu scrie limpede, cu minte limpede.

Alte urme ușor de depistat? Din Argezi, pe fond negru: „suflet ușor suit spre asfințire/ simțindu-și ca un foc/prelunga primenire/tu nu știai/dar eu mă prea gândeam/zăcea lumina și orbeam” (*litanie*). Pictorii japonezi uzau de o sută de nuante de negru. După a suta, nu mai vedeau nimic de prea mult: orbeau. Din Nichita Stănescu: „doi se ascunde după trei/și mereu antăia se vrea după a doua” (*din prea lumină*). Și, ca să trecem dincolo de granițe, trebuie spus că Liviu Apetroaie, ca și unul dintre preferații săi, Ezra Pound, se *rusinează* (e vocabula lui Pound) de cuvintele strict decorative.

Poetul ne minte frumos: „despre orice scriu, dar nu și despre mine” (*identitate poetică*). Îi pun la îndoială afirmația: poetul se scrie pe sine, cum altfel? Poate că își apără prin ascundere anume biografeme, devine precaut și discret, dar căutarea de sine e de o intensitate dramatică. Eu îl cred pe poetul Liviu Apetroaie, îl cred și pe Lucian Blaga: „cuvintele sunt lacrimile celor/ care ar fi voit atât de mult/să plângă și n-au putut”.

Poezia sa e „poezie de stări”. Ia să vedem: stare de gară (într-un „vehicul plin de suflet”, așteaptă: „să treacă trenul printr-o gară moartă/ să mă cobor în altă soartă”).

Continui să enumăr: stare de asfințit; stare de însingurare/ stare de destrămare; stare de celălalt („și peste toate de pământ/am pus/cel lalt surâs” (*efigie*)); stare de duminire (sau nu), stare de ne-duminire; stare de cadere în cer (ca a doua lume?); stare de nemișcare; stare de des-frunzire (o doamnă - ispită îl trece din primăvară-n toamnă). Mai e și starea de iubire secretă și imprudentă (sau nu). Dar poetul e mereu lucid, așa cum i-a spus Paul Valery: „luciditatea, acest Eden arid.”

Liviu Apetroaie evită fraza stufoasă. Dragostea are nevoie de cuvinte puține, nu de fraze sforăitoare, de sentimentalisme. Îi e suficientă și o „apo-strofă”, atâta tot.

Să nu uit starea de „echinoct” și, mai ales, starea de duh (da, da, da!), doar cerul se sprijină pe Cuvântul dintâi. Moartea - o nimică toată. E ne-cuvânt de ne-chemat și de ne-rostit. Mai e și starea când ceasurile se opresc și devin moi, ca-n Dali; starea de tristețe traversată singur, când pulberea cuvintelor îngălbenește hârtia sau starea de „prea absurd”, mai rea decât starea de amar.

Starea de metaforă-concept i se potrivește lui Liviu Apetroaie cel mai bine, ca și starea noiciană de rotire/rostire. Rotitor înseamnă viață, rostitor e datul, iar între rotire și rostire nu-i decât o literă. Și așa ajungem la întrebarea ce conține poezia (de la grecescul poiein -a face). O răsuflare de vioară veche sau un strigăt pe hârtie? O fi făcută din altceva decât din starea de speranță în ne-uitare? Răspunsul poetului: „Dar înțeleg...//Sau nu”. Numai că aici trebuie să te decizi, Liviu. Privind ne-uitarea, nu-i de rămas între da și nu.

Și pentru că demersul său poetic, de cuprindere a lumii cu conștiință (uneori stranie), m-a convins, îi urez lui Liviu Apetroaie să porceadă, repede, că nu-i vreme, spre alt Da. Sau nu.

Constantin CUBLEȘAN

„Singur, cu tristețea lumii pe chip”

(Gellu Dorian)

Un poem, alcătuit din secvențele trăirii în parabola zilelor unei săptămâni care este, de fapt, echivalentă cu viața trăită în universul propriului sine („privesc din mine pe cel ce privește/ cel care ostenit de sine în el se ostenește”) este volumul **Zilele unui timp infernal** (Editura TracusArte, București, 2024), marcat de o rostire melancolică, reflexivă, ce conștientizează tristețea singurătății în lume a poetului. Pustiu sau, mai bine, pustietatea resimțită într-un oraș aproape ireal („orașul era pustiu./ fără străzi./ fără oameni./ aproape invizibil”), ca în picturile lui De Chirico, unul recompus însă mai degrabă sufletește decât în parametri săi materiali, marchează starea contemplativ-evocatoare a celui pentru care zilele se scurg unele după altele într-o monotonie apăsătoare: „zi geamână/ cu zi geamână/ ziua de ieri/ și ziua de mâine/ în ziua de azi fără sfârșit” (**Duminică-miercuri**).

Ceea ce impresionează în acest poem, în aceste poeme inspirate/dedicate fiecărei zile din săptămână, este asumarea emoțională, de un calm desăvârșit, a repetitivității aceleiași pedalării în gol, ca să mă exprim neacademic, în mers printr-un calendar ritualic lipsit de evenimente majore, ceea ce face lirismul descriptiv, autoreferențial, al poetului să estompeze dramatismul intrinsec existenței rutiniere: „astăzi e miercuri,/ o zi oarecare,/ nu știi ce e bine să faci,/ ce e bine să nu faci,/ așa că mai bine ieși în oraș,/ nu se va ști pe cine vei întâlni,/ ce te va întreba, de asemenea nu știi,/ dacă vei întâlni pe nimeni, ce e bine să faci,/ să stai până când îți iese cineva în cale, să-l privești în ochi/ cu cei un milion de ochi care au privit în tine/ și nu te-au găsit/ sau să te uiți într-o vitrină în care nici măcar chipul tău/ nu se vede,/ ceva tot se va întâmpla cu tine, chiar dacă prin tot orașul/ nu mai e nimeni, chiar dacă te simți sufocat de/ aglomerația din jurul rău, de respirațiile/ pe care le simți în urechi/ pline de vorbe fără noimă” (**Poemul de miercuri**). Nu poate fi însă indiferent față de această ambianță care îi definește prezența: „scrii toate astea și nici nu crezi că vreodată cineva/ se va sinchisi să se uite peste zilele tale” (**Poemul de luni**). Lungile poeme sunt lungi decelări ale trăirilor interioare ale poetului, în raport cu timpul în care se petrece, un timp infernal prin banalitatea sa, prin teroarea nimicului pe care îl oferă existenței și meditație asupra condiției sale creatoare în acest prezent amorf, „așa trăiești azi,/ liniștit în chiar interiorul zbciumului tău,/ deși nu asta te-ar deranja atât de mult/ pe cât de mult te frământă/ mâini nevăzute ca pe un aluat/ care nu va dospa niciodată/ și din pâinea căruia vor rupe toți cei care cred/ că au adăugat acolo puțină apă,/ puțină făină,/ puțină sare,/ poate și un strop de ulei,/ cine știe, poate și un ou,/ dar tu nu i-ai văzut niciodată lângă tine” (**Poemul de joi**).

Considerat în ansamblul său, poemul (volumul) se împlinește ca o mărturie de sine a poetului, o reflecție asupra propriei condiții existențiale, de poet cantonat într-o lume impasibilă, caracterizată de un *calm-plat*, într-o consumare a nimicului oferit de aceasta, molipsitor până la un punct în care însuși pare a renunța la tocmai menirea sa, la scrisul ca formă de exprimare asupra lumii și nu mai puțin asupra sa: „Azi nu scriu nimic/ nu spun nimic/ nu vorbesc// ce fel de zi e asta în care nu se întâmplă nimic (...) nu scriu/ sunt întrebat de ce nu scriu/ așa cum din versurile mele puteam descoperi femeia/ pe care o zideam zi de zi până la disperare (...) și nu știi că în acele versuri e toată muțenia mea de azi/ e atât de greu să taci/ și să spui totul// azi nu spun nimic/ nu scriu nimic (...) tac/ întins peste mâinile mele/ ca un giulgiu alb peste pământ” (**A doua zi, duminică**). Într-o astfel de ipostază sentimentală singurătății e copleșitor: „Singur/ Cu tristețea lumii pe chip” (**A treia zi, 15 ianuarie 2022**).

Meditația asupra timpului vieții devine gravă în perspectiva înțelegerii cheltuielii de sine prin scris, prin poezia ce pare inutilă („Poti scrie zilnic câte un vers și el să dispară/ așa cum dispar zilele una după alta, // de fapt nu zilele dispar, ci tu dispari/ în fiecare zi/ până când tu te mai vezi nici tu pe tine” - **A șasea zi, oricare**). Se așterne astfel o aume tristețe în vers, dedusă din înțelegerea zădărnicii vieții, decantată într-o mereu repetată confesiune descriptivă a trăirilor intime, o sondare de sine ca într-o viziune profetică asupra blazării: „Ce se întâmplă cu tine de azi înainte/ nu e o întâmplare oarecare// stai liniștit în fotoliu/ și fotoliul alunecă pe o cale ferată/ pe care n-a mai trecut de mai multe vieți nici un tren/ una dintre ele e viața ta/ și nu mai știi ce să faci cu ea/ pare că s-ar fi terminat de mult/ când săptămâna de lucru se număra de la unu la șapte/ iar sărbătoare nu era/ erau doar fapte// nu era rai/ nu era iad/ era doar un foc care ardea în cuvântul foc/ era doar lumină și numai lumină/ iar tu osteneai peste toate liniile ferate/ ca un tren cu mii de călători fericiți/ care se duceau la o sărbătoare” (**Duminicămarți**).

Poemul e parabolic, e vizionar și de aceea concretul banal al realităților zilnice, în care poetul își împlinește menirea, se definește prin comunicarea trăirii acestui inutil existențial, prin sondarea sinelui ca într-o lamentație repetitivă în scurgerea implacabilă a unui timp al derizoriului („Și dintr-odată te vezi inutil/.../ Și te rostogolești prin oraș ca un bulgăre de zăpadă/ În timpul verii,/ Te topești încet, încet,/ Până ce din tine rămâne o pată pe asfalt” - **A treia zi, 15 ianuarie 2022**).

Vasile AIOANEI

Ferenike, prințesa din Rhodos

Noul roman autobiografic a celebrei scriitoare și scenariste Doina Ruști, face furori. Este în momentul de față una dintre cele mai căutate cărți în toate librăriile și în toate bibliotecile. Lectorul fiind captivat de frumusețea descrierii personajelor și a împrejurărilor în care se desfășoară acțiunea, metaforele și epitetele frumoase pe care le întâlnește în fiecare paragraf și de multe ori în fiecare frază. Și toate-acestea îl țin pe loc, tentat să mai citească o dată și încă o dată textul. *Am nevoie de tine, mi-a spus Mișulica în șoaptă, iar ochii ei, care te lăsau să-i iei și să-i bei, amestecați în cana cu lapte, îmi spuneau fără dubii că își pusese în mine toate speranțele [...] Tot atunci a apărut și Leni, o profă foarte tânără, cu ochi sclipitori, una dintre persoanele rare care se uită la tine și-i vezi toate visele [...] Căutam oameni buni de fotografiat, expresivi ale căror figuri îmi povesteau întâmplări de care nici ei nu aveau habar. [...] Un timp vesel s-a lăsat peste Comoșteni. Nu vedeai pe nimeni supărat, ori mâncat de tristețe.*

Interesante sunt întreruperile pe care autoarea le face pe parcursul narațiunii, cu referire la personajele ce apar și în romanele editate anterior, și, alteori, pentru foarte scurte comentarii de auctorial. Altfel, romanul descrie, cu multă sinceritate, o lume tradițional românească, a felului de a fi al românilor din Comoșteni -, așezare la revărsarea Jiului în Dunăre. O lume peste care se suprapune - fără voia nimănui - comunismul, cu țările sale. O lume întocmai cum a fost, acolo unde s-a născut scriitoarea și unde a copilărit. Cum era învățământul, învățătorii, cum funcționau apropierea și îndepărtările dintre consăteni și - de la caz la caz - cât de mult or cât de puțin, era influențat menalul colectiv de propaganda comunistă. *Iar în timpul*

asta, pe măsură ce, fără să știu, deveneam parte din lumea lui Ceaușescu, în mintea mea Comoșteniul părea să pălească, rămas în urmă, redus la chestii întâmplare în copilărie, care oricum nu contau, pentru că, de-a lungul vieții, n-am crezut decât în clipa prezentă, și nici măcar în ea.

„Este o carte care vorbește despre noi, [...] care descoperă viața adevărată [...], și care nu este neapărat istorie [...], o carte a timpului care își pierde răbdarea.” O poveste a comoștenilor, „unde oamenii plantează cânepă, a unei morii părăsire, a unui aparat de fotografiat care le surprinde și immortalizează pe toate [...]”. O carte „a terapiei pentru suflet” în care, „măcar în parte, ne vom regăsi” spune profesor Lidia Mirzac cu ocazia prezentării acestui op la Biblioteca Municipală Câmpulung Moldovenesc.

Cu siguranță că da, pentru că citind cartea, nu poți să nu-ți amintești de vreo situație comparabilă pe care ai trăit-o în copilărie or în adolescență, să nu-ți amintești de vreun personaj asemănător pe care l-ai întâlnit în perioada ta de formare și care și-a pus amprenta asupra personalității tale.

După cum mărturiseste într-unul din interviurile sale, la subiectul și titlul cărții, autoarea s-a gândit încă de pe vremea când studia limbile clasice (latina și greaca veche) la Liceul de filologie „Garabet Ibrăileanu” din Iași. Atunci când, la o traducere (phere nike - purtătoare de victorie), a fost fost fascinată de legenda prințesei eroine Pherenike din insula grecească Rhodos. Prințesă care, pentru a participa la jocurile olimpice și a putea să și-i antreneze pe cei doi fii, s-a travestit în bărbat. Și cum, s-a identificat mai apoi în spirit cu acest personaj pentru tot restul vieții. Hotărâtoare a fost însă, amintirea despre vizita delegației vietnameze la Comoșteni, amintirile despre cum plecau de acolo vagoanele de cereale -, ca să se poată cumpăra arme pentru vietnamezi. Și vizita președintelui american Richard Nixon, într-o mică țară comunistă precum România. Ca exportul de arme să înceteze, și războiul să se sfârșească, [...] o experiență la care a luat parte fără să realizeze... toate aceste lucruri explicându-și-le mai târziu, „când a înțeles cât de importanți

devenisem”. *Treceam pe lângă Cornel, intram în clădirea albă, pe care scria cu litere de tipar „CAP - Prietenia Româno - Vietnameză [...] În acel noiembrie, pentru prima oară, am văzut la televizor o știre despre Vietnam. Nu mă uitam la știri, nu asimilam faptele generale, dar de data aia, mai era și tăcerea din casă. Arătaseră mai multe imagini ca de obicei, iar mie îmi intrase un cui în memorie, un nume ucigaș și nemuritor: Saigon. [...] M-am gândit la vietnamezi și la războiul din Vietnam, la călătoria spre Lună și la vizita lui Nixon, la lătratul lui Ceaușescu, pe care-l mai aud și acum.*

Ferenike, este romanul autobiografic al unei lumi văzută de un copil, din perspectiva percepției și a emoțiilor trăite de un zgâmboi, revăzută însă, de copilul din scriitorul adult: o poveste scrisă cu experiența de viață și șlefuirea literară pe care autoarea o are acum. Un roman în care Doina Ruști devine ea însăși personajul principal al povestirii, într-o continuă reinventare și devenire: este Cornelia, Margareta, Pătcu, Iozeфина, Doina și.. Patty. Ultimul nume și-l alege singură, pentru că toate celelalte, fie că i-au fost puse de către cea care i-a dat viață or sunt simple apelative pentru a o dezmiarda de către cei pe lângă care a crescut, dar care, nu i-au plăcut. *Ai numele tatălui tău, mi-a explicat Mișulica [...] E totuși un nume demn măi Pătcule, m-a consolat Gică, când zici Cornelia, spui mama Gracchilor. [...] Nașa îmi alesese Margareta [...] Avea ceva stufos, de fuste multe. Puteam să-i dau forme, să fac din el alt nume. De fapt, orice era mai bun decât Doina [...] Eram hotărâtă să-l schimb [...] Așa c-am sfârșit alegând Patty [...].*

Cât de mult trebuie să se fi întipărit în subconștientul autoarei, toate aceste întâmplări, dacă, după o viață de om, a revenit, fie și cu gândul, la Comoșteni pentru a le scrie? Cât de mult trebuie să-i fi purtat și îi mai poartă în suflet și-acum, pe toți cei din familia și din satul de unde a pornit în lume? Oare câte alte travestiri înainte de scrierea acestui roman, i-au fost necesare autoarei pentru a intra în războaiele ce le-o fi dus în viața dănei? Pentru a învinge, și pentru a obține întotdeauna victoriile pe care și le-a dorit? Romanul Ferinike pare să nu fie decât o descătușare.

„Este povestea din spatele celorlalte povești publicate până acum... și din acest motiv Ferinike nici n-ar fi putut să apară înaintea lor”, mai spune autoarea într-un alt interviu. Eu cred că este în același timp și o extindere, într-o narațiune deosebit de frumoasă, a monografiei pe care bunicul ei, Gică Stănculescu, a scris-o despre Comoșteni, o extindere chiar - în stilul inconfundabil al autoarei - a legendelor Jiului, care-și cere ofrana pentru a-și duce pe mai departe valurile. De unde și înecul lui Tavică - unchiul autoarei - epileptic, a cărui moarte -, pe când Pătcu avea doar cinci ani, a marcat-o pentru toată viața. Nu s-a mai putut gândi într-atât la cei rămași în viață din familia dănei, pe cât și l-a amintit mereu și mereu pe Tavică, și pentru care a făcut din el un personaj principal al întregii povestiri, tom, ce o are totuși, ca principal protagonist, pe scriitoarea însăși.

Ferenike, va fi apreciat cu siguranță, foarte mult, și de către tânără generație. Precum de cele ce vor veni. Nu doar pentru că descrie o lume ce nu mai este, și întocmai cum a fost, ci și pentru că vor descoperi o lume în care, înfruntându-i toate monstruozițiile, am răzbătut. Și am reușit să fim fericiți.

Este un roman autobiografic în care ficțiunea intervine nu prin înlocuirea evenimentelor or a personajilor. Ci - așa cum doar scriitorii mari pot reuși - doar în descrierea narativă de excepție, în stilul inconfundabil al autoarei, identificat în toate romanele sale prin simpla lectură a unui text, fără a ști de dinainte că l-a scris Doina Ruști.

Romanul autobiografic Ferinike se înscrie în trendul literaturii actuale, pe care autoarea își propune prin această carte să dea și mai mult contur tendinței. Îi urăm succes, în scrierea celorlalte trei romane ce vor transcende din acesta, potrivit unui proiect frumos și ambițios pe care ni l-a dezvăluit. Și, mai ales, îi mulțumim că prin scrierea lor, ne arată ce înseamnă marea literatură, ne provoacă emoția ce-ți învaluiue sufletul citind o operă desăvârșită.

Diana VRABIE

O altă uliță a copilăriei

Paradis al inocenței, al frumosei iluzii, al visării cu ochii deschiși, spațiu al ludicului debordant, al fericirii și exaltării supreme, copilăria rămâne una din temele predilecte ale literaturii, dincolo de vremi, tendințe, stiluri. Este vârsta fericirii umane care inspiră, remodelează, dă culoare și îmblânzește cotidianul pentru că detine apanajul de a amesteca realul cu mitologicul, de a da aripi iluziilor, de a trăi planul fantastic ca pe unul real și de a ridica registrul vieții reale la dimensiunile mitului.

Este ceea ce „comite” (in)voluntar și Irene Postolache, în *Casa și toate amintirile*, în care creează propria mitologie a „paradisului pierdut” de la Comănești, reușind să surprindă cu măiestrie lumea „boabei și a fărâmei” cu ingredientele sale specifice: pragul casei cu zeii săi tutelari, părinții, ulița copilăriei care constituie prima aventură a cunoașterii universului inconjurător, jocul și joacă neîngrădită în stilul lui Nică de la Humulești, ciresii din curte cu ispitele lor implicite, alături de prima zăpadă care „înnoiește fața lumii”.

Există în *Casa și toate amintirile* un cadru geografic autenticabil, în care se mișcă protagonistă - orașelul de provincie Comănești - Bacău, locuri ale copilăriei încărcate de o fulgurantă sensibilitate improvizatoare de jocuri. Privită ca realitate autonomă, copilăria își are structurile ei unice, incomparabile, fiind un ținut îngrădit, cu durată independentă, cu centrul în sine însuși, având deplină suveranitate în hotarele ei. De aceea, în conștiința copilului, locul unde a copilărit reprezintă centrul lumii (*axis mundi*), topografia lui fiind populată de locuri și personaje mitologice, pline de mister.

Pe măsură ce copilul crește, face cunoștință cu împrejurimile orașelului, cu gara, cu grădinița, unde e trecută sub semnul florii soarelui, apoi cu școala, cu culorile și miremele ei, îndulcită de vacanțele la bunica de la Gugești. Universul se întregeste cu casa părintească și cu tot ce ține de ea: cu mama, tata, bunica, bonele, mătușile și megieșii - toți cu însușirile și defectele fundamentale ale oamenilor legați de realitățile provinciei și ale profesiei. Treptat, copilul învață, observându-i pe cei din jur, că unii oameni sunt buni, harnici, generoși, întreprinzători, precum mama, tata, bunica, Gioni, tanti Lenuța, alții sunt ursuzi, gravi, lacomi, precum Catia, „femeia aia”, tanti Adina ș.a. Însă adevăratul univers al copilăriei este cel privit din interior, din perspectiva personajului narator, aflat la vârsta copilăriei candidă. Acest spațiu se configurează din întâmplările la care este martor, comunicate cititorului prin monologul eroului-copil, care se simte un „mic demiurg” în „coliba sa albastră”, comportându-se naiv și complăcându-se în ipostaza de subiect și obiect al jocului.

Fantezia, curiozitatea, ingenuitatea, instinctul libertății sunt tot atâtea mărci ale sufletului infantil. Acesta se află în zburdalnicia și nevinovăția vârstei pe care o trăiește. Irene este un copil inteligent, plin de neastâmpăr, curios, interogativ, volubil, contemplativ, amintind de Radu din *Coliba albastră* al lui Spiridon Vangheli: „De unde vine zăpada? Undeva sus sunt saci mari cu zăpadă? Cine îi varsă? Pe ce stau? Sunt mulți?”, exclamă Irene ca și Radu, care constată, la un moment dat că fulgușorii sunt harnici întru-

cât toată iarna cară omăt din cer (*Fulgușorii*).

Psihologia copilului e surprinsă în esența ei - dragostea pentru joc și înclinația spre tot felul de năzdrăvănii, care vin din spiritul de libertate. Copilul se joacă mereu cu mâțele, cu Câinele, se ascunde sub masă, imaginându-și universuri tainice, desfundă borcanele cu dulceată, golește sifoanele, sparge ceașca de porțelan a tantei Adina etc. Aceste „pozne” ale copilăriei sunt redade într-un stil limpede și cuminte, nimbate de un discret lirism: „Nu uit una dintre iernile de acasă. Fereastră bucătăriei prin care priveșcă zăpada care foșnește, cade des, așezat. Ninge, spune mama. Se înnoiește fața lumii”. Mica copilă parcurge calea cunoașterii, urmează adevărate călătorii inițiatice, cu câteva primeniri ale ființei în domeniul libertății absolute, cu experimentări concomitente ale focului și frigului esențial. E tunsă băiețește, are genunchii zdreliți și planuri de evadare („Am să plec de-acasă”) ca Lizuca din *Dumbrava minunată*, pe care nu le pune în aplicare pentru că mama e o Smarandă autentică, o *mater genitrix* a acestui univers particular, instituit prin figura emblematică a copilului. Mama este principiul motor, unic și absolut al mecanismului vital, mijlocitoarea raporturilor dintre reperul esențial al existenței familiale, casa și întregul cosmic. Mama mijlocește, dirijează și reglează toate raporturile subiectului principal al copilăriei, Irene, cu tot ceea ce o înconjoară: „Mă străduiam să fiu umbra mamei, cu ochii în ochii ei și mâna pe mâna ei, s-o văd, să o simt, să o miros...” O umbră a mamei este și Mitzura din *Cartea cu jucării* a lui Tudor Arghezi, care relevă miracolul care se numește Mamă. „La început, era Mama. Nimic împrejurul ei nu era, decât casa și bătaura. Nu erau rațe, nu erau pisici, nu erau porcei și jucării, nu erau găini și nici căței nu erau; și pe toate le-a făcut Mama, care face și acum toate cu mâinile ei, pe care Mișu le pupă ori de câte ori miștile curate ale Mamei se apropie de fața ei”.

În lumea paradisiacă a Irenei totul se încarcă de poezie, de visări, de minuni posibile căci perspectiva personajului este una ludică și solară. Setea de frumos și aventură, fantezia debordantă, spiritul justițiar, naivitatea dezarmantă și curiozitatea sinceră cu care porcede în descoperirea lumii, constituie doar câteva fațete ale acestei protagoniste, atât de sugestiv redade de autoarea Irene Postolache.

În fiecare articulație a *Casei și toate amintirile* sale răzbate pecetea evocatoare a amintirilor senzoriale, așa cum se repercutează ele în memoria afectivă. Copilăria Irenei Postolache este pregnant vizuală, având chipul luminos al mamei, al florilor de grădină, al „ciresului, prieten vechi”, al nopților senine de vară, al cerului înstelat, dar este și profund *olfactiv-gustativă* pentru că miroase a covrigi calzi, a gogoși pufoase, pudrate cu zahăr, a mere alintate cu scortșoară, a felii aroamate de gutuie, a cozonac cald, a sirop dens, dulce ca mierea, a turture zemos, a figurine dulci de zahăr colorat, a fân uscat și a pădure udă în vară. Este chiar mirosul copilăriei Irenei Postolache care reface, prin aceste efuziuni senzoriale, universul mărunț al copilăriei, al candorii, purității și nevinovăției, cuprins într-o cosmogonie desenată de la orizontul cosmic, către universul albastru al Comăneștiului.

Vasile FLUTUREL

Schiță de portret: rețeta fericirii Poetului

„Doru-mi-i de Dumneavoastră / Ca unui zid de o fereastră!
(Nicolae Dabija)

Într-un *Psalm* din volumul *Maraton printre gloanțe* (Editura Rafet, 2008), semnat de Nicolae Dabija, citim, între altele: „Nu am, Doamne, nimic și-s bogat. / Sunt, Doamne, cel mai bogat, că te am.”. Iată că, de patru ani, și Dumnezeu este mai bogat, pentru că și-a întregit panoplia de suflete alese cu încă unul care merită cu adevărat să fie sub paza și ocrotirea Lui. Este sufletul bardului de adâncă simțire românească Nicolae Dabija, cel „născocit de poeme” și care, în unul cu titlu eminescian (*Doină*), deplângea dispariția prematură a lui Liviu Damian: „Frunză palidă și verde / Frunză de pelin, / Mor și nimeni nu mă crede. // Stelele de peste nor / Frunză de pelin / Numai ele plânge-m-or. // Numai nukul greu de rod, / Frunză de pelin, / C-am murit tânăr de tot...”

Un frumos omagiu, desigur, adus confratelui de condei născut în același an cu Nicolae Labiș și plecat la Ceruri la puțin timp după ce a împlinit doar jumătate de veac. Un mărturisit omagiu, căci poemul poartă o dedicație în stilul specific unor asemenea texte: „Pentru Liviu Damian, în memoriam”. Dar parcă nu e numai atât. E și un fior ascuns la mijloc, o premoniție? Poate. Sau o doină cu gândul la propria intrare în Eternitate? Poate. Ce ne împiedică să credem și așa?

De altfel, cine ne-ar fi putut convinge, înainte de acea lugubră, blestemată, întunecată dimineață de 12 martie a anului 2021, că vom ajunge atât de repede să vorbim ori să scriem la timpul trecut despre Nicolae Dabija, poetul, prozatorul și eseistul alintat de muzele cărora nu le-a rămas dator, istoricul patriot, atât de acribios în aflarea unor adevăruri esențiale pe care să le împărtășească

conșanțienilor, publicistul înnăscut, ancorat în realitate ca nimeni altul de la Eminescu încoace?

Și totuși am ajuns s-o facem, căci Dumnezeu a hotărât, acum patru ani, să-l cheme (atât de devreme, Doamne!) în Împărăția Sa și să-i rezerve un loc tihnit în Grădina Raiului, acolo unde, cu meticulozitatea-i cunoscută în ale condeului, acesta să-și continue opera, așa cum și-o continuă, cu siguranță, și acei colegi de baricadă care au trecut hotarul acestei lumi cu mai mult ori mai puțin timp înaintea lui: Grigore Vieru, Leonida Lari, Dumitru Matcovschi, Ion Ungureanu, Doina și Ion Aldea Teodorovici și atâția alții.

Așa ne place să credem și cu acest gând ne mângâiem ori de câte ori îi deschidem Cartea și lecturăm stihurile din îndrăgitele sale poeme, multe dintre ele audiate și de noi *pe viu*, rostite de fiecare dată cu o trăire interioară de excepție de poetul însuși atunci când participa la manifestările culturale din stânga ori din dreapta Prutului, în anii '90 și în cei care au urmat.

Adept convins până la sacrificiu al lucrului bine făcut, așa cum îi stă bine unui gospodar basarabean (personaje de care nu duce lipsă „așchia de țară” dintre Prut și Nistru), Nicolae Dabija și-a clădit, pas cu pas, cărămidă cu cărămidă, prin tot ce a întreprins pe ogorul Literelor Românești, ca și pe cel al Istoriei Neamului, un solid monument, în vârful căruia strălucesc cele mai de preț comori – literele alfabetului latin scoase de el și de ceilalți câțiva intelectuali patrioți din bezna vremurilor și repuse, în 1989, pe firmamentul uneia dintre cele mai îndrăgite publicații românești din toate timpurile – săptămânalul „Literatura și arta”, care, în anii începutului Renașterii Naționale în Basarabia, întrecea în tiraj marile cotidiene din Europa. Devenise hrana spirituală săptămânală atât de necesară a românilor basarabeni care-și puneau atâtea speranțe în ideea Reîntregirii Moșiei străbune.

În materie de publicistică, a rosti numele lui Nicolae Dabija fără a ne gândi la consistentele și percutantele editoriale semnate de dirigiuitorul publicației pe parcursul celor trei decenii și jumătate, editoriale ce puteau fi citite săptămână de săptămână pe prima pagină a hebdomadularului „Literatura și arta”, ar

echivala cu un nonsens. Toate editorialele lui Nicolae Dabija erau adevărate lectii civice, lectii de iubit Țara și Neamul, lectii de sperat în timpuri mai bune, lectii de cumsecădenie și bun simț, lectii de viață în cel mai deplin înțeles al cuvântului.

Minunata idee a Colegiului Redacțional, în speță a actualului Redactor-șef al publicației, poeta și eseista Doina Dabija, de a insera în fiecare număr câte un editorial al lui Nicolae Dabija salvează de la uitare amintirea Poetului care și-a contopit viața proprie cu cea a săptămânalului pe care-l dirija. Un monument dedicat memoriei lui ar trebui să-l înfățișeze ținând în mână ori sub braț un exemplar din „Literatura și arta”. Atunci, aproape că nici n-ar mai fi nevoie de inscripționat numele său pe soclul statuii. Cea de-a doua, de dată mai recentă, este editarea volumului intitulat *Revista care a făcut istorie*, o inspirată lucrare menită a pune în valoare rolul covârșitor al săptămânalului „Literatura și arta” în trezirea conștiinței naționale a românilor basarabeni, aceasta întâmplându-se în perioada în care la cârma revistei s-a aflat neobositul poet-academician / academician-poet Nicolae Dabija.

Personalitate de o complexitate deosebită, înestrată de Creator cu un mănunchi de abilități artistice și practice (creație literară și publicistică, grafică, oratorie), Nicolae Dabija s-a dovedit omul potrivit la locul potrivit indiferent de locul său de muncă ori de rolurile pe care și le-a asumat în viața Cetății. Intervențiile sale la adunările publice desfășurate pe frontul bătăliei pentru Limbă și Alfabet, pentru Reunirea cu Țara, luările de cuvânt în Parlament, ca și în orice altă împrejurare erau așteptate de fiecare dată cu îndreptățită nerăbdare și emoție de către toți cei care re-i cunoșteau potențialul oratoric și marea forță de persuasiune.

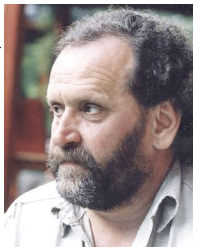
În Cuvântul Poetului coborât în agora la chemarea vremurilor de răscruce pentru Neam și Țară, vocabulele dulcii limbi strămoșești prindeau viață ca într-un poem, înlănțuindu-se cuminiți, ascultătoare, în sintagme, propoziții și fraze nu numai de o claritate și precizie remarcabile, ci și de o cantabilitate aparte, rezultată dintr-o măiestrită îmbinare a tonurilor calme, line, odihnitoare cu accentele necesare în punctele nodale ale dizertației. Dacă mai adăugăm la toate acestea logica impecabilă și argumentația solidă și la obiect, avem tabloul complet al unei intervenții dabijiene în public.

Am avut norocul de a-l asculta pe *fratele Nicolae* (cum ar zice cel mai bun prieten al său dintre poeți, Grigore Vieru) de multe ori, în varii împrejurări și de fiecare dată am simțit că sufletul îi vibra de așa manieră încât trăirea proprie să reverbereze în sufletele celor care formau auditoriul.

Ingeniozitatea organizatorilor ceremoniei despărțirii (fizice) pentru totdeauna de Poet, în Cimitirul Central din Chișinău, în ziua de 15 martie 2021, ne-a oferit tuturor (și celor prezenți acolo, și celor aflați în fața micior ecrane) o ultimă ocazie de a-l asculta dându-ne cea inedită rețetă a fericirii, pe care nu ne putem abține să n-o consemnăm aici: „Sunt un om fericit. Datorez acest lucru părinților mei, care, odată demult, când m-au petrecut la școli, mi-au oferit rețeta fericirii. Ei mi-au spus: «Dacă dorești să devii în viață om fericit, să fii bun și harnic». Bunii mei părinți mi-au dat astfel de înțeles că oamenii răi și leneși nu sunt niciodată fericiți, chiar dacă au de toate. De ce? Pentru că nu merită. O rețetă simplă, la îndemâna tuturor. Să fiți fericiți!”

Numai că noi suntem, mai întâi, nefericiți, frate Nicolae, nemaiaivându-te printre noi, și abia mai apoi fericiți, când ne amintim că am avut șansa, bucuria, privilegiul de a-ți fi de atâtea ori în preajmă. Fie-ți amintirea eternă!

Gellu DORIAN

Poezia

Poezia nu este un bun public, așa cum cred cei care, zilnic, fac din ea un soi de preș pe care își șterg picioarele cu care scriu, zicând că așa îi îndeamnă sufletul, păcălind lumea, păcălindu-se pe ei.

Poezia nici măcar nu este un etalon al sufletului, nici un stimulent al inimii, nici măcar aerul pe care cei care cred că scriu poezie ca și cum ar respira îl încarcă cu duhurile expirărilor lor.

Poezia nu este numai a elitelor (așa cum cred cei mai mulți care vor să se considere elite), care, la rândul lor pot fi ignoranți în domeniu sau proști receptori ai fenomenului.

Poezia nu este nici a omului de rând, chiar dacă sufletul lui vibrează la adierea frunzei, chiar dacă necazurile îl înalță cu rugăciuni până la Dumnezeu.

Poezia nu este doar o stare de spirit, iscată în mintea oricui așază pe hârtie versuri care-l fac pe Dumnezeu să se încrunte.

Poezia nu are zi, nu are noapte, nu are sărbătoare, nu are răgaz, nu poate fi pusă în rama fotografiilor de familie; nu e nici măcar umbra lui Alexandru cel Mare care îi fură soarele lui Diogene.

Poezia nu este un gunoi să fie măturată din Cetate.

Poezia nu este apa de gură a celor care fac zilnic gargară cu ea, adăugând petale de trandafiri sau Listerin, să alunge bacteriile care și-au făcut habitat în gura lor.

Poezia nu este nici parfumul pufăit zilnic de fermei, să alunge aureola de transpirație din jurul trupului lor.

Poezia nu are trup, nu este ființă; doar Aristotel a văzut-o corp viu și cei mai mulți

au sărit pe ea și au ucis-o. Poezia nu face lepră, nu se scarpină de râie, nu stă în chirie, nu face datorii la stat, nu e o afacere, nu este nimic din toate astea.

Poezia nu vine pe bicicletă, nici în vreo mașină specială, nici măcar pe jos, nici în zbor, nici în vreun fel la cei care cred, fără să fie, că ei înșiși sunt poezia.

Poezia nu e Mihai, nu e Gheorghe, nu e Dumitru, Nicolae, Vasile, nu e Adrian, nu e Elena, nici Maria, nici Aglaia, nici Saveta; poezia nu are nume, nu răspunde dacă o strigi.

Poezia nu se insultă, deși zilnic cei care o scriu cu laba gâștii o fac crezând că o mângâie, că își oblojesc rânile, că deschid uși pline de lacăte pentru ceilalți muritori.

Poezia nu se ademenește, nu se invită în casă ca pe o femeie ușoară, nu face trotuarul pe unde trec falșii autori de versuri; poezia când nu vrea să vină se transformă în versuri scâlâmbie, lălăite, scrise de somnambuli pe vremea când luna doarme după nori.

Poeziei nu i se pun lauri, nu i se fac laude, nu i se ridică temple.

Poezia este doar a Poetului; nu există poet adevărat sau poet neadevărat, poet bun sau poet prost, ci pur și simplu doar poet. Și acesta nu se arată oricum în lume, nu se lasă văzut, nu cerșește glorie, nici din milă, nici de alte motive. Poetul este chiar poezia care nu are nevoie de nimic altceva decât de harul pe care numai Dumnezeu îl așază în numele lui. Poetul nu sărbătorește poezia, el o scrie cu aerul, cu sângele, cu inima, cu sufletul, el o lasă slobodă în lume, iar cei care o văd, o simt sunt doar cei care știu că Poetul este chiar Poezia.

Și atunci, dragi cititori, dați-i ființă Poetului, să poată ființa și poezia în el, lăsați în neființă tot ce vine spre voi de la cei care nu au har, de la cei care zilnic murdăresc numele Poetului și al Poeziei. Numai așa puteți trăi poezia, numai așa Poezia poate salva lumea!

Carmen SECERE

Paesis

Cînd nu ești simt cum sângerează toate războaiele din mine

cînd nu ești

nu ești și cînd nu ești simt cum trosnesc oasele
îmi ies prin piele se lungesc înapoi să te ajungă
chiar dacă niciodată n-au știut drumul pentru că nu există
decît nicăieri
și durerea asta de cap care mă face să cred că nu sunt mai mult
decît nehotărârea din colțul cel mai îndepărtat al camerei
care caută prin fereastră o bucată de cer pentru a putea să o
scoată la capăt
înainte să fie prea târziu și prea întuneric ca să mă mai găsesc
nu ești și cînd nu ești simt cum sângerează toate războaiele
din mine
pe care alții le-au pornit și-am fost nevoită să împletesc târgi
albe
să-mi car cum se cuvine răniții apoi să-nvăț să plîng viața
oprită la jumătate
pentru că totul e un rest rămas din frica de timp iar noi stăm
lipiți de ziduri
și ne prefacem că suntem deși n-am văzut niciodată un zid
răzgîndindu-se
nu ești și cînd nu ești

închisoare

chiar aici aproape de mine cineva se chinuie să aibă
ceea ce eu am deja dar încă nu știu așa cum nici atunci
cînd tata m-a dus la drina (bătrîna sîtului care ne spunea
că întîi a văzut iadul pe urmă a orbit) să-mi îndrepte gâtul și
vai ce m-a durut
n-am înțeles că mă pregătea pentru viață că n-ai cum să rămîi
strîmb
într-o lume anapoda în care toți trăiesc după reguli și nicio
certitudine
că n-ai cum să crezi că te salvezi uitînd pentru că dacă tu ești
rana
mai întîi trebuie să pui sare abia apoi poți ieși în lumină
să strigi sunt liber de toate fantomele care m-au locuit sunt
liber
chiar aici aproape de mine cineva se chinuie să aibă ceea ce eu
am deja
dar n-am mai mult decît închisoarea asta din carne și oase
în care cobor să suflu să vindec sau să îngrop adînc

frica

frica de întuneric de colțuri de păianjeni de singurătate
frica de înălțime de abandon de cuvinte de oameni
frica de schimbare de aer de adîncime de trăsnete
frica de oglinzi de clovni de idei de păsări de libertate
frica de foc de zgomote de sânge de spații goale de nebunie
frica și acest tremur grav din frica de frică amintindu-mi toate
locurile în care m-am ascuns pînă cînd s-a aprins soarele
și am văzut că nu era nimeni în afară de mine

o idee de fericire

alerg de colo-colo pe strada unde s-au întîmplat atâtea
dinainte să se fi întîmplat și nu-mi amintesc mare lucru
decît că de la taraba roșie am cumpărat la suprapreț un vis
și acum e doar amintirea care m-a salvat deși am dat pe el
tot ce strînsesem într-o viață plus o jumătate de lună apoi
nimeni nu m-a mai întrebat cum mă cheamă sau ce mai fac
în zadar dormeam mereu cu ușa deschisă așteptînd ca măcar
tu
să fii un mai bun negociator și să păstrezi puțin și pentru mine
alerg de colo-colo pe strada unde s-au întîmplat atâtea
iar pe atunci nu mă rătăceam și chiar dacă veștile bune
întârziau prea mult botezasem toți porumbeii cu apa
din a treia fîntînă ca să nu uit cine n-am vrut să fiu
pe urmă am început să aud niște sunete moi m-a luat somnul
și-am alunecat printre pești că doar plătisem scump un vis
pe strada unde s-au întîmplat atâtea întotdeauna mă opresc
lîngă prima fîntînă să-mi trag suflul apoi mă îmbrățișez

și-mi spun ce bine că sunt doar o formă încălțată a aerului
o prea scurtă idee de fericire

stîncă

mă înspăimîntă tot ce se oprește la jumătate pentru că
n-am știut să spun dacă sunt mai aproape sau mai departe
cînd m-ai găsit agățată de singurătate ca de o stîncă și mi-ai
zis
că nu mai e mult pînă la mine deși văzuseși că eu coboram
și nu este o fericire să treci de două ori prin același loc și să
repeți
aceeași greșală greșind dar mai bine pentru că tocmai te-ai
întors
uite cade o stea
dragul meu de cealaltă parte îndrăgostiții agonizează doi câte
doi
și nu găsesc niciun capăt de ață de care să se poată ține
iar cel mai tare îi aud noaptea cum tipă
ne vom înălța îndurînd ne vom înălța apoi se face liniște
ca-ntr-o ninsoare și nu-i mai aud
uite mai cade o stea
iar tu deși ai rău de înălțime de mii de ori ai întors pămîntul
de mii de ori ai rotit lumina ca să nu mă doară și să mă salvezi
dar nici acum nu știu cîte vieți mi-ar trebui să urc
singurătatea asta
ca pe o stîncă

păpușile din blank

dacă fac un pas greșit o să mă pierd
cînd depășești limita suporti consecințele
și mă întreb de cîte ori mă vei ține în brațe cînd o să plîng
numindu-mă altfel decît incoerența ta
știi păpușile mele din blank pe care le așezam în ordine
înversă
nu făceam asta din plictiseală ci pentru că dintotdeauna
m-am luptat cu mine de parcă mi-am fost cel mai crud
adversar
nu-mi păsa că mă lovesc unde mă doare nici de singurătatea
unei căderi
nu-mi păsa important era să amețesc păpușile iar ele să mă
înfrunte
să-mi dea peste cap lumea să nu mai fiu fidelă simetriei
deși urmele pașilor sunt la fel
dacă aș rămîne ce ai face cu mine
dacă te-aș opri ce ai face cu tine
dacă te-aș fura ce ar fi lumea fără tine
întrebările dau buzna precum muștele pe un câmp de luptă
după război
încerc reconstrucția unui fulg de zăpadă
simetria mă ajută să nu greșesc prea mult
noaptea sap în pereți după tine și ar trebui să vezi că
păpușile îmi seamănă

marginii ascuțite

nu totul depinde de noi și nici nu putem fi mereu pe fază
greșelile au aceeași frecvență nici mie nu-mi iese finalul
și mereu risipesc punctele iar tu o dai în bară
apoi împodobim ce ne lipsește cu bijuterii amanetate
și protestăm că nimeni nu ne înțelege cerînd altă lume
o lume mai bună vă rugăm frumos și faceți liniște dacă se
poate
mai ales la sfîrșit cînd stăm pe gânduri
nu ne putem preface de două ori la fel nici plecarea ta nu s-a
repetat
pentru că n-ai mai venit să terminăm eseul despre marginii
ascuțite
pe care triumfători mergem cu spatele
nu totul depinde de noi dar am putea să schimbăm măcar titlul
și să-i spunem prăpăd

Poesis

Am plâns cum plânge un râu, când copleșește o flacăra

Neghină

Întotdeauna rămân mișcătoare rădăcinile spaimei,
uzina în care, la orice oră, se nasc
nevăzutele flote ale luminii.
Cui nu a nădăjduit destul, nu i-a fost dat să viseze
râvnitele potire de aur.
Cui nu a crezut că, în moarte,
e mai frig decât printre măruntaiele nopții,
i s-a luat și ce-avea.
Tâmplă peste tâmplă ne rânduim grijile,
ca nu care cumva vreo rafală să le dărâme.
Tâmplă peste tâmplă ne așezăm și noi,
într-un timp care nu ne cunoaște,
într-o lume care ne vântură ca pe grâu,
până când cade neghina.

În burta peștelui

A fost dintotdeauna și trebuie să rămână pe metereze
acest dezmăț al lunii, ce încă ne ia ochii.
Cea mai proaspătă iarbă cade sub coasă,
doar ca să crească la loc. Circulați, circulați,
inimile noastre ca niște cârțițe își scot capetele
de sub pământ! Noi am săpat tuneluri lungi, tuneluri ce
se opresc numai la picioarele Domnului.
Acolo, suntem de aur, ca în poem.
Acolo, mâinile noastre sunt talere încărcate cu duioșie,
vânturi ce nu prididesc să aducă păsările acasă.
A fost dintotdeauna și trebuie să rămână pe metereze
această fericire prin care trecem din viață, în moarte.
Acest vis în care caii sălbatici ne poartă pe spinările lor,
prin zilele care deja au trecut și cele care urmează.
Noi am săpat tuneluri lungi, doar ca s-ajungem undeva,
nici noi nu știm unde. Doar pentru a ne-ntoarce, cu gurile
pline de oboseală, în burta unui pește ce nu se va lăsa
înduplecat să ne verse la țarm.

Amiază, în grădină

Se va lumina de ziuă sau doar se va lumina de duminică,
la ora la care mila va fi egală cu destrămarea.
Somnul meu se varsă deasupra mea,
deasupra întrebărilor înalte cât iarbă.
De câte ori am lovit durerea, și tot în zadar: ea nu s-a clintit.
Dreaptă a așteptat sosirea beznei și a hienelor,
dreaptă a înfruntat râsul meu pregătit pentru doliu.
În nori și în mare s-a oglindit
osânda celei ce-avea să mă încolțească.
De oasele moi ca vata de zahăr, și-a sprijinit răsuflarea.
Mireasmă închipuită: un soare făcut tot din câlți.
Abia apoi, adevărul: ochii tăi, încă vii,
întunecând catapeteasma grădinii.

Cercuri mari, cercuri mici

Din ce în ce mai rotunde sunt zilele, cercuri mari
prin care ne împulzim să trecem și noi.
Fântâna de piatră a rămas tot de piatră,
numai nouă ni se împuținează somnul și oasele.
Dac-am fi fost pești, am fi putut fi văzuți
zbenzându-ne aproape de suprafață,
nădăjduind că vom izbi, cu vârful cozilor, soarele.
Și ei, ca și noi, trec prin cercuri
și-așteaptă să fie înghițiți de alți pești.
Sub ape, ești întotdeauna singur și întotdeauna tăcut,
de parcă, deja, de mult timp ai murit
și nu te mai poți bucura de razele ce se-aruncă
la baza stabilopozilor,
de fântâna de piatră, ce a rămas tot de piatră,
de somnul și de oasele ce, de o vreme,
nu-și mai așteaptă rândul, pentru a trece prin cerc.

Exercițiu de desenat frica

Amiază de iunie.
Cineva trebuie să fi văzut o capodoperă
în felul în care-mi înclin brațul.
De undeva, de foarte departe,
aud cum cineva turează motoarele unor bărci,
dar ele, contrar așteptărilor, își deschid aripile și zboară.
Putin probabil să fie adevărat, îmi veți spune,
e doar o închipuire, într-o amiază de iunie.
Posibil, răspund, când bărcile, acum fără zgomot,
aproape ne rad creștetele
și umbra burtoasă a uneia dintre ele
alunecă în paharul cu limonadă.
Spășită, încropesc o scuză și plec.
Pensula cu care desenez frica, e numai în mintea mea.

Porumbeii îmi ciugulesc frica

Cum se îndeasă pământul, sub picioarele morților.
Cum se îndepărtează vocile, ca să nu-l mai audă.
Număr zilele ca pe boabele de porumb
strălucite de lună,
înainte de a fi ciugulite de porumbei.
Ca pe florile câmpului, nimicite de coasă.
Din locul în care te afli, se prea poate să vezi,
în loc de inimă, un crin fumegând.
În mijlocul lui, o pasăre. Toată, spini.
Ca mine.

Invazie

Asediind un glob de pădădie, raza de lună.
Cât un tubercul întunecat, cât gloria unui mesteacăn întinerit,
îmi e frica. Pe sub iarba oprită, cine să-ntindă
drumuri pentru cei care cântă?
Neobosit, frigul, aruncând flori.
Un chip cu ochi când aurii, când de piatră,
perfect înșurubați în gropile lor.
Abia pe urmă, făptura, încă în lapte.
Un itinerar doar al ei, o lumânare uneltind
în preajma plămânilor.
Am stat de veghe la nașterea mea,
am plâns cum plânge un râu, când copleșește o flacăra.
Am îndurerat cenușa, când aș fi putut modela, din ea,
trandafiri.
Întâia mea fericire: râsul tău presărându-mi stele, pe cerul
gurii.
Întâia mea moarte: uitându-mă în oglindă, sunt singură.

Îngerul va coborî în cetate

E un festin al splendorii, o vânzoleală ca-n miezul
unui lac fără fund. Nu-i cerul ciuruit de ulii,
cât mi-s cuvintele mitraliate de îndoială –
pânze subțiri precum ale păianjenilor cu cruce.
Să ne rugăm pentru plămânul ce ne va ține robuști,
când nimic nu va mai fi verde și nesfârșit! Când nu
vom mai cuprinde pământurile
răscolite cu plugul, spre a fi semănate cu oase.
Când închipuirile vor fi cuburi perfecte
și picioarele noastre li se vor închina.
Întocmai va coborî îngerul în cetate, și întocmai
sabia lui ne va secera,
și numai pe dealuri și în cămările mărilor va fi liniște,
ca-ntr-o grădină în care lumina se roagă șoptit.

Lucian SCURTU

Însingurări necesare

cosmogramme

Leo BUTNARU

Scopul și cămașa de forță

Membru marcant al Cenaclului „Pavel Dan” (alături de trioul Bârsilă, Monoran, Marineasa), timișoreanul Eugen Bunaru s-a impus prin originalitatea și profunzimea poeziei încă din anii '80, când publică două volume de versuri (*Alegerea surâsului – 1981* și *Datorii nocturne – 1985*), în condițiile în care, se știe, editarea unui volum individual era extrem de anevoioasă, aproape imposibilă spre pragul anilor '90. După această bornă istoricizantă, poetul publică, până în anul 2022, șase volume de versuri, o antologie de autor în trei ediții, câteva cărți de publicistică literară cuprinzând interviuri, dialoguri, recenzii, atitudini civice, dar este și coautor și îngrijitor de editii ale unor autori *paveldaniști*. Deși tradus în mai multe limbi și beneficiar al unor premii și distincții literare, Eugen s-a însingurat în ultimii ani, preferând să ia seama de la distanță de tumultul și seismele vieții literare, cu precădere la modul confesiv și mai puțin la cel participativ. (Poate nu întâmplător volumul din 1991 se intitula, anticipativ, *Fragment de tăcere*).

În anul 2024, poetul revine cu o nouă carte de poezie, „În aer/ Versuri pe zebra”, *Casa de pariuri literare*, cuprinzând poeme scrise în anii '80, '90, 2000, cu mențiunea că unele au fost publicate într-o serie de reviste literare. Poemele păstrează și relevă coordonatele dominante ale unor stări și viziuni caracteristice universului său liric, dintre care se disting melancolia, zădărnicia și amintirea, scanate minuțios pe trei fundaluri relativ contrastante, dar bine conturate: *rătăcirea*, *hipnoza* și *luciditatea*.

Rătăcirea, cu vizibile nuanțe mateine („Umbra ta învăluind orele nopții spre dimineată”), denotă plăcerea autorului de a flana nostalgic prin locuri lăturalnice, decrepite, obscure, provocatoare de retrairi cu efecte terapeutice, de amintiri inerente unui ecart temporal extins (adolescență, maturitate, senectute), pretext de a-și reevalua sinele prin imersiuni în tectonica nebuloasă a eului dispus la miefiență, damnare și mărturisire. Hoinăreala este exclusă în prezența altor persoane, reliefând o singurătate pe cât de asumată, pe atât de configurată, și doar atunci când oboseala domină, subiectul se auto-claustrează în anonimul și monotonia odăii sale, personificat în postura unui Oblomov simulând lentoarea, nu și observația: „Îmi beau ceaiul de dimineată (verde-amar) cu înghițituri mici lacome. Am deja pungi albastrii/sub ochi și un psihic fragil de pensionar în pofida/ siluetei mele incerte - pe străzi și prin baruri -/ de adolescent întârziat. (...) Privesc lumea ore în șir de pe balcon disting mișcări/ încetoșate figuri geometrice de-a dreptul bizare./ Le urmăresc hipnotizat prin transparența unei aripi (...) Mă întind pe pat cu capul/ sprijinit de perete citesc câteva fraze din *matei iliescu*,/ din *portretul artistului la tinerețe* (...).

Adesea, *rătăcirea* devine sinonima călătoriei („o călătorie vindecătoare”), cea care impune un traseu bine determinat, un scop demn de revelat și o țintă configurată dintre parcimonioasele tentații epifanice, benefice actului creator și a celui izbăvitor.

Urmează *hipnoza* derivată din uimirea sublimată de gesturi, banalități, tristeți, regrete, metamorfozată aluziv într-una suplicială și obiectivă smerit în letargii, astenii și disforii, când mai complicate, când mai eterate, definitorii cotidianității haotice predestinate poetului acomodat și naturalizat mediului kafkian în care iluzia deșartă baletază „În aer” (ca să cităm titlul volumului) predomină imagoul cenușiu, uneori *noire*, prin care bănuie dezamăgit și vitregit acest straniu *domn K* timișorean, resemnat de absența unei salvări în care, totuși, odinioară, a crezut.

Luciditatea, cel de-al treilea background, este revelată mai cu seamă într-un superb poem autoreferențial, în urma unei autocopii în care analiza confesivă e limitată de o retractilitate rece, scriptorul devoalându-și, la persoana a III-a singular, eșecurile și risipirile cu o amărăciune nedisimulată, culpabilizându-și tendințele de accedea la fericire, iubire, candoare, ca la final să-și recunoască statutul de victimă a erorii, deșertăciunii și romantismului juvenil: „S-a dedicat unei fericiri fără obiect și-a cultivat vocația bleagă/ de-a iubi bezmetic clipa cea repede/ de-a implora în secret monodia/ unui trandafir în erecție/ insomnia unei petale cu vocația/ (fără leac) a privirii/ S-a disculpat mereu pășind/ mai departe - aproape candid/ aproape umil - în inima de demult/ a cetății/ Întra sau ieșea pe o poartă/ deschisă în toiu l zilei ori în toiu l nopții fără a ajunge cândva undeva/ Auzea distinct cum se cuibărește/ în el aproape romantic aproape tăcut/ țipătul victimei (***)

Pentru Eugen, momentele zile sunt relativ identice,

după ce în prelungirea nopților cu „visuri cețoase” se derulează orele străvezii ale dimineților târzii, ale amiezilor palide și înserărilor agonice, cele care direcționează spre tărâmurile obscure, primordiale (acolo unde cad „ploi din alte ere”), ca revenirea din transă la prezentul orașului caricatural, burlesc, să fie una dezolantă în momentele carnavalești, când urbea *imperială*, în freamătul ei cu infuzii apocaliptice, cântă, țopăie, țipă, dansează, urinează, înfulecă, răgâie, urlă, amintind de destrăbălările sărbătorilor plebeie medievale (numite și *Sărbătoarea nebunilor* sau *Epifania*) din anumite perioade ale anului. Oripilat, autorul dorește să dispară în viziunile sale utopice & distopice, dar consecvențele melancolii bacoviene și statornice obsesii traktiene îi rețin umbra, nu și conturul fizic, strecurată fantomatic prin locuri periferice, ganguri, piețe, clădiri încărcate de amintiri și nostalgii reevaluate aievea cu ochii și mentalul celui de acum, doritor al evadării, la modul însingurat și subversiv, din marea scenă a lumii, una opusă felului lui de a fi și de a gândi: „Ți se propune o dispariție discretă/ o alunecare plăcută pe cât posibil invizibilă/ undeva în spatele cortinei dincolo/ de cele câteva raze naive ce străpung timid/ doi-trei nori dolofani perseverând buclucași/ pe pânza ușor mișcată a cerului (pardon,/ a decorului am vrut să zic)/ Ar mai fi o șansă (oarecum echivocă): să aștepti înserarea aseptică da cu jocul ei/ încifrat de umbre și lumini (în stânga și în dreapta) cu tremurul cosmic-arhaic/ al primelor stele - ei bine, da! eminesciene/ ce ard depărtărilor până ce pier (***)

E un revoltat pasiv, dar ajuns o dată sus, în vârful baricadei ridicate între concreteța obositoare a cotidianului și fantasmalele înrobitoare ale sinelui aflat mereu în derivă, devine tot mai implicat în ceea ce i s-a întâmplat odinioară în medii ambiante inedite, aproape neverosimile, filtrate prin sitele înguste ale memoriei care deși disperă, nu iartă și nu uită. Atunci Eugen devine mai expansiv în expunerea neresemnată și necenzurată a motivelor pentru care conștientizează imposibilitatea meliorismului, ignorându-i influențele nefaste și refuzându-i tendințele amăgitoare de satisfacții efemere ori bucurii aleatorii. Asemenea unui cartograf meticolos, trasează fără menajamente arealul definitoriu propriei biografii, una cu totul opusă mainstream-ului celorlalți, fiind el un exilat al orașului în care mai demult, chiar dacă și aparent, a fost mândru de măreția lui.

Deși pare un înfrânt, nu e, reușind să facă față cu demnitate ororilor din jur, vizualizate și analizate cu rafinamentul unui orfevre dispus a accentua simbolistica amănunțelor („te strecuri printre amănunțele disperării”) a căror sumă constituie chiar filonul revelațiilor și invocațiilor expuse, precum o suită de tablouri, pe simezele unei expoziții interzisă ignoranților sau euforizanților de mucava. Experiența de viață, dar și cea livresc-onirică, reprezintă garanția celor relatate, evocate, întâmpinate, fantazate într-un cronotop bine definit, schițat în poeme

anti-metaforice, cu un vădit substrat romantic („Te întorci la vraștea romantică din tine”), configurând personalitatea poetului trasată prin alte două coordonate pregnante: autoritatea și seriozitatea. Nu își amplifică damnarea, nu o lamentează în exces, dar o certifică prin dovezile concludentelor înstrăinări de tot și de toate, convins de temeinicia gestului de a resuscita ruine emotionale și de a deconspira rămășițe confesionale, veritabile nervuri ale unei sensibilități de excepție, precum cea a poetului timișorean. Actantul nu aspiră și nu revendică nimic, eludează rechizitoriile inutile, nu se hazardază în speculații profetice, doar notează, asemenea unui diarist zelos, motivele diferențierii lui de semenii, esențializând adevăruri, fapte, sentințe, martore inofensive mărturiilor sale. Și ce poate fi mai persuasiv decât propria biografie!

Și în tot acest spațiu sumbru, decrepit cronic, oaza rară de seninătate, chiar de luminozitate, o constituie haloul unei femei misterioase, provocatoare de senzații amoroase asociate cu voluptăți suprimate, cea care bulversează și deturbează scriptorul din claustrea propriilor angoase spre tărâmul pasionalității eudemonice: „(...) Femeia te așteaptă/ fierbinte acolo ascunsă în ea însăși/ departe sub crusta înserării ce amestecă/ sângeriul clipa cea repede cu aromele/ de veacuri pulsând aici și acum ale sânilor săi./ Te așteaptă în noaptea de Sânziene și-i deschizi/ încet și adânc trupul. Să-l citești în transă mistică/ filă cu filă lumină din lumină ca pe o carte/ străveche de rugăciuni nemaicită de nimeni” (***)

Eugen Bunaru, un poet cu totul remarcabil.

În grave momente de singurătate, când te cuprinde, brusc, un mare sentiment de solidaritate cu propria-ți umbră, un sfâșietor, încă neputincios sentiment de alianță, de frăție și de alte simili-sinonime de auto-coeziune, îți dai seama cum, de loc rar, ocaziile pur și simplu dispar sau sunt ratate cu nerușinare și neputință.

În momente de singurătate, grave, ca o lipsă de cvorum cu tine însuți, în pledoaria pentru tine însuți. Când nu ți-e clar, dacă propriul alter ego ar fi încercat de o altă singurătate sau ambii voi îndurați aceeași înstrăinare. Adică nu-ți e clar încă de ești sau nu singur (că sigur oricum nu ești!) în propria-ți străinătate care, ca oricare alta, a altora, nu are prea multe în comun cu libertatea. Uneori, chiar pare a fi antipodul acesteia. Pentru fiecare om, dincolo de ușă poate fi libertatea, dar și singurătatea. Aceeași sau o alta, nemaistuită, ne-mai-încercată, mai grea. Iar în singurătate omul simte nevoia de a mărturisii, poate chiar de a spune adevărul. Însă posibil atunci nu e doar singurătate, ci ea ar fi în tandem cu pustietatea. Sau poate chiar într-o triplă alianță - astea două, singurătatea-pustietatea, și necesitatea de a te spovedi, de a spune adevărul. Cui? Norilor, probabil. În singurătate și pustietate ei sunt cei mai aproape de Dumnezeu. De la care, bineînțeles, vine și singurătatea, dată omului. Singurătatea care, uneori, e atât de acută, de pătrunzătoare, încât îți uie ca o liniște, ca o tăcere suprafirească, de ți se pare că auzi cum se grăbesc, se înghesuie mesajele în mail-ul vecinului...

Alteori, de supra-încordare, singurătatea pare să prindă a zăngăni ca sticlele geamurilor la cutremur. În alte cazuri, însă, singurătatea pare a fi groapa de gunoi cu deșeurile gândurilor eșuate în amestec cu talașul sentimentalismului, cu suferința, cu neputința de a ieși din situație, din ea însăși, singurătatea, inclusiv sentimentul ce-l inoculează că - neînțelegător și necruțător - parcă te-ai constrânge, te-ai înghesu tu însuți pe tine. (Ai impresia, ți se pare că ar fi și astfel. Pentru că cei care pretind că au totdeauna și fără drept de apel dreptate mor în singurătate.)

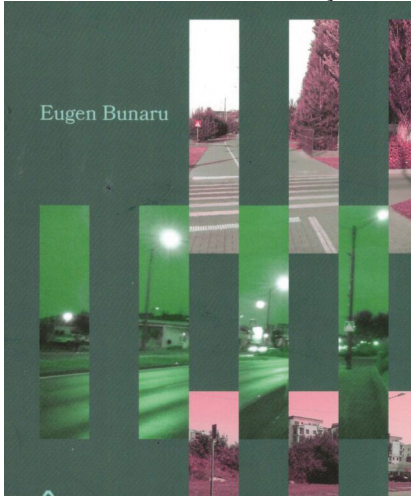
Dar e drept că pentru unii aroganță și excesul de orgoliu se tratează chiar prin singurătate; că, în anumite cazuri, singurătatea e starea extremelor - sau raiul și bucuria existenței tale, sau iadul și blestemul acesteia; că, uneori, pentru unii, singurătatea e viața în plan mare, alteori - în plan foarte mic, poate că sufocant, sugrumător.

Cam asta e cu Singurătatea (să o dăm cu majusculă, că e chiar mare) care, posibil, chiar din a doua zi a lumii, nu mai însemna noutate. Cine exista/ trăia pe atunci deja o încercase - și Creatorul, și cei pe care i-a creat...

Conștințele? Una dintre ele (înfinitate ca număr și răspândire!) e că în grave momente de singurătate îți dai seama cum (vezi, sus, începutul acestei mărturisiri), nu de puține ori, ocaziile pur și simplu dispar sau sunt ratate cu nerușinare și neputință. Să zicem, de câteva decenii nu ți se mai oferă prilejul să strigi *VENSEREMOS!* Deja totul a fost învins și acest cuvânt militaro-civil nu-i decât o ocazie dispărută sau ratată, încât posibil că și din acest motiv de câțiva ani buni, dar grei, la radio a fost redusă rația de melodii optimiste, de unde parcă și blestemul involuntar al plictisului, anume ca, parcă, o lipsă a oricărui împrejurări și ocazii - ce absurditate! - să nu existe nicio ocazientă, niciun prilej, de parcă Cel-în-Drept ți-a confiscat timpul și, concomitent, destinația și destinul, adică ți-a confiscat intimitatea riscului și riscul ca o intimitate suferindă - de unde și acest cronic sentiment de solidaritate și de comună disperare cu propria-ți umbră, ca o depășire brusc-negativă a unui scop pe care, de fapt, năvălind nu ți l-ai dorit. Posibil, intuitiv, neconștientizat deplin, și din teama că orice scop, de nu va fi atins, ar fi un mod de (auto) scop-ire... Sau poate din intuirea situației că, de fapt, Tipul, Existența nu sunt legate de vreun scop, ele fiind otova, fără a lăsa „spatii” ca să vină ceva de undeva spre ele, în ele, sau să plece ceva dinspre ele, din ele, Timpul și Existența. Poate Timpul și Existența sunt însăși așteptarea. În sine. Așteptarea fără scop. Pur și simplu așa-numită, de om, așteptare, pe când în realitatea ei ireală ea este cu totul și cu totul altceva.

Astfel, odată intrat în gura lumii, scopul ar însemna, în fine, o sacramentală dorință calmată în cămașa de forță a lucidității. Umame. Interplanetare. Cosmice.

Însă dezamăgirea că deja de mult timp lumii, umanității nu i se mai oferă prilejul să strige *VENSEREMOS!* poate fi pe cât de adevărată, pe atât de discutabilă. Iar scopul discuției nu trebuie să fie victoria unuia, ci pace amândurora. În contextul generalului: Pace tuturor.

Traian D. LAZĂR

Istoria, Polonia și Rusia

Andrzej Nowak este, conform informațiilor existente în Wikipedia, istoric, jurnalist de opinie, profesor de științe umaniste polonez. Este autorul a peste 20 de lucrări care au contribuit la înțelegerea profundă a schimbărilor politice și culturale din Polonia și spațiul adiacent în ultimele decenii. Printre cele mai importante lucrări ale sale se numără Marea carte a patrioților polonezi, Studii imperio-logice: o perspectivă poloneză, Psihologia socială, contribuțiile la Istoria Poloniei, vol 5. Domeniul său principal de cercetare este istoria culturii și istoria politică precum și gândirea politică în Europa Centrală și de Est, relațiile internaționale și politica europeană a memoriei.

Recent a fost publicat volumul său *Polonia și Rusia. Între libertate și despotism. Secolele al X-lea - al XXI-lea*, Editura Tracus Arte, București, 2024. Varianta în limba română a fost realizată de către un grup de traducători conduși de Constantin Geambașu incluzând pe Marina Ilie, Vasile Moga, consultant de specialitate Antoaneta Olteanu. Nu cunosc limba polonă dar, fluenta exprimării/textului și respectarea corectitudinii informațiilor științifice, asupra cărora ne putem pronunța prin specializarea deținută, denotă că traducătorii și-au îndeplinit cu brio misiunea.

Volumul lui Andrzej Nowak ilustrează concludent calitățile și viciile isoricilor și istoriei actuale și dintotdeauna.

Autorul își definește cu claritate și precizie obiectivul cărții: „În această carte caut răspunsurile la aceste întrebări. ... Oare ne-o putem imagina (Rusia, n.n.) fără imperialism? Oare Polonia poate exista fără libertate? Care este moștenirea Republicii Polone și care este cea a Moscovei – A Treia Romă?” (p.9) Întrebări formale al căror răspuns îl află chiar din cunoașterea sumară a istoriei Poloniei și Rusiei, nefiind nevoie să bați apa în piua 419 pagini.

Într-adevăr, Rusia poate fi imaginată fără imperialism căci s-a aflat de la 1241 până la 1480 sub dominația tătarilor Hoardei de Aur.

Polonia poate exista fără libertate? Da! Chiar autorul scrie un întreg capitol intitulat „Polonia în <lagăr> sau în imperiul sovietic”.

În ceea ce privește moștenirea lăsată de ambele state ne putem referi punctual la: Chopin și Ceaicovski în domeniul muzicii; Copernic și Mihail Lomonosov în domeniul științei; Lech Walesa și Alexandru Soljenitșin în domeniul luptei pentru democrație.

Atât Polonia cât și Rusia au fost în evoluția lor state etnice (stat al unui popor sau al unei națiuni), dar și state multietnice, imperii între ale căror granițe trăiau mai multe popoare, dar în care polonezii ori rușii aveau rolul dominant.

Ambele state au cunoscut momente de glorie și declin. Polonia, la 1688, a salvat Viena asediată de otomani, dar între 1772 și 1795 a dispărut ca stat fiind împărțită între Austria, Rusia și Prusia. Rusia s-a aflat, în 1945, printre învingătorii Germaniei naziste alături de SUA și Marea Britanie, dar la începuturile sale Rusia s-a aflat sub dominație străină.

Totuși, autorul răspunde întrebărilor pe care singur și le-a asumat, pe câteva sute de pagini. De ce procedeză detaliat, vom înțelege din cele ce urmează.

Meritoriu este faptul că autorul precizează pentru fiecare capitol tema cercetării. Scrie: „În primul capitol vom discuta perioada în care încă nu se poate vorbi de Rusia”. (p.41) Și o face fără a-și da seama, ori conștient, că nu se conformează titlului lucrării, care se referă la Rusia, nu la cnezatele rusești, în principal la cnezatul Moscovei, ori la populația rusă. Cercetează, deci, o perioadă a istoriei în care unul dintre cele două elemente ale analizei, Rusia, lipsește întrucât, după cum scrie chiar autorul, în timp ce statul polonez există din a doua jumătate a sec al X-lea, abia „de la sfârșitul secolului al XV-lea se poate vorbi, după părerea mea, despre Rusia”. (p.12) O situație inversă a existat între 1795-1917, când statul polonez a dispărut fiind ocupat de imperiile vecine. Dar, să zicem că autorul nu

se referă la Polonia și Rusia exclusiv ca state, ci și ca țări, populație și teritoriu.

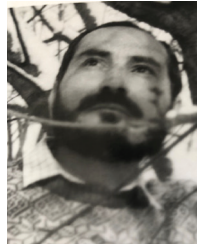
Cercetarea relațiilor Polonia-Rusia nu este realizată în deplina lor complexitate, luând în seamă toate ori măcar majoritatea elementelor și aspectelor, așa cum indică titlul, ci direcționat, selectând numai un aspect, o latură indicată în subtitlu, „Între libertate și despotism”. Nu era rău, era poate chiar necesar, având în vedere cantitatea enormă de informații istorice de prelucrat. Numai că această selecție a mers până la identificarea Poloniei cu libertatea și a Rusiei cu despotismul. Ori realitatea istorică atestă că ambele state au evoluat între libertate și despotism, fiecare având pe rând regimuri liberale și regimuri despotice, iar în raporturile reciproce s-au manifestat când ca promotori ai libertății, când ca agenți ai autoritarismului și despotismului. Prin „uitarea” faptelor care îi contrazic teza, autorul urmărește să convingă, că Polonia a fost totdeauna, atât în relațiile cu Rusia, dar și cu alte țări și popoare, promotora libertății, iar Rusia, dimpotrivă, o forță a despotismului. Spre exemplu, nu amintește deloc, ori doar în trecut că Polonia s-a implicat în luptele pentru tron, deci pentru impunerea despotismului, din Rusia între anii 1604- 1613 susținând ca pretendenți la tron pe falsul Dimitrie I, Dimitrie II, iar Wladislaw, fiul regelui Poloniei Sigismund al III-lea a condus ca țar cnezatul/ducatul Moscovei. (David Warnes, *Cronica țărilor ruse*, Editura M.A.S.T., 2001, pp.48-59). Uită că ideile liberale și democratice ale revoluțiilor ruse din 1917 au fost împărtășite de polonezi și au favorizat renașterea statului polonez în 1918. Alege, dintre interpretările ce se dau influențelor comunismului rus din vremea lui Lenin și Stalin, interpretarea negativă, radicală, ca dăunătoare, opresivă, dictatorială față de Polonia, trecând cu vederea că statul polonez a avut regim comunist între 1944-1989, că „forțele despotice” ale Rusiei i-au eliberat pe polonezi de sub ocupația și mai despotică a Germaniei naziste, că în timp ce o parte a polonezilor lupta contra nazismului alături de Anglia democrată (guvernul polonez Mikołajczyk), o altă parte (guvernul polonez E. Osobka-Morawski) a luptat alături de ruși și au contribuit la instaurarea „regimului comunist despot” în Polonia. I-au organizat și dezvoltat și au înfăptuit chiar transformări pozitive, nu exclusiv negative, în Polonia. Istoria nu s-a desfășurat în alb și negru și nu ar trebui să fie scrisă astfel.

Aruncând blamul despotismului asupra Rusiei comuniste, Nowak își blamează totodată conaționalii, care au luptat de bună voie alături de ruși, neagă patriotismul lor și faptul că au făcut ceea ce au făcut în numele libertății. Astfel neagă unul dintre principiile istoriei de a o scrie *sine ira et studio*, fără ură și părtinire.

Spunând toate acestea risc să apar drept apărător al comunismului și despotismului rus, ceea ce nu sunt, dar merită întrucât relev că lucrarea lui Nowak reprezintă doar o parte a adevărului istoric, partea anticomunistă și anti rusă, partea procapitalistă și proanglo-americană. Înfruntarea dintre aceste două orientări între politicienii, istoricii și între locuitorii/populația Poloniei datează, mai ales de la 1939 încoace. Ca istoric aș putea să relev consecințele acestei situații, dar nu e treaba mea, ci a polonezilor. Dar pot să mă refer la situația din România, unde istoricii, politicienii și populația sunt la fel de net împărțiți în două tabere opuse, care uitând că au un interes comun, național, se înfruntă și apelează la sprijin extern pentru a se impune. Se ajunge, ca și altădată la slugărmicie față de Înaltele Porți ale zilei. Și, *vade retro Satana*, ne-ar putea aștepta un nou 1940.

Apreciem că sursele istorice situate de autor la baza scrierii sale cuprind o paletă largă, de la cele clasice la cele culturale, reflex al formației de profesor de discipline umaniste, nu de specializare strictă ca istoric. După cum am mai spus, nu lipsa unor surse istorice, ci interpretarea lor partizană și-a pus amprenta asupra lucrării istoricului polonez.

Ioan VINTILĂ FINTIȘ

Te caut precum pasărea zborul ei nevisat

zidul nedumeririi
cu mâinile cerului te ating
dincolo de câmpie
o singurătate cum nu s-a mai văzut
dar tot mai sper că voi cuceri
drapelul fluturând aidoma
stelelor
peste icoane primăvara va încolți
cum într-o privire haosul
sunt lacrimi și umbre
clipele spânzurate pe cuvinte
strălucesc în jurul focului
abia mocnind neliniștit
sunt pavăză pentru sfinți
nimeni nu se mai închină acum
deschid zidul nedumeririi
și te caut precum pasărea
zborul ei nevisat

pe harta cerului
pământul înflorește nedumerit
stăpână va fi doar tăcerea

neștiutor de versete

voi cei care vă aplecați deasupra
fântinilor
sorbind cu sete apa fără de glas
răcorinți-vă acum
cu lacrima de pe marginea
plânsului
nu mai știu încotro
și pe care drum să merg
cu tristețe să mă apropiu
de cel îngenuncheat și
neștiutor de versete
obosit întru ființa sa
nedumerită

templul metaforei

amintiți-vă femeia răătăcită
cu trupul învelit în păcate
dar care a văzut lumina

strigătul orbitor

să cântăm este doar o părere
viața
atunci de unde atâta înviere
pe marginea drumului
sau într-un smochin
demult erau pe aici
trupuri înobilate cu diamante
palate de lumină
în care îngrijorați de păcate
îngenuncheam

calea acoperită de raze
cioplită din crucea trupului și
a ființei

strigătul orbilor nu este
adevărul
naufragiem la marginea
pustiei

se naște cântecul cel nou
alerg printre smochinii
rarefizați precum o
rugăciune

în larg
plâng corăbiile
celor care au râvnit iertarea
nimeni nu-i mai aude
nici măcar cel întrupat
pentru adevărata înviere

așa cum în somn se subțiază
timpul
pierindu-se
înspre un alt răsărit

acolo ne așteaptă lumina

amăgitoare ca un vis
în care mă prăbușesc

carnea pustiului

îl aștept dar cu frică
pe ascuns descifrez
preziceri și mesaje
gîndul morții
se zidește deasupra temeliei
o strălucire brăzdează munții
pe care îi mai avem de trecut

amintirea cuvintelor
se destramă zăpadă mirată
precum iarba lovită
de fulger

dincolo de abis doar miracole
înzăpezite parcă
în trupurile noastre

și atunci stau mirat așteptând
luntrașul
pentru a trece vama
e vremea cimpoaielor
veniți călăreți
să ne îndreptăm către ceasul
dintâi

vom fi eterni
doar într-o singură moarte
nu mai plînge
la răspântii urlă șacalul
mușcând din carnea pustiului

acolo ne așteaptă lumina
pentru a vedea fața lui
în care pentru veșnicie
vom fi botezați
Aleluia Aleluia Aleluia
voi fi copilul stăpân
peste lut în grădină

Breviar editorial

Senzualizarea imaginarului

Volumul „de inimă albastră 20.50” (*Editura Creator, 2023, 124 pagini*), semnat de Laurențiu-Ciprian Tudor, este în fapt o antologie „aniversară”, antologator și prefațator fiind poetul și criticul Adrian Lesenciuc. Puse alături poeme selectate din opt volume de poezie, adunate în două decenii de la debut, acestea ne dau imaginea unui poet care și-a păstrat (in)genuitatea începuturilor, la care a adăugat o intensă experiență de lectură, de viață. Poezia este, astfel, viață, este abis, este căutare și rătăcire. Poezia este femeia care vine și femeia care pleacă, este iubirea fixată cu colțul inimii pe o margine de cer, dar și iubirea care este ca un halou al inimii. Mai mult, „de inimă albastră 20.50” este o carte despre puterea vindecătoare, exorcizatoare, amăgitoare, inhibitoare a poeziei. Este un îndemn (manifest) pentru a descoperi sub pielea de aer a cuvântului viață, multă viață: „e mai și plouă nervos/ cu degete lungi și tari de apă/ bătând în fereastră/ o ființă cu vârtej, numai cu degete/ pare ploaia/ mii de pseudopode lichide bat tactul/ nervos/ pe acoperiș, pe tină, pe frunți/ aduceți un pian cât Casa Poporului/ altfel ne vom îneca/ e prea multă muzică în ploaia aceasta/ s-o desfacem/ doar un pian și-o partitură de Chopin/ ar fi salvat lumea/ și atunci” (*Ploaie de mai*). Senzualizarea imaginarului dar și a realității imaginate sau trăite ține de retorica frustră, iubirea e o căutare care se termină fie în (duioasă) ironie, fie în cinică autoironie. O caligrafie rafinată a stărilor face atractiv textul, temele au febrilitate poetică, îngânarea realității este un truc pentru căutarea „realității imediate”, suma de posibilități și de căi pe care le ratăm lăsându-ne trăiți de un anumit eveniment, de o anumită stare: „coapsele ei și pulpele/ și picioarele care nu se mai termină/ fac un arc de triumf/ singurul valabil/ pe sub care/ armata de gală a nervilor mei/ defilează” (Ea); sau: „... dar există o voluptate a vieții/ de care nu mă pot dezbara/ altfel/ de ce mă doare frumusețea acestei femei tinere?/ de ce corpul ei/ un fel de pară/ cu un fel de clepsidră/ mi se pare neverosimil/ neîngăduitor de frumos/ cu atâta melancolie/ cu atât infinit” (*Voluptate*). Pe acest fond emoția pare a fi un mod recurent de agregare a lucrurilor imaginate, iar discursul poetic are o „incoerență spontană” care dă impresia că vine pe firul fluxului memoriei involuntare. Astfel, tensiunea internă ține împreună secvențe ce se deschid aparent spre alte sensuri, poemul este „construit” cu migală, numai că sunt îndepărate rapid urmele care să trimită cu gândul la travaliul constructorului: „într-o zi de septembrie/ mă încălzesc la o carte de poezie/ dis de dimineață/ când lumea încă nu s-a pornit/ și timpul este doar pentru mine/ sorb câte o gură de cafea/ și îi pun inimii/ câte un poem/ cum pui un disc/ ascult atent și îmi întind gândurile spre el/ spre fericita lumină a lui/ care nu arde/ așa cum în copilărie/ întindeam mânuțele/ deasupra focului...” (Fericita lumină). Antologia semnată de Laurențiu-Ciprian Tudor este încă o demonstrație că un poet adevărat scrie, de fapt, într-o viață un singur poem, spațiu dintre versuri fiind chiar propria bătaie de inimă.

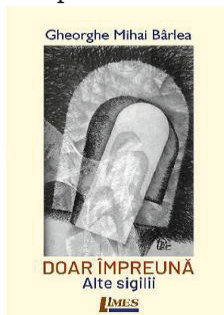
Făuritorul de așchii de lumină

O duioasă carte despre copilărie, „Falsificatorii stropului de rouă” (*Editura Tipo Moldova, 2024, 150 pagini*) scrie Gheorghe Vidican, volum pe care îl dedică „consătenilor din satul Petid, comuna Cociuba Mare”, ca o restituire târzie a unei anumite afecțiuni care i-a marcat inima și versul. Universul se face vers, întâmplarea din sat se face sub presiunea memoriei crâmpiei de epopee, istoria are decontul ei pe limba fiecărui supraviețuitor în parte: „l-au dezbrăcat de țoale pe domnu plutonier/ spune nebunul satului/ s-a abătut de la directivele partidului/ așa e când te ia gura pe dinainte/ dai de belea/ în sat se tace și se face/ nebunul satului/ își mestecă în gură ecoul vorbelor/ precum bătrânul gârbovit tutunul...”. Actul poetic este unul dinamic care instaurează ordinea în dezordine (după Paul Ricoeur). Istoria însăși evoluează între Sodoma și Babel. Sodoma este tragicul individual, povestea turnului Babel este drama umanității. La mijloc este poetul, artistul care nu „mijlocește” practic nimic, el conturează doar pragul tragic pe care poezia este chemată să îl depășească. Oricum, povestitorul trebuie să rămână viu, ca să povestească mai departe. Poetul povestește, prin definiție, despre tot ce nu vede și tace despre tot ce vede: „falsificatorii stropului de rouă/ umblă pe ulițele petidului/ în armuri demodate/ și-au făcut studiile/ în facultăți muncitorești/ recent înființate/ toți sunt copiii/ lăsați repenți de doamna bala/ își omorau vremea la scaldă în tău”. O secvență importantă a volumului o reprezintă cea a narațiunilor lirice, un aer de falsă evocare plutește peste o atmosferă ușor fantastă, personajele din viața cotidiană devin prin evocare livești și se amestecă cu detaliile memoriei. Și în aceste poeme trecutul se rostogolește vag amenințător, clipa prezentă este strivită de memoria care înghite ca un monstru fabulos tot ce întâlnește în cale. Această foame a memoriei vorbește, de fapt, de fragilitatea ființei prezente în raport cu multiplicarea la infinit a unui „eu” mereu interogativ: „despică cu toporul răsăritul soarelui/ în așchii subțiri fărâmițează dimineața/ se învârte în cercuri concentrice în jurul tăieturii/ strălucește ca pielea de șarpe/ muchia toporului/ soarele îi alunecă în priviri/ făuritorului de așchii de lumină/ pe rană punem mocirlă/ amestecate cu iarbă crudă...”. Pentru autenticitatea poveștii Gheorghe Vidican păstrează limbajul colorat, cu expresii regionale și un ton colocvial: „se ridică în vârful oaselor/ privirea mitrii lui ghiorghilaș/ când bate pe ileu fierul/ îl îmblânzește/ se pregătește să înfiereze cocia/ sivii rotarului/ fugit din răcoarea dimineții”. Lumea satului Petid seamănă cu cea din „La Lilieci”, există similitudini de gestică, de onomastică, de obiceiurile legate de viață și moarte, evocând personaje și situații tipice lumii rurale. Un poem se numește „nașterea poetului”, evocând, practic, evenimentul crucial din viața autorului, contactul cu poezia fiind unul determinant: „primul poem scris pe ulița mică/ la petid/ mirosul de fân cosit”.

Voluptatea poeziei, poezia voluptății

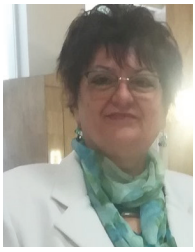
Gheorghe Mihai Bârlea este unul dintre poezii optzeciști care își trăiesc realmente cu voluptate poezia, care își transferă starea, sufletul textului, într-un fel de „scriere cu sine însuși”, după cum spunea Roland Barthes, vorbind despre conceptul de „sinceritate în literatură”. Lucrul este valabil și în cel mai recent volum, „Doar împreună. Alte sigilii” (*Editura Limes, 2025, 120 pagini*), care adună texte ocazionale, în accepția asumată a termenului, aceea de interacționare cu lumea din jur, cu mediul, cu istoria recentă chiar. Astfel, multe poeme sunt dedicate prietenilor, artiști sau nu, evocă situații, peisaje, momente care capătă prin (trans-)scriere calitatea de simbol. Poemul dedicat „fratelui Vasile”, geamă-nul plecat prea devreme, este pilduitor: „Visez că am două inimi: una în piept și una în cer./ O energie cosmică, imperceptibil,/ le întreține ritmurile,/ încât mi-e imposibil să știu/ care este în mine și care este în cer./ Ori, mai degrabă,/ vor fi bătând, concomitent,/ între cer și mister”. Ne aflăm în fața unui univers-sinteză, construcție orgolioasă a travaliului poetic, căreia mimesis-ul nu-i furnizează decât materialele brute. Suprafața vizibilă a lumii și empiria sunt doar puncte de plecare pentru călătorii abisale. Ironic și melancolic, evocator și persiflant, poetul sondează, temerar, insondabilul. Natura trebuie înțeleasă ca o fuziune omogenă de organic și divin: „Grozave sunt păsările/ împușcate în aripă de vânzător!// Zboară până când sângele/ se pierde într-un izvor./ Păsările surori le ung rănile/ și-l căinează pe nefericitul vânzător,/ zicând:/ oricare dintre noi poate fi împușcată,/ dar nu și setea de zbor”. Energia cuvintelor este pusă la treabă, realul este suport pentru magic, trăim în fabulos, elementarul accede la metafizic, corpul la transparentă. Textul poetic e ca o apă lustrală care spală contururile realității fizice: „Cuprins de irepresibile nostalgii,/ citadinul din mine se refugiază discret/ în orizontul unui deal pleșuv urcat în copilărie/ cu un entuziasm aproape muzical;/ retrăiesc de parcă mi s-ar înnoi sângele/ mă minunez câtă limpezime are memoria...”. În multe texte predomină detaliul, privirea dilatată anodinel, alienarea (că este și ea prezentă, nici nu avea cum să nu fie într-o lume care se transformă continuu!) este efectul conectării brutale la realitatea imediată: „Mă dezmeticesc și constat din nou/ că orașul și-a pus carapacea pe mine”. Poezia lui Gheorghe Mihai Bârlea se sprijină pe o sintaxă a exultanței care „desfide” orice blazare poetică, utopiile sunt eliminate ca redundante, textul care rămâne în urma „travaliului poetic” e o probă de virtuozitate în care cuvintele se încarcă unul de la altul cu frenezia (bucuria) spunerii: „Ce-i inima dacă nu vas,/ în care împreună am ars?// De mai rămâne un suspin/ ce face să înspice-o rază/ dintr-o icoană învechită,/ purificată-n focul viu,/ ce luminează și-n pustiu,/ raza-i cea care contează”.

Poetul și replicile ventrilocului

Poet cu o formulă distinctă între congenerii săi, mai degrabă neatent la formule și mode, Alexandru Ovidiu Vintilă scrie o poezie în care nu este suficient „cum spune”, ci este atent, deopotrivă și la ce spune, ceea ce pentru un scriitor este esențial. Cel mai recent volum, „Maki Haku” (*Editura Eikon, 2024, 88 pagini*), semnat de Alexandru Ovidiu Vintilă, este o întretăiere de voci poetice, (cred că apare la un moment dat și un ventriloc în scenă!), cuvintele scrise au eco, reverberează pe pagină: „pretutindeni/ e noapte/ o noapte/ care ne ține departe de toți/ ai noștri/ încet s-au mișcat/ către ceilalți ai noștri/ ochii ni s-au intersectat cu alți ochi/ și mâinile palmele liniile din palme/ știam că îmi pot reaminti/ drumul prin casă/ cum alergam/ și nu mă mai opream/ eram liber liber/ și nu era altceva/ nici tu/ noi toți am fost/ pretutindeni/ e noapte/ o noapte/ care ne ține departe de toți.” Volumul de față, mai mult decât cele precedente, ne relevă un poet care mai întâi își inventează un univers sub formă de labirint, de bolgie dantescă chiar, din care mai apoi face toate eforturile ca să iasă, să se elibereze. În acest univers constrângerile sunt la discreția creatorului, poetul dispune de cuvânt ca de o materie maleabilă cu care poate să construiască orice îi vine în minte. Accelerează elementele aceluiași univers prin contraste, le supune unor oximoronuri capabile să deformeze orice idee enunțată la început. O atmosferă de desen animat te transferă dintr-un text în altul, scenariile poetice tentează cu o serie întreagă de soluții pe cititor ca să devină personaj. Ironia și autoironia sfârșite ca acidul sulfuric picurat pe limba care tocmai articulează niște imprecizații: „ceva mai târziu/ de pildă azi două săptămâni// pe strada 6 noiembrie colț cu mihai viteazul// în arșița halucinogenă a bărăganului/ domnul y/ în costum de tergal/ era o prezență copleșitoare// se învârtea în cercul unui pătrat/ și se manifesta// ca un erou// de altfel doamna x și-a ieșit din fire/ ieșindu-și din sine”. Pot aluneca în metarealitate cu ajutorul metalimbajului doar autorii care au un accentuat simț al limbii, care „dețin” proprietatea cuvintelor. Aceștia pot „desfășura” o coerență proprie, dând impresia deținerii unui nou limbaj. Cred că acesta este un deziderat al oricărui autor, unii „o știu”, alții doar o simt, important e să poată ajunge în teritoriul „metarealității” așa cum o făcuse Arthur Rimbaud cândva, pătrunzând „un anotimp” în inima infernului („Une saison en Enfer”). Iată o probă de „fugă din realitate” realizată cu tot firescul din lume, auzi și „materia plângând” (Bacovia), vezi și cum „se izbesc de geamuri razele de lună” (Blaga) atunci când: „e aproape de neînțeles/ să tremuri/ ca iarba// viața mea pare acum o plimbare fără sfârșit// de-a lungul pereților/ vād mari și late umbre// își urmează calea spre patria celestă”. Alexandru Ovidiu Vintilă este un poet care se reinventează de la carte la carte, care caută continuu și asta fiindcă: „onorat public/ eu nu am scris poezie/ eu nu scriu poezie/ eu nu voi scrie poezie// în mințile mele/ vorbesc o limbă de neînțeles/ nici eu nu o înțeleg”. Un poet de recitat.

Otilia ARDELEANU

În retrovizor

Laurențiu Despina folosește un limbaj sincer, dezinvolt, atât în directa relaționare interumană, cât și în romanul **Când lacul a strigat**, apărut în 2024 la editura Coresi, București

Ceea ce frapează de la bun început este calitatea dialogului și împletirea lui cu o serie de detalii sugestive, astfel încât întregul episod capătă valențe vizuale care stabilesc decorul și acțiunea în secvențe de-a dreptul cinematografice. Chiar și tablourile statice devin vii în prezentarea formulată de autor.

Mobilul romanului de față pare să fie încercarea lui Radu, cu nume de județ, Vrancea, inginer, publicist, de a se angaja în media, încercare aparent neizbutită, lăsând impresia unui eșec, poate pentru că nu a fost mai incisiv, poate pentru că nu avea un target precis, ori cine mai știe. *„Auzeam deja vocea Sabine care îmi spunea că poate este o idee mult prea îndrăzneată. Că poate ar fi cazul să mă orientez la altceva.”* Motiv fast ca autorul să introducă în scenă personajele romanului său. Desigur, pe Sabina, soția, pe Cesena, o bună prietenă, pe secretara de la postul de televiziune Link TV, *„domnișoara cu păr roșcat, cu un machiaj destul de strident și un pic cam prețioasă în atitudinea ei...”* și pe directorul acestei celei mai cunoscute televiziuni regionale, managerul Mircea Mocănașu, *„Moacă”*, așa cum îi spunea Cesy.

O incurajare totuși vine, ca de ultim moment: *„Ai voce, text și poză ce vrei mai mult de atât?”* Despre o schimbare radicală, de la presă la televiziune, la metode noi de transmisie și expunere, despre teama de a nu fi la înălțimea aceea unde *„cerul este cel mai înalt munte”* ne informează și ne aduce aproape Laurențiu Despina. Dacă tot a renunțat la presă scrisă, poate era bine să încerce în radio, la sugestia lui Cesy, însă nu, el și-a imaginat cum ar fi să facă televiziune. Mirajul acela *„circular”*.

Dar nu! **Miezul romanului** îl constituie copilul Rareș al cărui tată, Radu, se află la al doilea mariaj. Cu Sabina. Și, desigur, problemele acestuia dintâi de autoizolare, de nevorbire, de necaptare a mesajelor care i se transmit, de nereacție la apropierea părinților de el, de jocul său. Un fel de ansamblu de frici netransmisibile pe căi normale. Acțiunea romanului se desfășoară pe 16 capitole inegale, fără titluri.

Există o gramatică impecabilă aici, timpurile verbelor curgând impetuos, astfel că discursul se fluidizează dând cititorului acea siguranță și desfătare a lecturii.

Un discurs metaforic totodată, impregnat pe alocuri de exprimări aforistice. Și de tot felul de cuvinte la modă, din vocabularul actual: *drift, cuba, safe, sooper-tare, soul, bonus, stres, Chef, shit, kendama*, unele inventate în funcție de context, mici glume familiale, cum *curiozitin*.

Există **două planuri emoționale**: al tatălui și al adultului în căutare de un loc de muncă ambicios, în sfera televiziunii. Un tată iubitor și un bărbat cu perspective îndrăznețe, dar nu imposibil de cucerit. Viața de familie se derulează în paralel cu cea profesională.

Este foarte cool, ca să apleze limbajul autorului, felul în care își descrie personajele, nu numai pe cele din familie, de care este apropiat, dar și pe acelea mai îndepărtate.

Referindu-mă la subiectul romanului, aș spune că personajul principal, Radu Vrancea, în calitatea sa de povestitor, se află mai mereu într-o stare de instabilitate emoțională, atât ca soț și tată mai ales, cât și ca persoană publică, în situația dată, de a-și găsi un loc de muncă în media care să-i ofere satisfacțiile profesionale dorite.

Este evidentă glisarea de pe o latură pe alta, emoțională: *„Cutremure sunt de tot felul, iar construcțiile noastre de echilibru și stabilitate sunt serios amenințate.”* Este despre nevoia de noi!

În povestea sa de viață, Laurențiu Despina înserează repere istorice, ca și cum nu ar fi îndeajuns de explicită prezentarea, în profunzimea ei, fără o analogie ori simbolistică istorică a locului, a personajelor. *„Mormanele de zăpadă de pe trotuare și din unele curți, dar și arhitectura elitistă a caselor te puteau face să crezi că liftul a coborât la etajul unui film rusesc, de epocă. Nu m-ar fi mirat prea tare dacă, venind din sens opus, ne-am fi întâlnit cu trăsura Ro-*

manovilor, iar respirația cailor ar fi dat coroane copacilor.” Și, desigur, nu lipsesc momentele de senzualitate, foarte delicat transpuse pe hârtia volumetrică: *„Am sorbit o înghițitură de vin și în clipa următoare Sabina a șters licoarea de pe buzele mele cu buzele ei. Am stat mult așa, cu buze de vin stinse de flăcări. Halatele ni s-au deschis și noi ne-am ascuns, între foc și iarnă, unul într-altul.”*

Punctul nevralgic al poveștii, după cum relevam, îl constituie problema de sănătate a copilului Rareș, un moment dramatic în plus peste cele cotidiene și peste așteptările îngrămadite într-o iluzie mare, care cândva se numea speranță. Părinții merg la psiholog, dar terapia și recuperarea sunt de durată și depind mult de implicarea acestora. Frământări. Gânduri. Neliniști. Frustrări. Tăceri! Oglinzi concave!

Despre vulnerabilități este **scriitura** aceasta **onestă, fragilă, tactică**.

Povestea vine cu suișuri și coborâșuri. Deși începutul pare să ne trimită într-un spațiu de viitor, totuși autorul are întoarceri în timp, un soi de amintiri chemate înapoi. Astfel, aflăm despre prima sa căsătorie și despre faptul că mai are un băiat, pe Adrian.

La un moment dat, Adrian și mama sa, stabiliți de ceva ani în Belgia, se întorc în România pentru scurtă vreme. Primul născut al lui Radu va locui cu ei și fratele lui mai mic, lucru benefic pentru toți, în special pentru Rareș care comunică foarte bine cu fratele mai mare. În tot acest timp, copilul face unele progrese de comunicare, vizibile, ceea ce îi bucură enorm pe Sabina și pe Radu. Numai că această bucurie durează cât o vacanță foarte scurtă.

Proza lui Laurențiu Despina este una **lirică**, și deși atmosfera este mai mereu tensionată, cu emoțiile la maximum, autorul folosește un discurs delicat, afectiv și detaliat, explicit până la fuziunea cu lectorul. Împărtășește cu acesta propriile filosofii, cum în paragraful următor, privind nevoia de protecție, a femeii: *„Nevoia de protecție era determinantă. Nu puteam uita cum, după ce ne-am căsătorit, îmi spusese că eu am fost primul bărbat care i-a dat siguranță./... Femeile valorizează foarte mult acest sentiment de protecție. Iar primul, poate chiar singurul bărbat din viața unei femei care poate oferi această stare, sentiment, nici nu știu cum să-i spun mai degrabă, ei bine, acel bărbat are un loc de statuie asigurat. La rândul său, statuia se construiește în timp, din alte îmbrățișări.”*

Iubirea este pedestalul într-o relație în care se construiește temeinic cea statuie a echilibrului și stabilității. Autorul vorbește despre iubire cu o sensibilitate stranie, parcă nepământeană, măcinat de sentimente paterne și de statutul de soț mereu îndrăgostit de femeia sa.

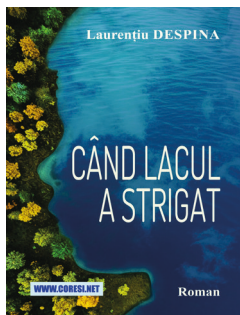
Despre starea de fericire pe care o atingeau ambii părinți atunci când vedeau un cât de mic progres în atitudinea copilului lor, autorul se destăinuie: *„Mă consolam cu gândul că, oricând va veni, starea de fericire este ușor de primit. Chiar dacă te ia prin surprindere. Poate că atunci aș trăi-o mai intens, cu mai multă febrilitate.”*

Laurențiu Despina este un **artist de sentimente**: *„O casă în care nu se iubește îndeajuns are pereții întunecați.”* El știe să pună în lumină și cel mai neînsemnat gest, un zâmbet, o îmbrățișare, un cuvânt cald, astfel încât să văruiască în alb, cu propriul suflet, pereții aceia îmbibați de amărăciune și tristețe. *„Văzuți de la înălțimea unui zbor, eram o familie modernă, fericită, frumoasă, cu un copil blond, simpatic, care se pierde printre picioarele părinților.”*

Autorul dă larghețe străduinței sale, astfel încât se vede în măsură să declare: *„Cărtile pentru asta se scriu, pentru un nod în gât și pentru acea răsufărare de ușurare de la final. Acum, depinde de fiecare autor cât de priceput este în a face nodul și apoi de cum dozează răsufărarea.”*

Într-un final, te întrebi: de ce **Când lacul a strigat**? Poate pentru că un țipăt strică totul sau animă totul. *Dar un strigăt este mai puțin decât un plâns?*

Nu voi divulga finalul. E rost să citiți acest roman!

Virginia BURDUJA

Reasumarea unui patrimoniu negat (Camelia Sadovei: Confesiuni)

Neliniștea, teama chiar, inducă oamenilor de schimbările abătute taifun asupra planetei nasc o firească dorință de stabilitate, de regăsire a unor valori imuabile ale umanității. Singurele care pot salva omul ca ființă gânditoare, creatoare a Binelui întrupat în Frumosul Artei. Cercetând rădăcini îngropate-n adânc de timp și mode, plasticieni de pretutindeni apelează arhetipuri și simboluri în dramatice explorări ale trecutului, revitalizându-le în manieră și tehnică nouă.

Un exemplu recent, expoziția CONFESIUNI, deschisă la Galeria de artă „I” a Centrului de Studii Europene, Iași, între 20 și 31 ianuarie 2025. Autoare: Camelia Sadovei, președintă, filiala Suceava, a UAP din România, doctor în Arte vizuale, profesoară la liceul de artă sucevean, cu expoziții personale și de grup în țară și peste hotare, cu numeroase participări la tabere de vară, cu lucrări publicate în albume și dicționare.

În noua sa expoziție, Camelia Sadovei ne propune o incitantă și tulburătoare introspecție a sinelui artistic amprentat de trăiri personale, spirituală căutare subjugată întortocheatului labirint, din care poți evada doar îndreptându-te, într-un dramatic periplu, spre Lumina tămăduitoare, vindecătoare. Spre arhetipuri și simboluri ale rădăcinilor înfipte într-un trecut fericit al artelor, păstrându-și vii încă valențele, conceptele în arta contemporană. O căutare spirituală din care artista a transgresat pe pânze îngeri, zei sau personaje mitologice ale Greciei antice, căutare concretizată într-o anterioară expoziție, „Labyrinthum 2.0”, deschisă la galeria Aparte a UNAGE Iași, în completarea susținerii tezei de doctorat al cărui titlu – „Recuranța marilor mituri în arta modernă și contemporană” – întregeste teoretic crezul său artistic. În ambele expoziții, descoperim un univers total diferit față de cel abordat în pictura sa de până acum, concentrată pe lumea florilor, fructelor, păsărilor, a figurilor hieratice medievale costumate, lume inundată de o cromatică caldă, strălucitoare, O primă etapă a Bucuriei vieții.

În schimb, lucrările din expozițiile amintite, pictate în anii pregătirii tezei de doctorat, reflectând, în același timp, etape ale trăirilor autoarei, se impun colocvial, punând întrebări, sugerând doar răspunsuri, într-o cromatică dominată de nuanțele albastrului, albului, brunului, rare accente ale oranjului risipind sau punctând o rază de speranță în Binele dorit. Linii paralele, pătrate înscrise în cercuri de culoare, ca fundal al figurativului prezent, se constituie în simboluri care adănesc misterul pânzei, dar poate fi vorba și de o parțajare a lumii, cea reală și cea închipuită, dorită. Tușele puternice, trasate hotărât subliniază expresiv lumile ancestrale evocate.

Lumina, personajul central din ciclul „Căile labirintului”, privită cu nedesmințită speranță întru salvarea omului amenințat de Întuneric, cade atent modulată din înălțimi celeste în fantele deschise între clădirile îngustelor străzi florentine. Pentru că „Dum spiro spero” i-a fost dicton de viață, Camelia Sadovei întrezărește și primește Lumina în magica ei putere transformatoare ca firesc dar după lupta grea purtată cu sine și cu primejdioasele, întortocheatele căi ale labirintului formator. Pentru artistă, labirintul este „oglină interioară a momentelor trecerii unui suflet prin lecțiile pe

care și le-a propus în lumea aceasta. Este deopotrivă și omagiul adus lumilor de dincolo, lumilor unui arbore fantastic al vieții, pe care-l privim și cercetăm tot mai profund, pe care îl descoperim tot mai complex și paradoxal imaterial pe măsură ce încercăm să-l definim.”

În drumul parcurs întâlnește arhetipuri ale Greciei lui Pericle sau ale Romei antice, epoci de aur din istoria omenirii, când frumusețea trupului uman se celebra prin perfecțiunea muzicală a formei, capabile să încante, să domine, să inducă o stare de bine privitorului. Admiratoarea a sugestivelor valențe ale figurativului în redarea corporalității umane, văzută ca o reîntoarcere postmodernistă spre armonia liniilor, a formelor, aducătoare de liniște și pace, Camelia Sadovei îl abordează în compoziții narând periplul parcurs.

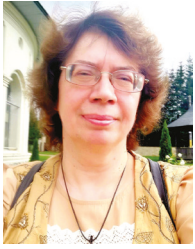
Ca în „Ithaca. Întoarcerea acasă” unde impresionează nobletea chipului cu trăsături regulate al lui Ulisse, privirea lui atentă, regăsită în expresivitatea ochilor calului său, nerăbdător, dar și temător de ce va găsi acolo de unde, cu ani în urmă, a plecat. Găsim aici esențializată nevoia oamenilor de a-și păstra valori, amenințate sau pierdute în timpul îndelungului periplu al Cunoașterii. Cunoaștere dublată de Credință. Dacă în „Arhanghel”, verticalitatea impunătoare a trupului ca și privirea personajului exprimă o neabătută siguranță în puterea sa, capabilă să apere, să înlăture primejdia, în „Posibila întrebare”, îngerul adunat foetus sub aripa sa însăngerată, purtând amintirea luptelor date întru salvarea de vieți omenești, mâna cu care își acoperă capul, gest al neputinței de a acționa, privirea obosită, întrebătoare, îndreptată spre lumea de taină, poate a Întunericului primejdios, poate a Divinului salvator, povestește durerea învinsului.

În aceeași poziție foetus stă și „Sybilla”, poziție a neliniștii în fața viitorului incert. Dar și a meditației asupra trecutului, reprezentat de copilul asupra căruia se întinde o mână protectoare, fără a-i atinge capul totuși. Oricât de puternici suntem, avem uneori nevoie de apărare, de protejare în fața nenumăratelor primejdii cu care ne confruntăm, ni se spune.

Prefatând picturile în ulei, ciclul de desene în peniță „Jurnal de călătorie” adună în tușe sigure drumul inițiat parcurs prin Florența medievală, Florența lui Michelangelo, genialul interpret al corpului uman. Un drum al introspecției, al depășirii traumelor personale, al ezitărilor profesionale, prin Cunoaștere, prin aflarea unui punct de sprijin în noul val al expresionismului arhetipal.

„Confesiuni”, o dramatică meditație asupra stabilizării valențelor umanității din totdeauna, o tulburătoare dovadă a regăsirii de sine, de depășire a baremului profesional prin curajoasa parcurgere a labirintului spre Lumina verticală căzută, „cu privirea mereu ațintită către Steaua Polară”, cum și-a încheiat doctul cuvânt de deschidere a expoziției prof. univ. dr. Cristian N. Ungureanu.

Asumându-și fireasca obligație de a înțelege dar și de a vindeca prin arta sa lumea în care trăiește, Camelia Sadovei este convinsă că, în haosul generalizat al prezentului, „omul contemporan (...) are nevoie mai mult decât oricând (...) de reînnoirea rădăcinii și reasumarea unui patrimoniu negat, dar adânc structurat”

Mihaela GRĂDINARIU

Gabriel Chifu - liniștea din furtună

În peisajul literaturii române de astăzi, tablou vibrant, adesea halucinant și captivant prin mișcarea browniană a modelor, a modelelor, a făcăturilor și desfăcăturilor de canoane, Gabriel Chifu e o figură aparte. Un lup singuratic, dublat de necesara sociabilitate exterioară, indiferent la permutarea valorilor, la vocalismele contestate, la convulsiile și degenerările contextuale și comentariile reziduale, pentru care literatura sa, de o certă profunzime poetică, rămâne o

curajoasă, ardentă confesiune, în care și flacăra, și cenușa se metamorfozează mereu în Cuvânt. Căci Gabriel Chifu scrie, scrie mereu, scrie apăsător, scrie alert, scrie și rescrie lucid, cu un sentiment al răspunderii față de text, față de literatură, care mă uimește de fiecare dată. Mai ales într-o epocă a simulacrelor și a literaturii de unică folosință, cum este a noastră. (Răzvan Voncu)

M-am întâlnit destul de târziu cu scrisul turnat în cărți (am recuperat pe parcurs...) și, poate, și acesta a fost unul din motivele pentru care l-am simțit provocator, trăind fie în poeme, fie în proză. De exemplu, de la prima lectură, romanul *Ploaia de trei sute de zile* (Editura Cartea Românească, București, 2017) m-a convins de faptul că întrunește toate atu-urile unei scrieri de valoare. Convenția dezvoltării explicite a celui care povestește și schimbarea alertă a vocilor narative polifonice, ingenios intercalate pe tot parcursul cărții, răsturnări de situație, o gradualizare a evenimentelor, la care se adaugă o galerie de personaje memorabile, iată doar câteva din coordonatele unei scriituri ce relevă o față nouă a unui autor care-și modifică, de la o apariție editorială la alta, strategiile auctoriale.

Faptul e remarcabil și de critică care urmărește orice schimbare de paradigmă textuală; astfel, Mircea Mihăieș observă că...*de câțiva ani, Gabriel Chifu nu mai propune imagini ambalate literar, ci viziuni. Literatura sa de ultimă oră constituie o hărțuire a istoriei, o abordare agresivă a adevărilor ultime ale ființei umane. Pentru artist, bolile veacului sunt vindecabile doar printr-un tratament aplicat în regimul vehemenței. Simbolurile sunt sacrificate în favoarea parabolilor și metaforele în detrimentul mizei filozofice și existențiale majore.*

Ploaia de trei sute de zile manifestă o înclinație spre un epic multistratificat, întrerupt de marcatori metatextuali la începuturi de capitole, un construct în care planurile alunecă permanent, se destramă sau se combină aleatoriu, iar timpul, deși jalonează încrengături evenimentiale recunoscibile (perioada comunismului, revoluția, mineriada din 1990, propaganda fățișă sau sub-

tilă, jocurile de culise ale puterii, care determină, în cele din urmă, prin înscenări abile, retragerea candidaturii lui Iacob Grima din cursa alegerilor prezidențiale), dezvoltă un calendar propriu, ce numără doar zilele de când a început ploaia, care, deloc întâmplător, se limitează doar la fruntariile Caramiei.

Spațiul romanului (Caramia, supranume amărui pentru o Românie care-și păstrează celelalte toponime, cu excepția capitalei) se hrănește din spațiile interioare ale personajelor, fiind o reflexie, ajustată de mâna și mânia divină, a căutărilor, a rătăcirilor și regăsirilor, dezvoltând un cumul de aparențe amăgitoare: *La vedere, o impresiionantă liniște și înăuntru atâția demoni.* Însăși capitala, orașul Z., seamănă cu o enormă valiză de carton, în care cineva a înghesuit de-a valma tot soiul de lucruri care n-au ce căuta laolaltă.

De fapt, motorul intern al cronotopului caramian e cel al autodistrugerii, sâmburele fiind prezent pe toate palierele vieții, între dorințe frustrate nereprimite, trăiri la extrem, certuri insatiabile și reconcilieri aparente, în mijlocul căsniciilor care nu mai merg cu niciun chip, *ca un ceas de perete vechi și obosit, pe care îl întorci cu cheia și se oprește iar. Iar îl pornești și iar stă, în mecanismele de represiune socială bine puse la punct după ani de atență și riguroasă planificare (... întreaga campanie de presă era o manipulare, amestecând, într-un dozaj atent colorat, mici firimituri de adevăr cu minciuni colosale...).* Cu obiectivitate evidentă, autorul urmărește personaj cu personaj și poveste cu poveste, toate legate indisolubil de spaima anunțatului diluiv, amenințare omniprezentă: *Plouă fără încetare. Cerul acoperit de nori vineți, apăsători, enervanți seamănă cu un câmp sur, toamna, plin de leșuri. (...)* *Plouă ca-ntr-un joc, plouă ca un avertisment.* Este de remarcabil și cortina de parabolă al romanului, o parabolă-pretext pentru discuții științifice, filosofice, teologice (*Opera este diferită de creatorul ei. Și mai prejos... iar răul este necesar ca să-i permită binelui să se manifeste și să câștige confruntarea.*), de controverse între susținătorii cunoașterii științifice și a celei revelate, între vederea apofatică și cea catafatică a ploii profetice, care nu poate fi înțeleasă pe căile obișnuite ale rațiunii.

Peste mai mult de trei sute de zile, Gabriel Chifu ne propune o altă viziune existențială majoră, volumul *elegia timpului. un an de poezie (9 decembrie 2016 - 8 decembrie 2017)*, apărut la editura Școala Ardeleană din Cluj-Napoca, în 2018. Constructul poetic este un jurnal anunțat, de un accentuat dramatism existențial, ținut timp de un an, jalonat însă, în interior, de marcatori temporali de ambiguitate voită (chiar dacă se pot subsuma, dual, trecutului și prezentului): *atunci, zilele acelea, noapte de vară, astăzi, apus de septembrie, noaptea de neoprit, anotimpul când bate vântul absolut, desfășurând un orizont elegiac în care poetul, sleit, înfrânt, cutremurat, pare obsedat de semnele unui sfârșit parabolic: Tot mai des nimeresc în spații care nu există, / acolo timpul curge altfel, pe dos și fulgerător. / Și tot mai des îmi visez sfârșitul: / el este de fiecare dată altfel, dar mereu / oricât de umil, este epopeic, tulburător.*

Confesiunile unei mitografii personale dezvoltă un spirit în continuă mișcare, construind un poliptic al vârstelor și dezvoltând, totodată, mecanismele implacabile ale trecerii din atunci în acum și invers: *Pe atunci totul era altfel. / Fluviul curgea înapoi, / se-mputina și tot mai limpede se făcea / până devenea izvor. / iar oamenii, ah, oamenii întinereau, / spre copilărie se grăbeau, / ca o cascadă se prăvăleau / în copilărie.*

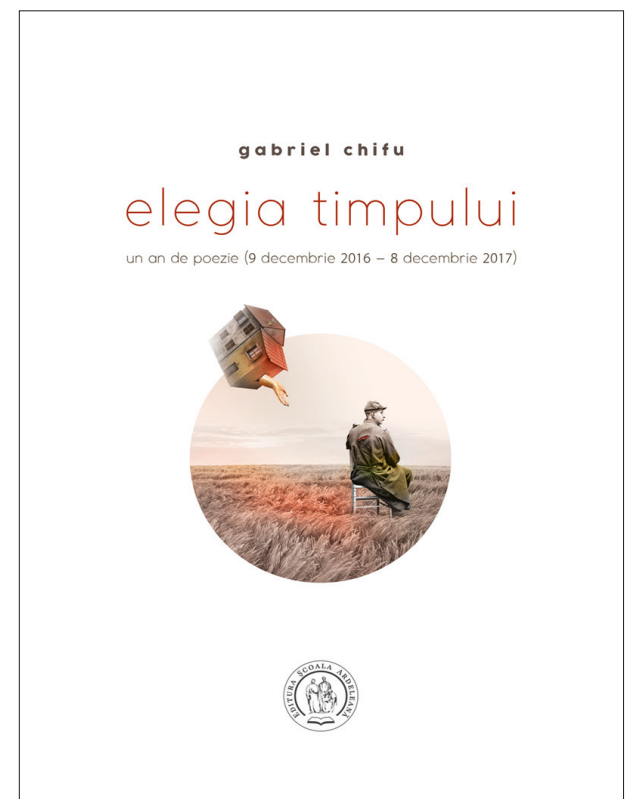
Cu toate că poemele sunt atât de diferite, prin diversitatea stărilor interioare surprinse și articularea în configurații lexicale în care lirismul autentic se sprijină puternic pe metaforă, ele se rotunjesc unele pe altele, într-o structură

de adâncime coerentă, a cărei osatură are ca notă dominantă amarul însingurării: *Rătăcit în mine, ferecat în mine, / mă uit cu jind la voi cum vă vedeți senini / de viețile voastre, / fac eforturi supraomenești să fiu luat în seamă, / dar voi nu mă auziți, nu mă înțelegeți, / nu mă zăriți, nu mă înregistrați. / Sunt absent, mi-am pierdut / umbra și noima.*

Autobiografemele se adăpostesc, subtil, în prozopoeeme cu nuclee fals-narative („îmi încordez privirea și văd”), în care atotstăpânitoare e însingurarea amară a premonițiilor, poetul fiind bântuit de tristeți apocaliptice și melancolii solemne (*o lacrimă cât muntele*) care-i augmentează îngrijorările, îndoiala și spaima („cocoașa de fontă”), stări definatorii pentru *inima mea crescută titanic.*

Reîntoarcerea la proză ne va propune, peste încă un an, o nouă și fascinantă experiență de cunoaștere: *În drum spre Ikaria* (Editura Art, București, 2019); practicând *o scriitură translucidă, un soi de echivalent literar al picturilor lui René Magritte* (Ovidiu Pecican), autorul pune dintru început volumul pe muchia subțire dintre drum și adăstare, într-un incipit al tuturor posibilităților: *Stăteam pe punte și așteptam.* Constructul deschis în evantai este remarcabil, desigur, de cei care s-au aplecat asupra acestui aspect al narativității: *Proza lui Gabriel Chifu e inconfundabilă în primul rând prin sistemul fluid de referințe, iar această flexibilitate atipică se datorează unui soi de glisare de planuri și, ulterior, unei aglutinări a materiei textuale în urma acestei mișcări. Proiecția romanelor sale implică spații cu arhitectură variabilă, care se supun unei logici impresionante.* (Adrian Lesenciuc)

Planuri epice solide sunt traversate de personaje puternice și contrastante, iar narativitatea

extrem-implicată e concentrată în punctul de intersecție a biografiilor. Personajele viețuiesc în anotimpuri diferite, majoritatea în cel al surpării interioare. Lanțul de povești e aparent fragmentat, în realitate, însă, cu siguranță, cartea este unitară, una a nuanțelor salvatoare, care sparg orizontul sufocant în care se înghesuie personajele unei triste epopei. Discursul narativ nu se relaxează de la o pagină la alta, iar autorul este un măiestru inventator de topos-uri ale memorării, alternând tăcerile semnificative cu o colecție impresionantă de voci, adesea cu accente contrapunctive. Aparentele deformări de realitate te duc cu gândul, într-o primă lectură, la o țesătură de elemente fantastice, însă, la reluarea textului, se vedește frumusețea construcției

→ palimpsestice, în care stratul original e, fără tăgadă, căutarea permanentă a sacrului. Elementele catalizatoare ale memoriilor afective sunt, de fiecare dată, altele, personajele fiind ca sumă de contrarii ale unei creații continue.

Am citit cartea ca pe o mega-parabolă a fiilor risipitori, bântuiți însă de un orgoliu exacerb, care-i va și scoate, pe rând, din spațiile de

siguranță și din calitatea de fii. Orgolioșii sunt expulzați de pe insulă fără drept de apel, ei nu pot îndura tăierea vocii, iar suferința nu e întotdeauna o cale spre izbăvire, ci, mai mereu, una care duce la cărcoteală, la supraevaluarea eului. Adevăratului fiu risipitor îi lipsește orgoliul, așa cum nota Constantin Noica în *Jurnalul* său. Risipitorii au, așadar, șansa eliberării prin cuvânt, însă cei mai mulți o ratează, fie ascunzând / omițând cu bună știință, fie alunecând într-o pâlăvrăgeală facilă, echivalentă cu desprinderea de Logos. Firește, volumul respiră, capitol de capitol, un puternic background nou-testamentar, ca o plasă de siguranță suplimentară.

De la curgerea romanescă, Gabriel Chifu ne invită să contemplăm *O viață*. *Pagini dintr-o epopee efemeră* (stări, tablouri, însemnări, firmături epice, psalmi, viziuni), apărut în colecția Exit a editurii Junimea, în 2020, adăpostind poeme greu încadrabile, încărcate de o poeticitate surprinsă în esența ei de către Vasile Dan, într-un flash-crochiu: *Gabriel Chifu nu este un poet optzecist propriu-zis: prin formulă lirică. Ci unul de nișă. Ca toți poeții de nișă, foarte complex, încărcat cu date estetice de continuitate, și de ruptură.*

Volumul, cu o simbolic-minimalistă ilustrație de copertă și un tulburător portret al autorului, ambele datorate hăruiului artist plastic Mihaela Șchiopu, impune o dublă mișcare a lectorului, o distanțare necesară și, în același timp, o aplecare atentă asupra paginilor care găzduiesc, parcă de-a valma, poeme, notații diaristice (lipsite, evident, de cronologizarea explicită) și inserții prozopoematice, într-o fragmentaritate anunțată din subtilu, clamată, asumată, chiar supraexpusă. Însă registrele stilistice diferite se potențează reciproc, într-o construcție fractalică, radiografică și recuperând o hartă a trăirilor interioare, având drept coordonate raportarea eului la lume și la sine.

Am scris această carte stăpânit de un sentiment puternic și foarte clar conturat: era ca și cum, scriind, viața s-ar fi mutat din trup în textul ce tocmai se naștea, se confesează autorul în paginile „României Literare”. Trăiam scriind. Capacitatea de a rămâne viu, de a-mi păstra o anume tinerețe, de a-mi manifesta creativitatea și participarea la lume astfel se proba, transferându-se în pagina scrisă. Perioada cât am fost prins în facerea cărții a fost una de neobișnuită intensitate: timpul a avut altă consistență și altă curgere.

O viață, una din cele nenumărate virtualități, e marcată de simbolismul istorisirii, al istoriei personale care se încapățânează să rămână verticală, în ciuda amenințărilor, în

pofida bățăliilor (aproape pierdute): *Într-o viață / se strâng în inimă atâtea fleacuri, / bănuți de ală-mă căzuți pe jos / după care nimeni nu se apleacă să-i ridice. / În fond, viața / e o istorioară amară, nespuse de elegiacă. // Uneori, aud / hohote de râs / venind de undeva, din spatele scenei. / Ca și cum cineva / ne-ar urmări cu atenție / și s-ar distra copios pe seama noastră. Previzibil însă, lumea fragilă a semnelor înghite lumea reală (Lumea nu e cum e, ci cum o povestești.), iar salvarea din apocalips vine sub forma unui seif, la întretăierea spațiului existențial cu toposul poetic, adăpostind Dor de apus, de contenire, / dor de stingere și de nefire. Cele 66 de poeme, scrise în 100 de zile se vădesc simbolice trepte ale vieții de până acum, ființată sub faldurile unei fragilități și ale unor transformări iremediabile: ...curând, am să ajung / la deznodământul bietei mele epopei: / într-o țară invizibilă, de piatră, / fără porți și ferestre, / o țară doar pentru mine, / de unde n-am să mă întorc niciodată. / Sunt fiul irosirii. Miezul duros al întregului volum este, vădit, unul profund poetic, autorul arzând și sublimând sentimentul solitudinii și angoasele, biruind în războaie văzute și nevăzute și reconstruind psalmic lumea, printr-o dezbrăcare de timp și o accesare a unui prezent continuu.*

Tot bântuit de timp, măcinat într-o inexorabilă moară, Gabriel Chifu ne pune în fața ochilor *Plăcuțele din Medio Monte. Cuvânt și imagine* (editura Neuma, Apahida, 2022), corpus adunând 70 de texte poematice, răzletite cronologic, dar unificate acum de „ramele” izvodite de artistul complex Mircea Bochiș. Fragilității cuvântului, artistul plastic îi răspunde cu greutatea metalului prelucrat după chipul și asemănarea poemelor, plăcuțele de plumb și letter-poemele fiind replica iconică a acestora, plâsmuite în urma lecturii. Pagină după pagină, în volum ni se dezvăluie două tipuri diferite de expresivitate artistică (care necesită, desigur, o dublă privire a lectorului), ce se completează una pe cealaltă, ducând la o ardere de tot a cuvântului scris, răstignit, însulțat pe plăcuța de plumb sau pe hârtie, într-o simbioză tulburătoare, care te face să te întrebi dacă poemele devin ancadrament pentru imagine sau imaginea înconjoară și ocrotește poemul. Picturalitatea poemelor de cuvinte nu se suprapune total peste cea a poemelor în imagini, acestea din urmă reluând parțial sau chiar modificându-le pe primele, supunând lectorul la noi provocări, la descoperirea unui nou univers.

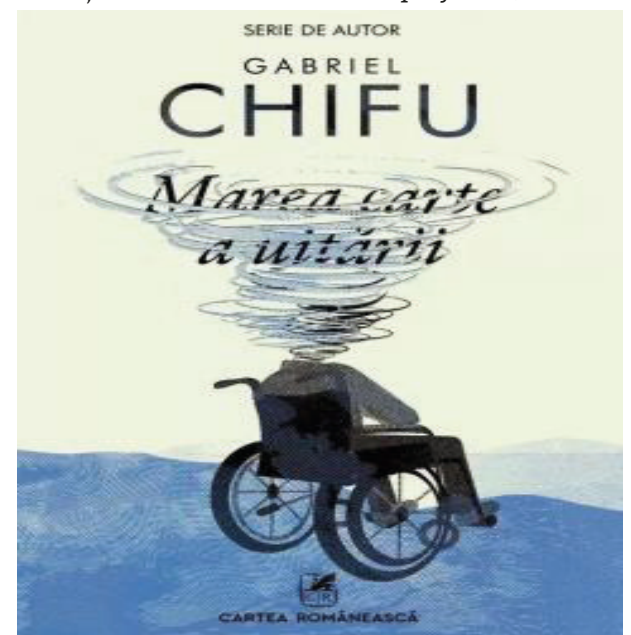
Autoreferențiale, poemele recuperează memorii seduse de uitare (*Fiecare cuvânt / de îndată ce îl pierde din vedere / devine obiect / care grăbit începe să putrezească / devine vietate / care grăbită începe să sufere.*), din vremea îndepărtată pe când omul nu era decât o mașinărie prăpădită, o carte care-și pierde foile, cerându-și, expansiv, ieșirea din trup (o adiere m-a luat și m-a dus) și adăstarea undeva sus, foarte sus, visând la zborul mântuitor: *Aștept / într-o bună zi să ne crească aripi. Dacă Primăvara este a absențelor, în toamnă, trupul / mi se imputinează și, răsturnată materialitate, / din el nu rămân decât cuvinte. / nici sânge, nici țipete de durere, cuvinte. / pe care vântul orb le risipește, / până la litere, / până la praf de sunete; orele urmează cu supunere anotimpurilor (într-o noapte de toamnă cu ploaie și vânt privirea vie a lui Iisus pictat pe perete / și zâmbetul său trist / încep să ruginească), și doar iubirea, desfășurată ca o țesătură filigranică, poate mântui cosmosul, cu ordinea părăduită de felurite ispitiri (Da, ești în mine. Și neîncetat vocea ta / îmi șoptește într-o limbă nepătrunsă / versuri magnifice / pe care visez să le pot dezlega într-o zi. // ...Ci în cea bună dimineată, sufletul / numai doare, / se face ușor ca fulgul de nea / și plutește.), un cosmos din care, cel mai adesea, nu rămân decât miride, Firimiturile / rămase de la masă - / acele cuvinte care n-au avut loc / în propozițiile / ce ne rezumă viețile etern, și absurd, și zadarnic.*

Tot despre ordine și dezordine va grăi și *Marea carte a uitării*. *Cronica, de autor întocmită, a unor întâmplări aproape reale petrecute într-un oraș aproape imaginar, apărută la finele anului 2022, la Cartea Românească, în seria de autor ce mai cuprinde edițiile revăzute și adăugite ale volumelor Unde se odihnesc vulturii (2020), Maratonul învinșilor (2021) și Cartograful puterii (2021). Cu un construct fracturat, Gabriel Chifu imaginează*

o amplă panoramă istorică, în continuă mișcare, iscând mereu o galaxie de sfârșituri și începuturi posibile, în care douăsprezece personaje (secondate, desigur, de altele, având rolul de a reliefa mai puternic pe primele) luptă să iasă, fiecare, la un liman, neștiind că sunt condamnați dintru început la disoluție, anticipată chiar de la primele pagini: *Cerul fără stele seamănă cu o lespede de piatră așezată deasupra orașelului. Precum minotaurul din labirintul cretan, aproape fiecare roman al lui Gabriel Chifu ascunde o fiară monstruoasă* (Dan Cristea), iar între un *prea devreme* și un *prea târziu*, în carte se frământă tensiuni incontrollabile, se inserează pagini de o luciditate nemiloasă, în care dimensiunea socială acaparează totul; individul și epoca se devorează reciproc, detalii halucinante și tulburătoare izvorăsc de pretutindeni, încercând retina. Personajele se chinuie să uite, fiecare are ceva de ascuns (fișicul cu cei treizeci de cocoși, care trebuia să rămână mereu întreg, talisman la temelia casei lui Slobodan Stoianovici) sau de pierdut (scrisori niciodată trimise, lucruri spuse doar pe jumătate, priviri care nu văd decât goluri ființiale, personalități autodevorante, trupuri ca mecanisme deteriorate), fiecare trece prin deznodăminte intermediare dramatice.

Romanele lui Gabriel Chifu au fost remarcate prin varietatea lor tematică și stilistică, numărul mare de personaje, dintre care multe memorabile, aparținând unor zone sociale și psihologice foarte diverse, răspândite parcă de-a lungul unei scări care unește, vertical, străfundurile infernale ale abjecției cu înălțimile cele mai angelice, ne avertizează avizat Horia Gârbea. Remarcând și în această scriere arhitectura arborescentă, pivotând în jurul centrului timp, cu personaje purtând poveri peste puterile lor, Marea carte a uitării se desfășoară provocator, răscolitor, țesând și destrămând cu penelnică răbdare valuri de pânză ale memoriei, ce-l înfășoară fără cruțare pe autor, singura lui mântuire fiind visul, demiurgic, de a urzi un cer nou și un pământ nou.

Această urzeală reprezintă, de fapt, una din trăsăturile definitorii ale creației lui Gabriel Chifu, așa cum radiografiază pertinent și Irina Petraș: *Dorința sa de a sonda realitatea profundă, misterii-*

oasă a propriului interior, de a identifica trăsătura unică, definitorie a existenței sale este împletită strâns cu cea a depășirii limitelor subiective pentru a înțelege toate rosturile dintr-o viață. Poezia și proza sunt, pentru Gabriel Chifu, căi alternative de a identifica un răspuns și o răspundere la întrebările puse universului. Alternative, dar și reciproc contaminate. Un episod liric, esențializat, metaforic, dar nu de tot lipsit de epicitate reflexivă va fi urmat de un episod epic, povestit, dar cu recurs melodic la ritmări ascunse.

Aplaudat, premiat, contestat, laudat ori demolat (după bunul obicei al lumii literare actuale, caracterizată sec astfel: *facem orice ca să cucerim spațiu vital, / să cucerim scena, microfonul*), scriitorul își urmează cu încăpățănare drumul (încă suntem câțiva pe aici care așa / ne ducem anii, scrijelind strofe - / pești pe uscat, cămile sub ape, / rădăcini rămase în aer), zidind o operă ce va rezista, cu siguranță, trecerii timpului, lăsând o amprentă de netăgăduit în literatura română contemporană.

Dionisie VITCU

Roza, floarea de geniu a poetului

„E unul care cântă mai dulce decât mine”
(Alecsandri)

Îmi făcusem un plăcut obicei, folosindu-mă pe cărările mele de mersul pe jos. Zilnic practicam acest sport, luându-mi ca reper linia tramvaiului 13, care leagă Teatrul Național de Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, trece prin fața Grădinii Copou, o cârmește la vale după ce ajunge la Universitatea de Agronomie, întorcându-se la Biblioteca „Mihai Eminescu” spre Piața Unirii, Golia, Palat... Copoul a fost și va rămâne aorta Capitalei noastre istorice, cetatea sfântă a celor trei uniri.

Eram tânăr, începusem să joc pe scena Naționalului și gustul succesului îmi dădea senzația că simt cum îmi cresc penele în aripi ridicându-mă deasupra norilor... visam frumos... Primele aplauze la scenă deschisă mi-au umflat răzna, dar n-am lăsat să se vadă, nu m-am lăudat, n-am spus la nimeni și nu trec sub tăcere curiozitatea ce mă rodea, să cunosc părerea celor interesați de viața teatrală. Întâlneam pe cale, în lumea pestriță a străzii, oameni interesați, unii care frecventau regulat teatrul și, nu-mi ascund bucuria care mă lumina când întâlneam priviri surzătoare, era dovada că „munca mea se vărsa în munca Republicii mele” și-aveam un numitor comun în... sărbătorile Naționalului, că, teatrul respira și prin mine cum respira prin Ștefan Dăncănescu, Constantin Sava, Costache Cadescu și Alfons Radvanschi... cuplu de comici nedespărțiți pe scenă dar și măsurători cu pasul pe ulițele Iașului, umbrite cândva de florile liliacului, modernizate astăzi, străjuite de tei tineri plătăți și îngrijiiți de Primărie și gospodarul Capitalei noastre.

Reveneam în Iași după 18 ani și-l găseam schimbat mult, ridicat din ruini și plin de tineri care și continuau studiile în Universitățile marilor întemeietori de țară.

Pelerin, cum mă credeam, unic și neluat în seamă cu sportul meu preferat, mersul pe jos, am descoperit că nu sunt singurul. Profesorul Ilie Grămadă, primul meu director, academicianul C. Ciopraga, Liviu Leonte, George Lesnea, Aurel Leon, practicau același sport urmând calea spre a-și îndeplini datoriile lor cu zel și activitate. Întâlneam scriitori, tineri poeți, compozitori, pictori apropiați ca vârstă care frecventau Teatrul, muzeele, Bojdeuca în special. Mă opream uneori în capul străzii Lăpușneanu, unde se grupau câțiva tineri în jurul poetului Emilian Marcu. Discutau, glumeau, spuneau bancuri... și câteodată intrau la Casa studenților în biroul poetului unde continuau...

Întâmplător, Nelu, așa îl apelau prietenii pe E. Marcu, m-a invitat și pe mine și-atunci am aflat printre altele de Heleștenii copilăriei sale, de un elicopter prezidențial care a aterizat cu șeful statului pe ogorul unde muncea părintele său, de primarul comunei care m-a făcut cetățean de onoare al satului alături de Horia Zilieru... Dar, mă opresc din povestit că-mi tremurâ inima robind numele cărturarului. De la o vreme, poetul român despre care aduc vorba este pe patul de suferință într-o mare clinică sub îngrijirea unei echipe de medici specialiști ce se străduiesc să-l pună pe picioare, în dorința de a-și relua plimbările prin Copou și activitatea întreruptă la masa de scris, părăsită pe Lăpușneanu.

Né-am cunoscut târziu, îi citisem poemele, poezii din revistele ce mi-au căzut sub priviri. El mă știa, cunoștea Teatrul Național și-l iubea, de altfel ca toți intelectualii ieșeni care se mândresc, întâi cu edificiul - cel mai frumos teatru din țară și de bună seamă cu artiștii săi. Cum nu eram străini în viața culturală a urbei, îl întâlneam și-l vedeam des împreună cu Ștefan Oprea, Corneliu Ștefanache, Val Gheorghiu, Corneliu Sturzu, Pavel Florea alături de academicianul Constantin Ciopraga, Gavril Istrati, Al. Husar... Frumos ca un star, june prim de cinema, se ținea mândru și se purta cu o aroganță ce-i sta bine, vesel și senin mereu. Ce faci domnule? Ați auzit... și-ți spunea grozăvia, nu glumea, era serios credea în poveștile auzite pe care le îmbrăca în metafore și le transmitea ca întâmplări adevărate. Domnule,

mare artist dramatic, v-am văzut aseară în „Bolnavul închipuit” și v-am trimis o telegramă, felicitându-vă... Ce mult m-am bucurat atunci! Aveam nevoie de confirmare și confirmarea a venit prin misiva marelui poet, Horia Zilieru. M-a acceptat în cercul apropiaților domniei sale și l-am cunoscut mai de aproape în biroul poetului Nelu Marcu la Casa studenților, unde intra adesea câteva clipe. Îi plăcea anturajul tinerilor condeieri, îi asculta, le dădea sfaturi și-i încuraja amintindu-și anii copilăriei din Racovia Argeșului, de Școala normală „Carol I”, de debutul în revista școlară, de anii studenției. Cu glas stins, tremurat și cu lacrimă în geană regreta că și-a dezamăgit Mama, că n-a ascultat chemarea părinților, dar, Moldova, Iașul, poezia acestui ținut l-a legat pe veci de țară. Înscris la Universitate, termină studiile la Filologie cu rezultate remarcabile, este selectat și oprit în presă, la ziarul Flacăra. Are mari neazuri pentru că nu renunță la iubita lui, cum îi cereau autoritățile și este exclus din redacție. Se angajează la Biblioteca Centrului Universitar unde-și va găsi loc printre cărți continuând să scrie și să dezbate cu volumul de poezii „Florile cornului tânăr” prefat de Otilia Cazimir. Devine apoi rând pe rând secretar general la Iașul literar și la Convorbiri literare, secretar executiv al Asociației scriitorilor din Iași, membru CR - PEN, colaborează la principalele reviste culturale din țară, este publicat cu grup de versuri în multe țări europene, în America, Asia, India, l-a tradus pe Paul Verlaine „Il n'y a pas d'Amour perdu”.

Tradus și prezentat în Antologii pe rafturile marilor Biblioteci, poetul se bucură de popularitate și recunoștința cititorilor de poezie, dar mai cu seamă de aprecierea specialiștilor și istoricilor literari. Onorat cu ordine și medalii, cu diplome de excelență, lista meritelor sale impune o mare personalitate a culturii noastre. Premiul Academiei Române „Mihai Eminescu”, premiile Asociației scriitorilor din Iași 1969, 1974, 1979, 1993, premiul „V. Pogor” al Primăriei din Iași, Premiul „Bacovia”, Premiul „România Mare”, Premiul „Nichita Stănescu” certifică valoarea unuia dintre cei mai înzestrați poeți români contemporani despre care istoricul și criticul literar, academicianul Eugen Simion spunea „Roza este floarea de geniu a poetului și, hrănită cu suflarea morților ca deo betie extatică albă... Biblia, mitologia greco-latină, literatura veche și nouă, semiotica și iconografia bizantină sunt convocate pentru a susține plângerile și mai ales, jubilațiile poetului hărăzit (sau blestemat, nu știu cum să zic) să poarte crucea unei nestinse suferințe. O suferință ce s-a transformat, bineînțeles, într-un obiect de cult. Horia Zilieru vrea să întocmească în Orfeon o gramatică a Erosului.”

Amintind în poemele sale nuanțe din lirica lui Arghezi și a lui Ion Barbu, poetul argeșean și-a găsit rost și a prins rădăcini în Cetatea marilor iubiri din ținutul istoric al Moldovei a lui Mihai cel Mare, dar se păstrează pe culoarul destinului său artistic, comentat și apreciat de cei mai importanți analiști ai momnetului Constantin Ciopraga, Alexandru Călinescu, Eugen Barbu, Mircea Tomuș, Alexandru Piru, Marin Sorescu, Laurențiu Ulici... „Nu cred în piedici puse de noroc, unirii suflătorilor mari...”

Este timp încă și loc destul pentru ca exegeții onești ai viitorului să descopere valențe, calitate, înalta cultură și gustul rafinat în poezia lui Horia Zilieru - unul dintre cei mai cultivați cărturari ieșeni care a slujit și îmbobilit tezaurul liricii noastre în a doua jumătate a secolului XX.

La patul de recuperare, poetul este asistat de medici importanți și pricepuți, ocrotit de familia care-l iubește, vizitat de colegii redacțiilor ieșene întreținându-i optimismul și cultivându-i curajul de luptător, ne vom bucura să-l întâlnim și primăvara asta pe Lăpușneanu surzător sau meditativ sub Teiul lui Eminescu în Copou.

insular

Daniel Ștefan POCOVNICU

Insul în sine

Încercarea de a-l repune în discuție aprofundată pe *ins* poate că trebuie a se simți obligată moral să înfrunte provocarea erorii, a rătării scuzabile cu un alibi metafizic, comisă odinioară de Mircea Vulcănescu. Ce „simțise” poate corect, dar argumentase exaltat iluzoria etimologie propusă, „încurajat” excesiv de propria intuiție. Calea cea strămtă, dubitabilă, spinoasă, pe care filosofia s-a străduit, măcar prin eforturile unui Bergson, poate și ale lui Cioran din tinerețe, s-o legitimizeze ca aparținând propriului inventar metodologic.

Era în gestul acela disciplinar aroganța magistrală, ce nu poate ignora ecoul unei întoarceri, prin admirație și iubire, la înțelepciune ancestrală, de filosofie primă, năzuind la privilegiul primordial de zeu. Se reconsidera astfel șocul, intelectual, cultural, declanșat de emoția inedită a primei căderi, ce a desprins, apoi rupt dureres gândirea de harul teologiei vii, simțitoare, decurgând din comuniunea inaugurală.

Că scăparea lui Vulcănescu e într-un fel aproape că fericită, o subliniază cu deliciu speculativ însuși Noica: „Am întâlnit câteva spirite alese care sugeră în treacă că vorba noastră de *ins* vine de la latinescul *ens*. Ce speculații frumoase se puteau face atunci: individul, o unitate materială; persoana, o unitate morală; *insul*, una de existență. *Insul* care poartă ființa în el. *Insul* care este.” (Constantin Noica, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Humanitas, București, 2021, p. 260)

Revenind apoi, imediat, la certitudinile lingvisticii, pentru a sublinia etimologia pronominală, din *ipse*, dar și evoluțiile semantice dispersate într-un mod captivant. Între care și acest cuvânt, numai aparent simplu, comun, mediocr: „În el însuși, *insul* acesta românesc ar merita un volum.” (Ibid.) Ce s-ar fi putut foarte bine intitula *Insularitatea limbii române*, adaug cu oarece îndrăzneală, ce decurge, poate, din entuziasmul admirației pentru acuitatea specială a lui Noica.

Asistăm, pentru cazul lui *ins*, la o „regresie” etimologică, întoarcere paradigmatică din categoria gramaticală, conferind cuvântului acestuia un eșantion de singulară istorie manifestată semantic. Fiind el un substantiv rezultat, peste timp, dintr-un adjectiv pronominal de întărire, intensiv. Oare ce se ascunde sub așa o aventură întinsă peste veacuri și milenii asupra țesăturii uzului de semnificații și sensuri?

Un prim indiciu se vedește a fi oferit chiar de Noica, cel minunându-se cu subtilitate filosofică de căile pe care cuvântul latin a apucat-o în folosul limbii române, cu bogăția ei paradigmatică surprinsă în *Dicționarul Academiei* coordonat de Sextil Pușcariu:

„Însu era la început „pronomie de identitate” și se folosea mai mult nearticulat, cu funcție adjectivală sau substantivală.” (Ibid., pp. 260-261)

Altcumva, limbajul natural ne deprinde cel mai adesea cu sensul invers al unei funcționări substitutive. De regulă gramaticală fermă, uzul însărcinează pronumele cu funcția de a suplini, a înlocui numele. Iar adjectivul pronominal subliniază, pune în emfază transferul acesta de conținut, ca „materie” sau „substanță” logică, dinspre nume către pronume.

Dar adjectivul pronominal de întărire a intensității identitare pare să fi asigurat instituirea unui cerc (topica relaxată din tradiția latină

contribuie oarecum la această impresie) al reflectării pronominală în conștiința de sine pe care se edifică numele.

Este aura încercării aprofundând introspecția ce arată însușirea de *însuși* a *sinelui*, din care se naște și renaște în sine chiar *insul*, un nume a cărui generică abstracțiune invită la privire lucidă asupra esenței actului numirii.

Scăparea lui Adam, ceea ce pierdu din vedere (mai grav, din suflet și gând), când se simți năzuos captiv al Grădinii primite în lucrare și pază, era chiar minunatului privilegiu. A da nume ajutoarelor, slujitoarelor lui: târătoare, dobitoace și fiare, la toată ființa vie.

Era gravă scăparea, poticnirea atenției băjbând însemnătatea întoarsă din rostul străvechi. Fiindcă, înainte de orice, întâiul om primise în dar întemeierea de grădinar peste nume. Abia mai apoi peste pomi. Împlinirea chemării de a se întocmi și alcătui din legătura cuvintelor. Lecție tainică de legământ lăsat urmașilor.

Zis și făcut era cu mult mai mult decât o vorbă. Mai degrabă un meșteșug adâncit, o artă întregă a ceea ce ar fi meritat a însemna început. Când Creatorul dori a-l avea ucenic pe omul *însuși*. Cel din pământ făurit, însă menit a deveni păstor peste nume cu tot ceea ce împlineau ele.

Numele distinge, desparte, separă, folosește a face lumină, ordine, diferență în regnuri, pe calea bunei științe prin care fu omul ales. Îndelnicire slujitoare dăruită ucenicului într-un numire cu de folos.

A da nume viețuitoarelor de ajutor înseamnă a participa, prin semnificație și sens, la zidirea lor. De aici, poate, trufia încalcând măsura rostului de început. Pe firul judecării prea omenești, Adam se arată imediat avocat al șarpelui, pregătit a numi, pe oculte, e drept, în Creator pe vinovatul înlănțuirii nefericite culminând în păcat. Fiindcă doar El o crease pe femeia fragilă la soapta subminării insinuate perfid!

Încolțit de întrebarea divină, Adam știe iute a numi pe amăgitorii ce l-au tras în mirajul greșelii. Prea exact, tehnic aproape, să mai poată arăta nici cât de cât a inocent. Deja deducit din amețitoarea înșelătoare cunoaștere a binelui și răului. Cu vorba, slabă dar răsunătoare, precipitată numire, mai fermă clar decât fapta.

Pe dedesubt răsună reproșul vag răstălmăcind Creația Însăși: în loc să-l ajute, Eva, făurită din coasta lui pe ascuns, când dormea, i s-a întors împotriva. Învățat a da nume vieții, iată-l deja rafinând meșteșugul despicării limbii, otrăvită, înveninată de priceperea împungerii cu degetul în rana vinovăției celuilalt.

Ce spune Adam e cum *anume* (din latinescul *ad + nomen*) el *însuși* n-ar fi responsabil. Libertatea oferind reducerea vinii, trecerea ei în irelevant, eroare din culpă sau, mai bine, dintr-o nefericită întâmplare. Dar, în fond, totul reducându-se la o certitudine încă neînțeleasă: că nevinovăție nu poate fi decât dintr-odată cu vina.

A fi el *însuși* înseamnă, și de aceea, reflectarea relativ bine ascunsă a acestei nevoi de claritate și lumină ce nu lasă loc dezvinovățirii înșelătoare. *Insul*, sosind astfel pe calea semnificației de sine, face din *însuși însușirea* ce definește drumul conștiinței în curs de filtrare, decantare și distincție cât mai, tot mai netă între individ și persoană.

O performanță inedită: locul întâi la consum de cultură

Carmen Focșa: De ce consideră cei din jur - și, probabil, inclusiv d-voastră - că sunteți performant în ceea ce privește consumul de cultură?

Andi Dumitrache: Nu vreau să spun cuvinte mari, dar pentru mine „consumul de cultură” este o plăcere absolută și nu am gândit niciodată această acțiune în termenii specifici „performanței”. Pe de altă parte, în etapa istorică pe care o traversăm, în care ne putem mișca fără mari eforturi dintr-un loc în altul, cred că această „performanță” a devenit un lucru comun pentru mulți iubitori ai artei din România sau de pe alte meridiane. Bineînțeles, întrebarea dvs. mă măgulește, dar la ea ar fi mai bine să răspundă „cei din jur”.

C.F.: De când a început acțiunea dvs. de a vă deplasa dincolo de hotarele țării, doar pentru a viziona un spectacol ori pentru a vizita un muzeu, o expoziție?

A.D.: Totdeauna, atunci când am mers undeva, în vacanță sau cu probleme profesionale, am căutat să mă bucur și de ceea ce putea oferi locul respectiv din punct de vedere cultural, artistic. Deplasările acestea exclusiv în scop cultural le-am început în urmă cu 7-8 ani.

C.F. Până în prezent, câte deplasări în scop cultural aveți la activ?

A.D.: Nu am stat niciodată să le contabilizez, dar destul de multe, de la 1-2 pe an la început, la 6-7-8 în ultimii ani.

C.F. Puteți aminti câteva manifestări care v-au impresionat în mod deosebit? Există vreuna care a fost sub așteptări?

A.D.: De regulă aleg cu mare grijă la ce manifestări artistice merg și dacă tot fac un efort financiar nu vreau să dau greș. Până acum niciuna nu a fost sub așteptări. Au fost foarte multe extrem de reușite dar să amintesc doar câteva: expoziția „Paris 1874 - Inventarea impresionismului” de la Musée d'Orsay de anul trecut, cu ocazia sărbătoririi a 150 de ani de la prima expoziție impresionistă ce a avut loc în atelierul fotografului Nadar, spectacolul de balet „Manon” cu Marianela Núñez și Roberto Bolle de la Covent Garden din 2023, concertul de pian susținut de Helene Grimaud la Philharmonie din Paris sau de Alice Sara Ott la Seine Musicale, tot din capitala Franței, seara de gală de la „Festivalul de muzică clasică Verbier 2023” din Elveția, unde au fost prezenți unii dintre cei mai buni muzicieni soliști sau dirijori din lume (vioară - Lisa Batiashvili, Janine Jansen, Joshua Bell, Nicola Benedetti, Renaud Capuçon, Leonidas Kavakos, Alexandra Conunova, Daniel Lozakovich; pian - Yuja Wang, Mikhaïl Pletnev, Alexandra Dovgan, Mao Fujita, Kirill Gerstein, Alexandre Kantorow, Evgeny Kissin, Daniil Trifonov, Tsotne Zedginidze; violoncel - Mischa Maisky, Gautier Capuçon, Sheku Kanneh-Mason; clarinet - Martin Fröst; dirijori - Klaus Mäkelä, Lahav Shani, Gábor Takács-Nagy etc). Dar, nu pot trece peste această întrebare fără să amintesc și câțiva artiști români ce sunt prezenți în marile instituții culturale de pe mapamond: Brâncuși cu expoziția retrospectivă din 2024 de la Centre Pompidou, balerinele Alina Cojocaru și Francesca Velicu, tot anul trecut, prima pe scena de la Teatro alla Scala din Milano în „Dama cu camelii”, iar ce-a de-a doua la Sadler's Wells din Londra în rolul principal din Giselle de Akram Khan, pianista Alina Bercu, în 2021 la Staatsoper din Viena interpretând „Tablouri dintr-o expoziție”.

C.F.: Cum privește familia această abordare a d-voastră privind viața culturală?

A.D.: Mă refer doar la soția mea care este minunată și nu are nimic împotriva deplasărilor mele, chiar dacă nu întotdeauna poate să mă însoțească.

C.F.: Fica d-voastră vă calcă pe urme?

A.D.: Eu cred că m-a depășit, este primul artist din familie cu acte în regulă - a absolvit arhitectura la Politecnico di Milano, arhitectura fiind socotită de J.W. Goethe

prima între cele șapte arte. Pe de altă parte, această etapă de deplasări în scopuri culturale a pornit de la o recomandare a ei - să vizitez expoziția „Manet și Parisul epocii sale” de la Palazzo Reale din Milano. Am vizitat-o și de atunci nu mă mai sătur să admir fabuloasa artă plastică ce este la îndemâna tuturor celor dispuși să „călătorească prin muzee lumii”.

C.F.: Ați publicat un dicționar cinematografic. Vă gândiți la o reeditare, eventual, reactualizată?

A.D.: Da, „Cartea mea cu filme”, scoasă la Editura Coresi în 2017, se ocupă de cinematografia europeană din perioada 1984-2016. Mă gândesc ori să scot volumul doi cu cinematografia de pe celelalte continente, ori să scot un volum cu cinematografia contemporană de pe toate continentele în care să o actualizez pe cea europeană la nivelul zilelor noastre. Oricum este un proiect pentru anul 2027. Sper să nu rămână doar o intenție.

C.F.: Sunteți „tatăl” revistei UNORA LE PLACE ARTA; ce puteți spune despre această publicație, unică în felul ei? Ce anume o deosebește de publicațiile - multe la număr - existente pe piață?

A.D.: Acum mai bine de cinci ani, împreună cu pictorița Sanda Buțiu, scriitoarele Clelia Ifrim și Mihaela Suciș și actrița Cornelia Alexoi am avut ideea de a publica o revistă cu profil cultural care să fie realizată pe baza de voluntariat de către contribuitori și redactori și să fie distribuită în mediul online astfel încât să fie accesibilă gratuit tuturor celor interesați. Astfel, pe 29 martie 2020, s-a născut revista de cultură „Art Club Kibo Titan”, care și-a schimbat apoi numele în „Art Club Bifrost”, pentru că în cele din urmă să se numească „Unora le place arta”. Publicăm aici texte ce acoperă toate domeniile artei, de la cele consacrate (arhitectura, sculptură, pictură, muzică, literatură, balet, film, teatru) la cele mai neconvenționale - arta călătoriei sau arta de a face sport. De-a lungul timpului am avut colaboratori de pe toate meridianele lumii, din Japonia și Australia până în America de Nord sau de Sud (SUA, Argentina, Chile), plus foarte mulți din Europa (România, Franța, Marea Britanie, Germania, Belgia, Italia, Grecia etc) sau Israel. Nu știu exact ce o deosebește de celelalte reviste ce există pe piață, poate faptul că are articole foarte variate ce acoperă aspecte din viața culturală de pe cât mai multe din meridianele lumii, faptul că este gratuită sau că are o formă grafică atractivă. Totuși, consider că cititorii noștri pot aprecia mai bine ce o deosebește sau nu de celelalte publicații și care sunt plusurile sau minusurile ei.

Trebuie să profit de ocazie și să mulțumesc pe această cale chiar realizatoarei acestui interviu pentru contribuția constantă și deosebit de valoroasă pe care o are la revistă. Și exemplific aici doar interviul luat doamnei Ana Blandiana și publicat în numărul 3/2024, pentru a demonstra că afirmația anterioară are perfectă justificare.

C.F.: Ce proiecte aveți privind deplasările viitoare?

A.D.: În următoarele luni vreau să ajung din nou la Viena, la un balet cu Olga Esina și la un recital de pian Mao Fujita, la „Gala Carla Fracci” de la Scala din Milano, la Roma la expoziția „Caravaggio” de la Palazzo Barberini și la spectacolul de balet „Onegin” în care evoluează cea mai bună balerină italiană a zilelor noastre - Nicoletta Manni. Bineînțeles voi vizita și câteva din expozițiile temporare de artă plastică ce vor avea loc în principalele muzee din aceste orașe. Mă opresc aici cu sentimentul că poate m-am lăudat prea mult. Sunt recunoscător pentru onoarea ce mi se face prin realizarea și publicarea acestui interviu și mulțumesc tuturor celor care își rup din timp pentru a-l citi.

Christian W. SCHENK

Latura întunecată a lui Goethe

Ah, Johann Wolfgang von Goethe - titanul poeziei germane, olimpiantul literaturii, geniul de neatins, atât de venerat ca titanul literaturii germane... Dar stai! Ce se ascunde dincolo de această față strălucitoare? În spatele fațadei sale ilustre, se ascund aspecte mai întunecate, inclusiv atitudini antisemite care, deși nu dominante, au fost totuși prezente în gândirea sa. O latură întunecată, adesea măturată sub presă.

În istoria intelectuală germană, antisemitismul este un capitol trist, iar Goethe nu rămâne complet neatins de acesta. Deși a trăit într-o epocă în care atitudinile antisemite erau larg răspândite, întrebarea rămâne: a fost Goethe însuși un antisemit?

Deși Goethe a avut relații cordiale cu mulți evrei și a beneficiat de susținerea unor biografi evrei, el a manifestat și prejudecăți antisemite. Într-o scrisoare din 1790, adresată soției lui Herder, Goethe descrie o vizită la un cimitir evreiesc, unde un însoțitor a ridicat în glumă un fragment de craniu de animal, sugerând că ar fi un „cap de evreu”. Această relatare, deși poate fi interpretată ca o glumă macabră, reflectă o atitudine lipsită de respect față de evrei.

În tinerețea sa, Goethe a exprimat opinii negative despre evrei. În *Dichtung und Wahrheit* (Poezie și adevăr), el își amintește de „vechile povești despre cruzimea evreilor față de copiii creștini”, care i-au fost spuse în copilărie. Astfel de afirmații sugerează că, cel puțin în anii săi de formare, Goethe a împărtășit anumite prejudecăți antisemite. Mai mult, în timpul unei vizite la o sinagogă veche din Eger (Sinagoga din Cheb, germană Eger, un oraș ceh), transformată ulterior în capelă creștină, Goethe a fost intrigat de o inscripție ebraică antică, dar a rămas vag în comentariile sale despre evrei, concentrându-se mai mult pe arhitectura clădirii decât pe semnificația culturală sau religioasă a acesteia. Însă cum rămâne cu viața sa ulterioară? Unii contemporani și critici mai târziu îl acuză că a folosit stereotipuri antisemite în operele sale. În *Wilhelm Meisters Wanderjahre* (Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister), de exemplu, apare fraza: „Publicul cultivat este ca evreul: vrea să fie înșelat.” Astfel de afirmații pun sub semnul întrebării imaginea umanistului iluminat.

Relația lui Goethe cu iudaismul a fost privită diferit de către contemporanii săi. Scriitorul evreu Ludwig Börne l-a criticat aspru, acuzându-l că ignoră problemele sociale ale epocii sale. Heinrich Heine, el însuși de origine evreiască, a avut o relație ambivalentă cu Goethe - l-a admirat ca poet, dar l-a criticat pentru lipsa de angajament față de chestiunile politice și sociale.

Criticii literari au subliniat că, deși Goethe nu a fost un antisemit fervent, el a reflectat prejudecățile timpului său. Într-un articol din *Jewish Telegraphic Agency*, se menționează că Goethe a rămas adesea ambiguu în opiniile sale despre evrei, evitând să se pronunțe clar în favoarea sau împotriva lor.

În critica literară modernă, această relație continuă să fie discutată controversat. Unii cercetători evidențiază prietenii lui Goethe cu personalități evreiești, precum bancherul Mayer Amschel Rothschild, în timp ce alții subliniază persistența stereotipurilor evreiești în operele sale. Opera și atitudinile lui Goethe sunt reevaluate, mai ales în lumina conflictului israeliano-palestinian. În Germania, dezbaterile despre antisemitism și criticile la adresa politicilor israeliene sunt intense. De exemplu, Institutul Goethe a fost implicat în controverse legate de cenzurarea unor voci palestinene, fiind acuzat de favorizarea unei perspective pro-israeliene și de suprimarea criticilor legitime. Această tensiune reflectă o dilemă mai largă în Germania: cum să se împace responsabilitatea istorică față de Holocaust cu necesitatea de a permite un discurs critic asupra politicilor actuale ale Israelului. Într-un articol din *Boston Review*, se discută despre modul în care autoritățile germane au interzis protestele pro-palestinene, invocând temeri legate de antisemitism, ceea ce a generat acuzații de suprimare a libertății de exprimare.

În critica literară românească, relația lui Goethe cu iudaismul a fost, de asemenea, analizată. Andrei Oișteanu, în volumul său *Imaginea evreului în cultura română*, explorează modul în care evreii sunt reprezentați în diferite culturi, inclusiv în cea germană. Oișteanu subliniază că, deși Goethe își asumă o viziune universalistă, nu era complet lipsit de prejudecățile vremii sale. Totuși, comparativ cu mulți dintre contemporanii săi, Goethe manifesta o atitudine mai nuanțată față de iudaism.

A fost Goethe un antisemit? E adevăr sau ficțiune? Răspunsul nu este nici simplu, nici categoric. Este incontestabil că în unele dintre scrierile sale apar stereotipuri negative despre evrei. Pe de altă parte, el a avut relații cordiale cu personalități evreiești și a manifestat interes față de cultura și filosofia iudaică, în special față de lucrările lui Baruch Spinoza.

A-l condamna pe Goethe ca antisemit ar fi o simplificare exagerată. Mai degrabă, opera sa reflectă contradicțiile și ambivalențele epocii sale. Provocarea noastră este să recunoaștem aceste contradicții și să le analizăm critic, fără a-i nega în mod nejustificat moștenirea literară.

Latura întunecată a lui Goethe devine evidentă în ambiguitatea sa față de iudaism. Pe de o parte, a perpetuat prejudecățile timpului său; pe de altă parte, a manifestat o deschidere remarcabilă față de cultura evreiască. Această ambivalență ne obligă să nu-l venerăm orbește, ci să îl analizăm opera și personalitatea în toate dimensiunile lor. Așa cum spunea criticul literar Marcel Reich-Ranicki: „Goethe a fost un geniu, dar și un om al timpului său.” Depinde de noi să recunoaștem ambele fațete și să tragem învățăminte necesare.

Cătălin MIHULEAC

Trei capitole din romanul în lucru „O tragicomedie româno-americană” (Titlu provizoriu)

36

Că socoteala de-acasă nu se potrivește cu cea din târg s-a văzut și-odată cu Operațiunea Tidal Wave, desfășurată de forțele aeriene americane la 1 august 1943, cu intenția de-a distruge rafinăriile de petrol din zona Ploieștilor. Gândită ca o acțiune decisivă, deznodământul ei lamentabil le-a căzut cum nu se putea mai rău comandanților americani. Orgoliul lor se trezea mototolit în fața britanicului Winston Churchill, care-i dădăcise ca pe niște școlari cu minte lentă, trasând cu trabucul la tablă dăre ca de melc:

- *Mark my words, boys*, băgați bine la cap: Ploieștii reprezintă rădăcina pivotantă a puterii germane! Trebuie să aruncăm în aer stația de unde Hitler se adapă c-o treime din petrolul care-i trebuie!

Cu trabucul ăla care ardea ca un ulcer mucoasa stomacului, aroganța lui devenea insuportabilă. Măcar să fi fumat țigări de om normal, nu groase ca băta de baseball. Confrunțați cu bilanțul pierderilor suferite, ofițerii își goleau frustrarea între ei:

- Așa se întâmplă când n-ai o bază de decolare în Europa iar avioanele - fiecare purtând 12.000 de litri de benzină și 2.000 de kile de bombe - se prezintă la luptă în estul Europei, pornind tocmai din Libia, de la Benghazi!

S-avem pardon, însă doar pentru a realimenta, era nevoie ca navele să revină de la Ploiești în Libia ca un cârd de păsări maniaco-depresivă, zburând pe traseul unei acolade ce-nghițea dus-întors 3.700 de kilometri.

Pentru aviatorii cu glagore-n cap, insuccesul fusese previzibil. Să nu se uite că raidurile fuseseră întreprinse la mică înălțime de sol și că zona prahoveană era apărată cu cerbicie. Le ținuse piept o veritabilă fortăreață antiaeriană, în care inamicii aveau stivuite tunuri de 88 de milimetri și mitraliere spurcate la gură ca mahalagioaicele. Iar la toată capacitatea defensivă, se adăugau 52 de avioane Messerschmitt și 60 de vânătoare, care așteptau, pe aerodromuri apropiate, semnalul intrării în luptă.

Cotele pagubelor materiale au isterizat vocea președintelui Roosevelt, când a fost să prezinte situația în fața Congresului: 53 de aparate B-24 Liberator se prăpădiseră și alte 37 fuseseră grav avariate, din cele 178 care decolaseră de la bază. În rândul echipajelor de zbor, pierderile erau și mai dramatice: din totalul de 1763 de militari, 446 fiind morți și dispăruți, iar 130 răniți.

Înmuindu-și în salivă creioanele chimice, cioclii armatei se așterneau pe întocmit rubricile bilanțului contabil. Cele mai cumplite sacrificii erau însoțite de medalii de onoare, care se împărțeau mai abitar ca-n orice altă misiune anterioară de zbor. Calificativele de „eroi” vâjăiau prin aer aidoma muscoilor de cadavru.

Medaliile străluciau de-ți luau ochii, nimic de zis, dar nu mai păcăleau pe nimeni. Membrii echipajelor, care-și bătătoriseră coate & genunchi pe căile aerului, nu se sfiau să boscorodească:

- Decât un eroism atât de păgubos, preferam o prudență cu pierderi minime! Cleveteala lor legitimă turna vitriol în călimări, pregătind terenul pentru ca hârtoagăraia americană de război să înscrie ziua de 1 august 1943 ca „Duminică neagră” iar orașul Ploiești drept „Cimitirul bombardierelor”.

Anume parcă pentru a-i aduce tabloului de ansamblu o pată suplimentară de tuș cătrănit ca talpa iadului, insuccesul americanilor se vădea în egală măsură unul de imagine, din cauza pierderilor masive de vieți din rândul populației civile românești. Bilanțul funebru culmina cu cele o sută de deținute, mătrășite în urma prăbușirii unui bombardier peste închisoarea din Ploiești, plus altele 200 rănite grav.

Fix asta mai lipsea pentru ca prestigiul, la care comandanții armatei americane țineau atât de mult, să fie și mai tare stirbit. Desigur, ca-ntotdeauna în astfel de cazuri, se făceau auzite și voci, care nu vedeau unde era paguba. Fără să priceapă de ce o bagatelă colaterală dădea apă la moară propagandei antiamericane, căpitanul Patrick Collins, un impertinent care cerea permanent palme și

chiar câte-un pumn zdravăn, își dădu cu părerea la ședința de analiză:

- Nu înțeleg de ce facem atâta caz, că oricum acele victime erau adunate de pe la periferia societății și băgate la răcoare! Românii să ne zică *thanks* că i-am ajutat să facă un pic de curățenie în ograda proprie, nu să vină cu pamflete vitriolante, care ne zăgrăvesc ca pe niște criminali.

Comparativ c-o asemenea idiotenie, prostia părea un mic semn de inteligență. Bine măcar că opinia lui a fost pusă imediat la colț:

- E-un mare sadism să extermini ca pe-un roi de muște o sută de femei chinuite și să schilodești încă 200! Justiția de pretutindeni dă uneori dovadă de clemență și comută pedepsele capitale în detenție pe termene lungi, dar uite că noi am procedat pe dos! - Își impuneau punctul de vedere, glumind nervos și fumând țigară Chesterfield de la țigară Chesterfield, comandanții americani.

Nici în birourile române și germane, situația nu rămânea nedezbătută:

- La drept vorbind, ce noimă or fi având pușcăriile pe timp de război, când sunt la îndemână înrolarea în armată și reabilitarea prin luptă? - se întrebau,

glumind nervos și fumând țigară Mareșal de la țigară Mareșal, comandanții români. Femeile pot lupta și ele, sunt atâtea cazuri în istorie.

- Și când te gândești că duduile respective puteau foarte bine să-și demonstreze calitățile în stabilimentele destinate soldaților și ofițerilor din linia întâi... - completau, în cunoștință de cauză, comandanții germani, care fumau doar pe ascuns, Führerul detestând acest obicei specific raselor inferioare.

Cea mai multă sare peste rana „Duminicii negre” o puneau derizoriul daunelor suferite de cele nouă rafinării, care fuseseră vizate de bombardamente. Atât de insignifiante fuseseră pagubele, încât, după doar câteva săptămâni, producția de petrol a României a reușit s-o întrecă pe cea dinainte de atac.

Nici că se putea mai mare sfidare la adresa aviației americane.

„Yankei prostănaci, priviți-vă realist în fluviul de benzină prahoveană, care curge nestingherit, și-o să vedeți ce narcisiști neghiobi ați fost când ați aruncat pe apa sâmbetei belșug de bombe! Mai degrabă făceți pluguri din ele, decât pocnitori bune de înveselit copiii!” - scria zeflemitor una din gazetele de perete ale trupelor românești de apărare antiaeriană.

Țițeiul, rodul râvnit al generoasei geologii locale, mărșăluia în continuare pe țevăraia flașnetei de război nemțești. Devenea clar că operațiunea trebuia pregătită mai minuțios și repetată în variantă îmbunătățită, Data viitoare, membrii echipajelor anglo-americane vor trebui să cunoască bine și

zona petroliferă, dar și capitala țării, căci și acolo trebuia lovit. Pentru asta, era nevoie de navigatori aeriени dotați cu informații strategice prețioase, care să nu se debusoleze pe traseu și să gafeze ca „eroii” din Duminică neagră. Doar așa se putea evita o nouă umilință.

Ușor de zis, dar de unde să iei cunoscători ai zonei de interes economic din Valea Prahovei? Cumva din rândurile foștilor salariați ai companiilor americane și britanice, care mulseseră petrolul de pe-acolo?

Exclus! Nu găseai nicăieri poeți mai mari. Alora le șiroiau lacrimile, de îndată ce venea vorba de necesitatea de-a bombarda terenul unor amintiri atât de dragi lor. Decât să se-ncurce cu-asemena specimene, mai bine trăgeau o fugă la Hollywood și-l angajau pe Edward G. Robinson, care se născuse în București, deci știa bine capitala și câte ceva despre împrejurimile Ploieștilor. Juca în roluri de mafiot drăgălaș, se bucura de-o rară popularitate. Și mai era și dușman pe față al nazismului. Lucrase deja cu armata, oferise spectacole de divertisment soldaților din bazele americane.

Dar și cu divertismentul pentru trupă erau fripți comandanții americani. Înainte de Operațiunea Tidal Wave, îl aduseseră la baza americană din Benghazi pe-un comediant sclifosit, Tex McCrary, care, înainte de a-și începe prestația, prezentase un filmuleț ce debuta c-o femeie goală. Un minut încheiat băieții au tot strigat obscenități și-au fluierat ca la un meci de baseball în pielea goală, până să le explice tâmpitul ăla că nuditatea tipei respective simboliza „fecioria” obiectivelor, ce urmau să fie penetrate de bombe americane. Adică, vezi doamne, rafinăriile Ploieștilor aveau himenul neatins!

Să nu-i rupi maxilarul, doar pentru neghobia unei asemenea asocieri? Păi, cum să nu se prăbușească avioanele peste penitenciarul de femei din Ploiești, când echipajele luau în cătarea trăgaciului păsărici imagine?

Să mai mire pe cineva că rezultatul nu fusese cel scontat? Contrazicând comparația idioată a caraghiosului aceleuia, aviatorii nu nimeriseră peste niciun strop de virginitate. În schimb, loviseră cu precizie într-o pușcărie de femei - loc de maximă concentrație a abstenenței sexuale.

Dar stai și explică-i asta unui tâmpit!

37

La începutul lui aprilie 1944, rășnițele de preparare a pilafului uman s-au întors în România, plutind ca un congres al califilor crimei pe covorul roșu al bombelor. Hotărârea lor, mai fermă ca data trecută, era de-a nimici hambarele românești pline cu-acea substanță, care făcea paranoia hitleristă să dea din piciorușe aidoma unui cărăbuș nevrotic.

Atacurile n-au mai iertat pe nimeni, fiind purtate atât ziua, cât și noaptea. Misiunea pulverizatoare a escadrilelor era înlesnită de faptul că ele plecau, de astă dată, nu din vreun cotlon african, ci de la bazele îndemănoase din sudul Italiei.

Dar fiindcă o atare operă dramatică nu se putea lipsi de preludiviu, la 4 aprilie, bombardierele anglo-americane s-au năpustit cu furie asupra Bucureștilor. Capitala românească merita o lecție, chiar și pentru simplul fapt că fusesse primul oraș din lume iluminat cu petrol - începând cu aprilie 1857, când o mie de lămpi cu fitil s-au pornit să-și arunce nimbul pe străzi. Vizate au fost în principal nodul feroviar al Gării de Nord, de unde plecau spre front trupe și combustibil, dar în colimator au mai intrat gara de triaj Chitila, atelierele de reparații feroviare Grivița și uzina de producere a curentului electric.

Pân-aici, nimic de zis, că războiului nu i-ar sta bine pana de la pălărie, dacă n-ar impulsiona istoria cu câte-o brâncă, în momentele când aceasta dă semne de înțepenie. Numai că, în același timp cu obiectivele strategice amintite, aviatorii au ținut să bumbăcească și câteva zone rezidențiale.

Aidoma unor jongleri distrați, care aruncau prin aer măciucii incandescente, dar nu se mai sinchiseau să le și prindă la loc, au ras mai întâi hoteluri de lux ca Splendid și Athénée Palace, care deveniseră

sedii ale ofiterimii cu zvastică. În plus, au nimicuit și zone civile fără miză militară, unde-au măcelărit câini, pisici, rândunele abia revenite din Africa... Și oameni, foarte mulți oameni la fel de inocenți.

Redactorii cu experiență ai manualelor de sexologie războinică ar încadra atacul din 4 aprilie 1944 în categoria celor desfășurate din poziția misionarului. Pentru punerea lui în practică, fuseseră alese orele prânzului, când pe limbile bucureștenilor primele îmbucături de pâine se încrucișau cu ultimele firimituri din rugăciunile abia terminate.

Totuși, deși în toată istoria României n-aveau să se mai pomenească atâtea ruine mânjite cu ciorbă sleită și-atâtea dărâmături șiroite cu porc pentru coastele de porc rămase neterminate, niciun istoric n-a îndrăznit să boteze data de 4 aprilie 1944 cu denumiri ca „marșea ciorbei”, „ziua sosului” sau „amiaza coastei de porc neterminate”.

A fost un act cu mare valoare didactică, util tuturor comandanților lipsiți de inimă. Imposibil de justificat, unicul lui scop părea să fie plăcerea sportivă de-a măcelări populația civilă, care-a fost învinsă fără drept de apel, c-un scor al deceselor de 2.942 de români la 378 de militari americani.

Întăritate de hămăitul sirenelor aeriene, exploziile s-au unit în pârjoluri devastatoare. Formațiunile de zbor și-au lepădat încărcătura de la 7.000 - 8.000 de metri, altitudine la care artileria de apărare nu reușea să răzbată, oricât s-ar fi scremut.

- *Catch me, if you can!* - îi desfidau membrii echipajelor pe cei care ar fi avut vreo urmă de gând să-i urmărească. Prinde-mă, dacă poți!

Cu o amânare de opt luni, virginitatea promisă de actorul Tex McCrary li se oferea în întreaga ei splendoare temutelor ambarcațiuni ale firmamentului. Când ceața produsă de deflagrații prindea să se împrăștie, lăsând spații prin care se putea privi în jos, peisajul aducea puțin cu pădurile de arțari, pe timp de toamnă târzie...

Lupta anglo-americanilor pentru libertate nu era lipsită de-o muniție poetică, menită să-i sublinieze eroismul. Cui îi mai păsa că bucureștenii muriseră ca muștele?

Dându-le o tîflă serioasă tuturor celor care le tratau drept vietăți nu numai scârboase, ci și lipsite de inteligență, muștele s-au bulucit să-și ia revanșa, proliferând și huzurind mai entuziast ca niciodată.

Perioada lor de înflorire se reflecta în cererea demențială pentru marca „Eva, hârtia rea de muscă”. Vânzările atingeau cote de neînchipuit, atelierile de producție nemaifăcând față cererii. În lipsa lui Paul Argintaru, surprins fatal de bombele căzute peste hotelul Splendid de pe Calea Victoriei, relația cu angrosiștii era asigurată de Simion Carja, care rămăsese unicul și deprimatul acționar al firmei lor comune.

Ca o ironie a sorții, Paul fusese surprins de vijelia bombelor într-un salon elegant al hotelului Splendid, tocmai când perfecta c-un general neamț o comandă masivă de hârtie de muște destinată frontului, acolo unde raidurile gângăniilor înțepătoare amăreau și mai mult traiul soldaților.

- Vai de viețișoarele noastre! Omul trece, musca rămâne! - filozofa ca de obicei Carja, depunând o coroană de trandafiri la proaspătul mormânt al prietenului său.

Reușise cu greu să-i găsească loc de veci în Cimitirul Bellu. Îl înțolise într-un balonzaid elegant din lemn de nuc, cumpărat cu de cinci ori prețul pieții de la un negustor armean de coșciuge, care nu voise nici în ruptul capului să lase vreo para din enormitatea prețului cerut.

- Neiertător poate fi destinul geniilor, măi Pauli-

că! Tocmai tu, care ți-ai spălat gâtulejul doar cu licori de la *daiquiri* și *manhattan* în sus, s-o mierlești înecat în praf de cărămidă...

Plânsul grava semne șecspiriene pe figura sa lată. Debordând de secreții întristate, nasul se înroșise și-i expandase de-o manieră sfâșietoare.

- Tocmai tu, care-ai transformat în hârtie de muște jartiera pierdută de-o bombă sexuală și prin acest artificiu m-ai făcut și pe mine milionar... Tocmai tu s-o sfârșești cu bărbăția făcută zob în moloz!

Era adevărat. Aidoma unei lame de fierăstrău, suflul exploziei îl lovise pe Paul în zona brăului și-l secționase în două. Era motivul pentru care

în coșciug se afla doar jumătatea lui superioară, locul lăsat liber de lipsa părții inferioare fiind umplut cu cărămizi, luate din ruinele care se găseau în București la discreție. Oricât insistase Carja, negustorul armean nu fusese de acord să-i vândă un sicriu format bust, scuzându-se că nu-i vina lui că unii n-au grijă să moară așa cum cere buna funcționare a pompelor funebre.

- Săracuț de tine, bre Paule! Dacă sexul haiducului Terente se bălăcește în formolul Institutului de Medicină Legală din București pentru a le fi arătat studenților mediciniști, creierul tău merită și el să fie arătat generațiilor viitoare de studenți ai facultăților de finanțe! Să scrie pe-o

placă explicativă: „Acesta este creierul lui Paul Argintaru - ultimul descendent al faimosului negustor lipsan Nicolae Hagi Tudor, cel care i-a învățat pe români să folosească lingura, furculița și șervetul de șters pupătoarea.”

Simion Carja a căutat zadarnic un legist dispus să facă prelevarea de creier. Deși oferea bani buni, nimeni n-a avut curaj să se bage, de teamă să nu fie acuzat de profanare de cadavre sau de cine știe ce altă grozăvie.

Maistrul era dezamăgit și doar solemnitatea momentului i-a interzis să se exprime în termeni duri:

- În România și-n întreaga lume, nu stricăm formolul pe creiere, dar găsim destul ca să-i conservăm jucărica haiducului Terente!

38

A doua zi, pe 5 aprilie 1944, cam pe la orele moleșite ale sîestei de amiază, a fost luat în colimatorul anglo-american orașul Ploiești, cel cu rafinăriile lui obsedante. Minunat prilej pentru ca hăzenia oligofrenică a războiului să se înfrupte iar din blidul unui raport de forțe inegal!

De data asta, atacurile n-au mai fost purtate nestingherit, ci s-au lovit de o ripostă crâncenă. E drept că duelurile au luat pe alocuri aspecte disproporționate și chiar hazlii, ca-n cazul celor angajate de avioanele românești de vânătoare cu bombardierele americane îmbrăcate în cuirasă. Părea că un grup de adolescenți miopi și buboși își găsiseră să se încaiere taman cu crema gangsterilor din New-York și Chicago.

Una dintre misiunile de atac încununată de succes a plecat de lângă orașul italian Foggia, cu scopul de a ținti obiectivele fostei Companii Româno-Americane. Se poate estima că, dacă Rockefeller n-ar fi pus mâinile pe piept în anul 1937, cu siguranță c-ar fi făcut-o la 5 aprilie 1944, cu sufletul cătrănit ca țiteiul care se prăpădea sub ochii lui.

La fel ca-n atacul dezlănțuit asupra Bucureștilor, civilii și-au dat și la Ploiești obolul, deși într-o proporție de vreo zece ori mai mică, fiindcă - deh! - capitala rămânea capitală și la câștig, și la pagubă.

Încă o dată, sacrificarea populației n-a fost accidentală, ci calculată cu răceală de gropar internațional. Și dacă unitățile de învățământ n-ar fi fost închise încă de la finele lunii martie, pierderile de vieți ar fi căpătat în plus nota de maxim tragism, adusă de sacrificiul celor din tânăra generație.

Dar la asemenea cataclisme, socotelile vin abia după ce treburile se răcesc. În momentul atacului, nimeni n-a stat să numere, fiecare punând umărul cu uneltele profesiei sale - pompierul cu tulumba, medicul cu bisturiul, popa cu agheazma și groparul cu hârlețul ce irită râmele și cărțițele.

Scopul declarat al aliaților, constând în intimidarea populației și forțarea României spre o capitulare fără crâcnet, era perfect slujit de asocierea cu fluturașii care se aruncau sistematic din avion. Roind spre sol ca niște planete ce ieșeau din flașneta Universului, straniile mesaje manevrau anevoios o română înspicată de cuvinte anglo-americane.

Dar nu era în asta vreun inconvenient, dimpotrivă. Cu cât mesajele sunau mai incorect în limba țării gazdă și erau mai pestriț redactate, cu-atât mai adânc își înfigeau jungherele în inimile destinatarilor.

Cerând ieșirea imediată a României din alianța cu Germania nazistă, fluturașii avertizau, șerpuiind și sâsâind veninos printre rânduri:

- Români și românce, *take care* și băgați bine de seamă! *It could be worse next time*, data viitoare va fi și mai rău!

„Data viitoare va fi și mai rău”? Așadar, carnavaul morții nu se încheiase, ci mai avea o dată viitoare, după care va urma alta și-apoi alta?

Interesant e că, fără să și-o fi propus, ninsoarea cu fulgi teroriști a contribuit masiv la răspândirea limbii engleze pe teritoriul nostru, a cărui vocație era francofonă prin excelență. Am văzut mostre prin muzee ori colecții particulare, și pot afirma că, la fel cum vinurile găsite de exploratorul Jacques Cousteau pe fundul mărilor își păstrasera gustul și tăria, acei confetti teroriști își conservaseră capacitatea de-a îngheța sângele în vene.

Cu gustul meu nedezmintit pentru ciudățeni, am stăruit asupra unui bilețel, intrigant prin modul în care făcea notă discordantă cu restul. Din toate troienele ninse din avioane, acela fulg era certat bine cu disciplina. Mi l-a arătat un profesor de istorie din Moreni și m-am mirat că nici măcar nu era tipărit, ca toate celelalte.

Nu, acela era caligrafiat cu stiloul exclusiv în engleză, pe-o hârtiuță de culoare roz. Conținut mai lapidar de-atât era greu de găsit, dar tâlcul anunța

anumite bulboane, de care îmi propuneam să țin seama: „*I'm back in business, honey!*”, „m-am întors la treabă, iubito!”

- Cine s-a întors în *business* și-n ce consta *business*-ul? Iar *honey* era un nume generic sau alintul cuiva?

Ce-o fi vrut să transmită micul Shakespeare? Și de ce hârtiuța avea culoarea roz, când la un război de-o asemenea amploare domnește negrul? Rozul e, prin natura lui, destinat unui alt tip de mesaje, diametral opuse din punctul de vedere al conținutului.

Să fi fost o ironie? Ironiile pe timp de război ar trebui judecate de curtea marțială, căci să dai cu

bomba-n oameni și-n timp ce ei agonizează să-i alinți cu mierea cuvântului *honey* arăta un sadism de care nu-i credeam în stare pe soldații anglo-americani, proslăviți în romane mari și-n filme geniale.

Din păcate pentru curiozitatea mea, biletului îi lipsea partea de jos, ruptă probabil în timpul numeroaselor manipulări de care avusese parte. Era vorba de doar câteva cuvinte, după toate aparențele patru sau cinci, care constituiau un post-scriptum sau poate o concluzie tăioasă de final, cu valoare de sentință. Vizibile erau doar vârfurile cuvintelor respective, pe care n-aveam nicio șansă de-a le descifra.

Mă simțeam frustrat, dar n-aveam de gând să-mi abandonez cercetările.

Eugen MUNTEANU

Răstimp parizian, 1997-2000. Jurnal epistolar (XXX)

Marti, 25 martie 1997, Paris. Nu știu, iubito, dacă vei primi cumva scrisoarea asta împreună cu cealaltă, cea lungă, cu fotografiile. Abia am închis-o pe precedentă, ca să o deschid pe asta, în aceeași zi; o voi expedia nu mâine, ci poimâine! Mă întreb ce se va întâmpla cu spațiul povestirii în timpul vacanței, când vom fi împreună aici. Oricum, eu o voi menține la timp, povestirea, până în ultima zi. Am mâncat tocniță, încă sunt sub impresia euforiei contemplării pozelor! La radio, ascult un interesant reportaj în Alsacia, provincie istorică germano-franceză, unde, la Strasbourg, la sfârșitul săptămânii, are loc Congresul Frontului Național, partidul de extremă dreapta al lui Le Pen, care este în creștere îngrijorătoare de popularitate. Au câștigat primăriile, cu consiliile locale majoritare. În Alsacia, unde alsacienii nu se consideră nici francezi, nici germani, ci alsacieni, unde nu sunt deloc imigranți, nici șomaj, paradoxal, tocmai acolo Le Pen are mulți adepți. Discuții cu țărani și țărânce care își explică opțiunile, încă un paradox. A câștigat în 1993 cele mai multe voturi tocmai în comune cu mulți cetățeni de origine germană, unde nu erau evrei și nici probleme sociale grave.

Franța e o națiune contradictorie, unică, cu o mare forță de iradiere. Inventatoare a conceptului de patriotism, creatoare a modelului statului-națiune, inițiatorul tuturor revoluțiilor, a sloganul „libertate, egalitate, fraternitate”, ea este astăzi purtătoare a unei grele moșteniri. Avea dreptate Valéry să spună ca nicio țară nu e atât de diversă ca Franța. Poporul francez în realitate nu există, există doar națiunea franceză, căci a fost și persistă un puternic sentiment al diferențierii: provenșali, auverghați, bretoni, burgunzi, alsacieni, loreni etc. Au fost întotdeauna și s-au privit drept popoare și totuși, națiunea franceză există, în jurul limbii franceze clasice, al tradiției și al voinței de a fi împreună. Ce i-a ținut împreună până acum (nu mai punem la socoteală pe les francaises d'outre-mer, cei ai Imperiului, africani, oceanieni, asiatici, toate culorile, dar cu greu..., cât s-a chinuit de Gaulle să-i țină în frâu!) a fost atașamentul pentru simbolistica patriotică, mândria de a aparține unei mari puteri culturale și, asta au vrut întotdeauna, deopotrivă, și militară și politică. Ce vor face acum, în plină criză economică, asociată și uneia de identitate, vom vedea. Francezii sunt împărțiți. O parte, încă majoritară, în frunte cu intelectuali și universitari, care domină în mass-media, cu o gândire cam de stânga, susțin o societate multiculturală și protestează împotriva înăsprii legilor privind imigrarea. De cealaltă parte, dreapta conservatoare clasică, în frunte cu Chirac, care încearcă să tragă preșul ideologic de sub picioarele lui Le Pen, luând măsuri nepopulare: stabilitate economică și socială prin muncă, reducerea generozității față de frații francofoni africani sau de oriunde ar fi ei. Oricum, clasa politică e foarte îngrijorată de viitor, foștii inamici în alegeri se aliază acum (gaulliștii și socialiștii), pentru a-l stopa pe Le Pen. Unii încep să interzică partidul extremist. Se mai adaugă și fricțiunile cu americanii, socotiți aroganți, dispuși mereu să taie macaroana Franței în pretențiile ei de hegemonie măcar locală. Apoi ascensiunea tăcută dar de neoprit a Germaniei – frate, frate, dar... Așa trebuie înțeleasă dorința/nevoia Franței de a ne avea măcar pe noi francofoni, căci pe cehi, unguri și poloni, mâine-poimâine și pe ruși, i-au pierdut deja, pe seama germanilor. Mi s-a făcut somn, cred că o să mă întind puțin!

Citesc în *Le Monde* programul marilor sărbători între 18 și 23 august, la Paris, cu ocazia vizitei papei Ioan Paul al II-lea. Vom merge împreună!

E ora 9 seara; pe la 5 am terminat de preparat cursul de literatură pentru mâine: epoca interbelică, climatul intelectual (curente, reviste, reprezentanți). Am vrut să fac o simplă introducere de câteva fraze și a ieșit un curs întreg. Apoi, până acum, am citit din doască în doască revista *Le Monde* de astăzi. Acum mi-e foame, îmi fierb o supă de legume din plic, sper să mă satisfac. Înainte de a mă culca, voi mai traduce câteva pagini din *Confesiuni*. Mâine îi dăruiesc cărțile mele (*Studii de lexicologie biblică*, *De Magistro*, *Aeterna Latinitas*) profesorului Bec. Va fi ziua mea grea, cinci ore, începând de la 10,30.

Vin pe jos, am dat o serie de telefoane, la amici, să mă laud cu plecarea mea la Iași și să-i întreb dacă au comisioane. Mihai-Dinu Gheorghiu zice că poate îi va trimite ceva mamei sale. Când mă întorc nu îl mai găsesc, pleacă la Berlin, cu o bursă la Institutul Max Plank, trei luni. Alexandru Călinescu nu era acasă, i-am lăsat mesaj pe robot. Ioana Mărășescu, mirată cât de repede m-am mișcat cu certificatul de sejur, abia a venit de acasă, dar va vedea. Costi era singur, nimic nou pe frontul acesta. Am mâncat o supă de legume din plic, groasă, dar nu prea mi-a plăcut. Nu am putut să o îngurtez pe toată.

Este miezul nopții, sunt într-o stare de spirit excelentă, am pregătit cursuri temeinice pentru mâine, îi voi face praf pe bieții studenți. De la 3 p.m., când termin

la Grand Palais, unde avem orele, vreau să mă duc pe la Sorbona, așa că a mi-am făcut, gospodărește, hrană la pachet, pentru dimineață și prânz: două sendvișuri cu unt și două ouă. Mă bărbieresc, îmi schimb șireturile la pantofii buni (la cei noi s-au rupt de bune ce erau), așa că le schimb de la unii la alții, cămașa curată și, gata, la culcare. Acum tu dormi de ore bune.

Miercuri, 26 martie 1997, Paris. M-am trezit la ora 8,30, tocmai bine, toaleta și pregătirea pentru plecare. Lungi momente (10 minute) de spaimă, când am crezut că am pierdut cheierul, spaimă mare! Îl caut minuțios, nu e. Când colo, îl pusesem bine, împreună cu biletul de avion în mapa cu acte, în care umblu mai rar. Acum plec la școală. Pe diseară!

M-am întors, e 6,30 seara, sunt obosit, frânt de oboseală, ca niciodată! Am făcut lecțiile bine, sunt satisfăcut în privința asta. Un student, care studiază în altă parte, dar frecventează și cursul meu, mi-a adus o scrisoare de la profesorul lui de teoria literaturii, cerând să-i fac bilet separat la examen. Îl voi trimite mâine, prin poștă! I-am lăsat profesorului Bec cărțile (ale mele), să i le transmită secretara, astăzi el nu vine. Am plecat apoi la Sorbona, i-am dus madamei Routier o copie după recipisa de la cartea de sejur, apoi la bancă, după cardul bancar albastru, un cartonaș de folosit pentru scos

În Place Vendôme

bani la automate pe stradă, pe care l-am înapoiat cu o lună în urmă să îl corectez (*Munteanu* în loc de *Monteanu*). Nu era gata nici acum. M-am zburlit politicoasă dar ferm. Va fi gata în trei zile. Am scos o mie de franci, ca să am de drum. Am rugat-o pe secretarna noastră, mamzel Cario, să telefoneze și să întrebe la ambasada franceză din București ce hârtii îți trebuie ție pentru viză: certificat de ébergement de la Prefectură, invitație făcută de mine, copie după cartea mea de sejur și mai ce? Am fost la Prefectură pe jos și am luat formularele pe care trebuie să le completez pentru invitarea ta. Am luat apoi autobuzul, pentru prima oară, infernal, un milion de stopuri, aglomerat, în picioare, am făcut de trei ori mai mult decât cu metrourul. Apoi am dus noul film la dezvoltat, e gata vineri, peste două zile. Acum îmi fac de mâncare după masă: costiță friptă. Am căzut frânt. Am ațipit vreo 30 de minute, m-am trezit să fac patul pentru noapte, dar somnul mi-a fugit. Este ora 10, mă apuc să scriu. Cât scrii, atâta trăire filtrată, atât discernământ! Vreau să spun că încep să mă angajez deocamdată sufletește și spiritual în rolul intelectualului activ. Pentru că ne amenință mai mult decât în vremea comunismului marginalizarea totală. Aici intelectualii universitari simt cumplit această marginalizare. Puterea, mai mult sau mai puțin demagogică, se aliază în numele democrației cu „populimea”, vorba lui Adrian, pe care o manipulează împotriva acestor intelectuali deranjați, care pun întrebări incomode, gândesc, dojenesc, protestează, nu se supun și nu se încadrează în mulțime. Este, aici în Franța, o ofensivă a intelectualității împotriva manipulării și, în concret, pentru îndulcirea regimului străinilor. Problema este că li se aruncă în față fosta lor simpatie pentru comunism din anii '50-'70.

Apropo de noua lege asupra emigrării, se protestează, firește, pe drept, împotriva unui paragraf care invită pe găzduitorul francez la delațiune, adică la raportare la poliție. Să spună dacă cel pe care îl găzduiește mai este sau nu la el. Întrebările în numele libertății și al istoriei sunt în fond următoarele: cum se poate ca Franța, care a inventat marile idei generoase ale modernității, care și-a câștigat strălucirea culturală prin aportul masiv al atâtor străini, să le închidă de acum încolo ușa în nas, să devină o țară a porților închise, o țară autarhică? Răspunsul, subtil și pervers, de exemplu în pagina din revista *Le Figaro magazine* (apropiată de puterea lui Chirac), rezervată cititorilor – ca și în alte articole – este (bineînțeles, învăluit într-un limbaj foarte tolerant), că Franța are dreptul la păstrarea profilului propriu, că ea nu este și nu trebuie să devină o societate pluriethnică și pluriculturală. Vezi încercări subtile de compromitere în grup a intelectualității comunistoide învinuite, la rădăcină, că, spre deosebire de ingineri sau fizicieni,

de exemplu, care fac ceva verificabil și experimentabil, filozofii, literații, filologii se joacă cu cuvintele, creează ideologii pe care le schimbă și le împun după placul lor. Oricum, pe lângă curentul xenofob, îngăduit tacit de putere din rațiuni electorale, se observă clar un curent antiintelectual. Ca întotdeauna, dacă Prințul spune slugii proaste - „Iată vinovatul!”, asta abia așteaptă, analfabetă și resentimentară cum este, să se arunce și să îl sfășie pe cel care este altfel decât el, mai deștept, mai instruit. Este greu să fii intelectual umanist astăzi în lume. De exemplu, urmărești comportamentul funcționarului mărunț, cel de la ghișeu, bancă, prefectură, servicii publice în general. Dacă ești modest în vorbă și în aspect, te ia de sus și îți dă jumătăți de răspunsuri. Face gestul administrativ la care este obligat de lege, dar nu îți dă toate informațiile necesare, ceea ce este sursă pentru pierdere de timp, revenire, stress etc. Dacă ești costumé et cravaté, și sigur pe tine, puțin arogant, se schimbă lucrurile, ești dintre stăpâni, iar ei devin imediat docili și amabili. Dimineață, am găsit la poartă ultima ta scrisoare, a șaptea, o recitesc și îți răspund.

Pozele trimise de mine sunt șase sau șapte, puse în două scrisori. După mine, misterul cutiei poștale devalizate trebuie căutat foarte aproape, în bloc. Multe din scrisorile primite de mine păteau la fel. Problema este veche, bine că ai schimbat lacătul și ai acoperit găurile. Trebuie să fie un copil, Alexandru, surprins de maică-sa sau taică-su, care a pus ce a mai rămas în cutie. Așa s-ar explica mototolirea vederii. Autorul poate fi și un matur, oricum din bloc, un tâmpit invidios și voyeur. Organizează mici anchete sau prinde-l. În scrisoarea mai lungă trebuiau să fie 5-6 poze. Cred că este curent la voi în dormitor. Sufăr pentru suferința ta, dureri de cap și sinusurile, du-te la doctor, poate ar trebui să mutăm patul cum a fost prima dată. Nostalgia ta, apropo de vechile noastre călătorii. Vei avea în vara asta noi orizonturi. Mă întreb când termin *Confesiunile*. Până la venirea voastră mi-am propus să fie gata. Când se termină școala, la sfârșitul lunii mai, nu voi mai avea lecții de făcut, de predat, și mă voi concentra pe lucrul meu.

Imbecilul de Adrian Severin de la București, cu declarația lui că ambasadorii trebuie să fie mesageri (mesageri în ce, ai cui?), nu oameni de cultură, este perfect în tonul a ce am scris pe pagina precedentă. Nu știu exact când va fi vacanța voastră, voi afla venind acasă. Înțeleg perfect saturarea ta de școală și olimpiade. Și eu m-am cam saturat. Mă bucur de rezultatele bune ale lui Dinu. Dacă nu mi-a scris până în momentul când primești scrisoarea aceasta, să nu mai scrii până vin eu. Mai sunt 9 zile. Ar trebui să fi strâns ceva leie, să avem de cheltuială. Ar trebui să îmi iau niște pantaloni de vară și poate niște pantofi. Azi am fost și la Biserica Ortodoxă Română în Cartierul Latin, pe rue Jean de Bauvais; intersectând Boulevard Saint Germain, la doi pași de Sorbona. Am băjbăit oleacă, până să găsesc totul încuiat! Tocmai ieșea un moșneguț, cred că era preotul, a refuzat să vorbească românește. Ecouri ale luptei de acum doi între partida pro-Patriarhie, care l-a primit cu flori pe Iliescu, și partida anticomunistă. Biserica încuiată, așadar. Mi-a spus că vineri și sâmbătă seară ar fi vecernie, iar duminică dimineață liturghie în franceză. Penibilă impresie de ghetou. Îmi venea să spun: Părinte ești exact de-a-ndoaselea învățăturilor lui Hristos. Comunismul nu mai este, a căzut, și el, și Iliescu, cu toți ai lui. Ce mai vrei?! Calea Domnului este deschisă oricui, inclusiv unor pocăiți ca Iliescu, poate. Mă gândesc să mă duc acolo de Paste sau într-o duminică. De altfel, aceeași ghetozitate era și la greco-catolicii popii Surdu, pe rue Ribera. Aceeași neîncredere, un fel de respect rece, distant și reținut față de intelectuali.

Azi am pus și vederea pentru Vivi, ca și o scrisorică pentru maică-ta cu pozele ei din grupajul trimis pe film, Căpitan Carp 14, Huși, cred că este bună adresa. Trebuie să spăl vasele. Oricum, somnul mi-a pierit, mâine mă voi scula mai târziu, am ore de la trei după amiază. Azi am fost gătit nevoie mare: cămașă albă, cravată, pantalonii de la costumul cel bun. Costă mult să fii profesor la Paris. Aici, mai mult decât oriunde, haina îl face pe om, spre stupoarea și în ciuda intelectualilor. Există chiar sintagma „les cravatés”, adică oamenii de succes, stăpâni! În această scrisoare nu îți pun nici poze, nici vedere, ca să nu se piardă până terminăm ancheta cu cutia poștală. Mă culc (încerc!), pe mâine! Mândria de a fi om de cultură. Totul trece, oamenii, regimurile, totul, doar cultura rămâne! Cărțile noastre rămân în bibliotecă și în grăunțele de parte domestică al națiunii. Cartea noastră va trăi secole după noi, măcar 100-200 de tineri o vor răsfoi și vor învăța câte ceva din ea, vor învăța poate să fie ca noi... Sper ca poza pusă în scrisoarea de ieri să ajungă la tine. Teoretic, marți sau miercuri, ar trebui să ajungă. M-a apucat din nou dimineața, este ora 2,30, am tradus două capitole din *Confesiuni*, acum mă bag în pat mulțumit.

Adrian Păunescu Extrapoetice

„...Eu nu credeam că Nicolae Ceaușescu va cădea până la Crăciunul lui 1989. Mașinăria, pe care o conducea era prea perfecționată și semne cerești mie nu mi se arătasera. Și, pe de altă parte, eu tot speram că nu va fi nevoie nici de o încăierare sângeroasă, nici de un cutremur păgubitor ca să se ajungă la o soluție rațională, de sinteză a tuturor experiențelor de până atunci ale acestei țări. Și mai exact: nu puteam spera la mai mult decât un socialism antitotalitar, omenesc, îmbunătățindu-se din sine însuși. Îmi închipuiam chiar că, intrând brutal în contact cu o realitate care i se prezenta mereu trucată și favorabilă, Ceaușescu va găsi, într-un final disperat, resursele de a participa, cel puțin o perioadă, la radicalizarea benefică a situației din România.”

(Adrian Păunescu)

Inspirați de conținutul unei intervenții a lui Adrian Păunescu în plenul camerei superioare a parlamentului nostru, ne vom opri aici, evident, scurtând mult discuția, asupra unor episoade din viața poetului, petrecute în perioada ceaușistă. Se știe, Adrian Păunescu a fost o personalitate complexă și controversată, cunoscut atât pentru talentul său poetic, cât și pentru relația ambiguă cu regimul comunist. Deși a fost perceput ca un apropiat al puterii, a intervenit de multe ori în sprijinul unor persoane aflate în conflict cu autoritățile. A militat împotriva cenzurii, a susținut artiști și intelectuali marginalizați și a inițiat proiecte culturale de amploare, precum Cenaclul „Flacăra”. Cu toate acestea, relația sa cu regimul Ceaușescu a fost adesea interpretată ca o formă de colaborare oportunistă, ceea ce i-a adus atât admirație, cât și critici. Dar, să ne amintim, cu circa doi ani înainte de a părăsi lumea aceasta (2008), în calitate de senator, Adrian Păunescu fusese desemnat să facă parte dintr-o comisie de anchetă parlamentară care ar fi urmat să investigheze activitatea unei importante instituții de cultură. Nu după mult timp, dumirindu-se cam despre ce era vorba, autovacantează respectiva poziție, justificând că nu este potrivit pentru el să facă verificări contabile pentru a stabili felul cum se cheltuie niște fonduri, fie acestea și publice... Considera că îi stă mai bine ca avocat/apărător, mai ales că, ceva mai înainte, s-a zbatut să scoată legea privind indemnizația de merit, „menită să lumineze și să încălzească bătrânețea unor mari personalități ale științei, culturii, învățământului și sportului din România - 1500 de vârfuri ale societății românești nefiind lăsate în mizerie...” (Steno - Șed. Sen. din 29.09.2008). În stilul-i caracteristic, găsi o bună ocazie legată de această demisie, ca să prezinte și „câteva momente importante” din propria-i viață trăită pe plaiul mioritic. Cu o anumită premoniție (doar peste doi ani, avea să moară), iată cum își începe discursul: „Trece vremea și poate că mâine nu ne vom mai vedea. Cu siguranță, în formula în care suntem azi nu ne vom mai regăsi. Un fel de ruletă nebună va rări rândurile noastre și le va și împropăta. De aceea, considerându-mă la fel de trecător ca oricare dintre dumneavoastră, vreau astăzi să vă arăt, cu puțin mai multă răbdare, câteva momente importante din viața celui care se întâmplă să fiu și care v-a fost coleg în toți acești ani.” (Steno - Șed. Sen. din 29.09.2008). Dar să vedem și cum explică Adrian Păunescu că îl prinde mai bine haina de avocat/apărător al unora aflați în grele cumpene, decât cea de procuror/acuzator. În Bârca natală, el era cel care caligrafia scrisorile pe care familiile oamenilor arestați le trimiteau autorităților, pentru a afla informații despre cei reținuți. Apoi, în perioada liceului, la Craiova, s-a confruntat cu o situație tensionată atunci când a fost interogat în legătură cu un incident în care un coleg și-a trecut note fictive în catalog, la o oră de practică. Refuzând să participe la demascarea acestuia, a decis să părăsească liceul și să se transfere la altul. În timpul facultății, i s-a cerut să-l atace public pe studentul la filozofie Virgil Tănase, în cadrul unui eveniment organizat la Universitate, pe motiv că acesta ar fi avut opinii considerate periculoase. Deși în trecut avusese o dispută intelectuală cu acesta, Păunescu a refuzat să se conformeze solicitării, asumându-și riscurile acestei decizii. În 1969, la o întâlnire a scriitorilor cu Nicolae Ceaușescu, l-a criticat dur pe secretarul cu propagandă al partidului și a cerut desființarea cenzurii, subliniind că „opozitia față de cenzură nu înseamnă dușmănie față de țară”. În urma acestei intervenții, a fost sancționat și exclus de la „România Literară”, mai ales din cauza faptului că organizase o anchetă în care 33 de scriitori (influențați chiar de poet) declaraseră că filmul „Reconstituirea” era cel mai valoros film românesc

– în ciuda faptului că acesta fusese interzis de Ceaușescu. Deși, în urma anchetei, filmul a fost ulterior permis, Păunescu a fost penalizat, fiind salvat doar de intervenția unor scriitori importanți precum Zaharia Stancu, Marin Preda, Eugen Jebeleanu ori Geo Dumitrescu. În același an, i s-a refuzat o bursă de studiu în Statele Unite, la Universitatea din Iowa. Insistențele Ambasadei SUA au dus, după un an, la obținerea permisiunii de a pleca. Revenit în țară, a publicat un interviu exclusiv cu Mircea Eliade, un autor interzis în România comunistă, ceea ce a generat controverse atât în rândul oficialităților, cât și în cercurile anticomuniste, care au reproșat că textul fusese cenzurat parțial. În

1971-1972, Uniunea Scriitorilor l-a propus redactor-șef la revista „Luceafărul”, dar numirea sa a fost respinsă de Partidul Comunist. A rămas fără loc de muncă timp de un an, până când, în 1973, a fost desemnat redactor-șef al revistei „Flacăra”, pe care a condus-o timp de 12 ani. Din această poziție, a inițiat Cenaclul „Flacăra”, „un fenomen cultural de mare anvergură în Europa de Est” (aprecierea lui A.P.) și a transformat revista într-o tribună deschisă problemelor oamenilor. De asemenea, a eliminat practica preluării datelor personale pentru cei care doreau să se adreseze redacției, evitând astfel ca identitatea petenților să fie transmisă securității. A reușit să salveze de la cenzură discul „Cantafabule” al trupei Phoenix, scriind personal o pledoarie decisivă în favoarea acestuia. Tot el a fost cel care, în 1984, la Reghin, a recitat pentru prima dată în public „Doina” lui Eminescu, după ce a așteptat timp de 16 ani aprobarea lui Ceaușescu. Când regimul a organizat campanii împotriva lui Octavian Paler, „Flacăra” a fost publicația care l-a susținut. Mai mult, în 1983, după ce Paler a fost concediat de la „România Liberă” pentru un articol care critica abuzurile sistemului, Păunescu a intervenit personal, mergând inclusiv la Nicolae și Elena Ceaușescu pentru a-i cere dreptate și pentru a solicita ridicarea interdicției asupra colindelor tradiționale. A intervenit în alte numeroase situații dramatice. De exemplu, a obținut grațierea unui țaran din Teleorman, Marin Ciucă, arestat pentru că încercase să oprească distrugerea gospodăriei sale de către autoritățile însărcinate cu realizarea colectivizării agriculturii. De asemenea, a obținut eliberarea unui poet din Constanța, condamnat la 11 ani de închisoare pentru versuri considerate antipartinice. A sprijinit și publicarea unei traduceri

neoficiale a „Divinei Comedii”, realizată de un fost deținut politic, Ion Buznea, care, din cauza trecutului său, fusese forțat să lucreze ca simplu angajat la debarcaderul de închiriere a bărcilor în Parcul Herăstrău. Împreună cu Nicolae Manolescu, Păunescu a reușit să obțină aprobarea pentru publicarea traducerii. Pentru pitorescul său, redăm aici conținutul fidel al relatării privind întâlnirea cu cel care care închiria bărci: „Într-o zi de primăvară mă plimbam împreună cu criticul Nicolae Manolescu prin Parcul Herăstrău. Acolo, când ne-am oprit lângă un ponton, omul care închiria bărcile m-a întrebat dacă recunosc niște versuri pe care mi le-a spus el pe loc. «Cred că sunt din Divina Comedie, dar nu le știu în acest fel», i-am zis. «Da - mi-a răspuns omul de la ponton -, nu aveți de unde să le știți, pentru că asta e traducerea mea nepublicată». «Păi dumneavoastră ați tradus Dante?» «Da, domnule Păunescu. Am tradus Dante, dar nu am putut s-o public, pentru că am fost deținut politic și trebuie să-mi câștig pâinea aici, la bărci». Împreună cu același Nicolae Manolescu am început și am finalizat bătălia pentru ca domnului Buznea să-i apară traducerea din Dante. Și a apărut. În acest Senat, printr-un noroc al sorții, care mi-e de această dată favorabilă, se află cel ce s-ar putea numi copilul vitreg al aceluia pușcăriaș politic, remarcabilul nostru coleg, domnul Radu Stroe.” (Steno - Șed. Sen. din 29.09.2008). În 1982-1983, s-a zbatut pentru reintegrarea intelectualilor excluși din partid și concediați pentru participarea la Meditația Transcendentală, „temperând zelul celor care voiau să decapiteze atâtea valori” (Marin Sorescu, Nicolae Flore, Gheorghe Zamfir, Andrei Pleșu, Ovidiu Maitec, Ion Mânzatu și Valeriu Popa). A fost implicat în salvarea Carpaților de la distrugerea provocată de un plan de sistematizare, intervenind la Ceaușescu pentru ca doctorul Radu Rey – de la Vatra Dornei – să îi explice liderului necesitatea protejării acestor zone. În 1982, la o consfătuire a propagandiștilor, s-a opus vehement hotărârii de partid prin care se cerea eliminarea din Radio și Televiziune a celor care aveau rude în străinătate. Datorită intervenției sale, măsura a fost anulată, salvând locurile de muncă a 74 de redactori. A pledat pentru recunoașterea meritelor lui Ștefan Odobleja, un pionier al ciberneticii, luptând pentru republicarea cărții sale „Psihologia consonantistă” și evidențiind contribuția acestuia, deși regimul îl marginalizase din cauza trecutului său (medic militar la Jandarmi). A sprijinit și jurnaliști și scriitori excluși din presă din motive politice. După ce celebrul comentator sportiv Cristian Țopescu a fost concediat din Televiziunea Română pentru că pledase pentru dreptul fotbalistilor români de a juca în străinătate, Păunescu i-a oferit o rubrică permanentă în „Flacăra”. A intervenit și pentru reintegrarea lui Ovidiu Ioanițoia în presă, după ce acesta fusese sancționat pentru că se căsătorise în SUA. De asemenea, a reușit să obțină aprobarea publicării romanului „Bunavestire” de Nicolae Breban, precum și a unui album al formației Sfinx, în ciuda opoziției cenzurii. Mai mult, intervențiile poetului au vizat și zona creșterii suinelor: „Am convins cu argumente pe Nicolae Ceaușescu că nebunia inventată de niște dogmatici, precum că la un combinat de porci dintr-un județ din sud s-au făcut tunele pentru a se fura porci și pentru a se vinde, în realitate nu este decât tabloul unei întreprinderi pe sub gardurile căreia porcii rămăseră. Și l-am convins că nu este corectă și dreaptă condamnarea la moarte a celor din conducerea combinatului. Liderul a comutat pedeapsa.” (Steno - Șed. Sen. din 29.09.2008).

Acestea sunt doar câteva dintre episoadele pe care Adrian Păunescu le considera, cu doi ani înainte de a părăsi această lume, că erau importante pentru biografia sa, mărturisind că se mândrește cu ele.

Gabriel MARDARE

povestea vorbei care umblă

Regele blestemat

Un story eroti-comic cu un monarh papugiu, cercetaș candriu

Intermezzo

Tăcerea filelor: „narrative”, fabulații, presupuneri

1. Elogiul necuvintelor

O dimineață în sala de lectură a Bibliotecii Mitropolitane „Dumitru Stăniloae”. Hoinăresc pentru a repera în colecțiile de periodice și lucrările de referință accesibile la raft ceva ce ar putea roșni unele eseuri din cărțuța **Economism/vs./Ecumenism** (2008), brodate cândva pe canavaua „Științelor Comunicării”. În drum mă împiedic de un obiect numit, în jargon universitar, o „cărămidă”: *Cunoașterea prin tăcere*, opus având peste 750 de pagini, semnat de George Remete, apărut în 2004 la Alba Iulia (Editura „Reîntregirea”).

Eseul-fluviu, comparabil cu Amazonul, premiat de Academia Română, se desface în trei brațe, desprinse din cursul inițial (*Tăcerea ca ființă*): primul, cel mai larg, este al Artei, al doilea este cel al *Filosofiei*, cel din urmă fiind, cum se cuvine pentru încununarea volumului, cel al *Teologiei*. Mai fascinantă însă decât curgerea pe firele principale este însă „Delta” formată de ele, cu micile canale și plaurii citatelor, pe care cititorul este ispitit să se oprească, să le alătore altele, familiare lui. Strădania atotcuprinderii dă impresia de prolix, autorul este pantagruelic în adunarea de fapte convocate din literatură și filosofii preferați (în special pe filieră germană, din care se citează în original) dar *vibrația* (pentru a utiliza un termen la modă în media, intrat în uzaj prin emisiunile de astrologie de la televiziuni) este autentică, formulările au precizia gravorului prins în munca de reproducere a caligrafiei japoneze.

Survolând o treime din volum îmi dau seama că acolo s-ar putea afla cheia lecturii lacunelor cronologice din jurnale, în speță din *Însemnările zilnice* ale lui Carol al II-lea. Rețin o frază la care aș fi dorit să ajung pe cont propriu, exista un locaș pentru ea în arheologia biografică practică asupra lui **Elpi** (Luca Pițu), **EMC** (Cioran în textele autoreferențiale în franceză):

Tăcerea este nu numai începutul, principiul ființei și misterul ei, ci și împlinirea și sensul ei (Remete, op. cit., 13).

Când revăd pasajele extrase în caiet se naște o ipoteză: **biografia** lui Carol este cuprinsă în *zgomotul și furia* vorbelor despre el (memoriile de autoreprezentare ale celor care i-au intersectat drumul vieții, discursul istoricilor), **ființa** lui se află însă în relația dintre cele scrise și cele rămase în suspensie din trăirile și opiniile sale. Cele *ne(s)puse pe hârtie*, aluviuni ale memoriei subiective, sunt completate în mod ilicit de fabulații și presupuneri: ale celorlalți despre el, ale lui despre ceilalți, vegetație luxuriantă în care-ți poți afla o cale folosind macete, fiecare bazată pe un *parti pris*, confecționate în atelierul istoriei², după cum am arătat în episoadele anterioare.

2. Jungla istorisirilor

Nu-mi pot explica de ce, plonjând din nou în textul *celui mai hulit* dintre monarhii României, după o pauză de șase luni, în față îmi apare pictura naivă a vameșului devenit artist la patruzeci și unu de ani. Henri Rousseau cunoaște scurta glorie antumă între anii 90 din veacul al XIX-lea și obșteșul sfârșit (1910) dar ecurile operei sale se vor prelungi prin Picasso, în plan vizual, prin André Breton, în proiectarea discursivă a fantasmelor. În acea atmosferă plonja „Carol Caraiman” în timpul șederii în Franța, neinteresat probabil de avangardă dar frecventând medii care nu ignorau modelele epocii, după cum vedem din câteva notări privind peregrinările sale.

În *Însemnări* apare un vid de peste un deceniu (17 noiembrie 1918-1 ianuarie 1929), următoarea perioadă scripturală (ianuarie 1929-aprilie 1930) precedând un alt interval de tăcere (șapte ani), după care notațiile permit reconstituirea unui flux cronologic și permit încrucișarea «*narativelor*», pentru a folosi un termen din jargonul *mainstream* apărut odată cu un război fratricid în lumea slavă. Voi extinde acoperirea semantică a cuvântului, utilizat îndeobște pentru a pune

sub semnul întrebării expunerea de motive a Inamicului, adică povestirile de justificare a ceea ce nu este îndreptățit (pentru partea adversă). El se potrivește în fapt pentru orice *expunere de fapte* aflată în conflict *cu altă serie de relatări*, dincolo de orice *parti pris* sau judecată cu pretenții axiologice (Bine /vs./ Rău, Moral /vs./ Imoral).

Zborul deasupra cuibului de cuci al frământărilor politice ale momentului (1929-1930) evidențiază *linia de front narativ* dintre guvernării vremii (puși în dificultate de scandalul renunțării repetate la tron ale lui Carol) și „carliști”, cei care pregăteau revenirea în țară a monarhului. Dacă vom coborî însă *la piciorul literei*, cum se spune în franceză (pede de la lettre), pe terenul real al *Însemnărilor*, la nivelul tactic (aș spune chiar tactil) al cuvintelor lui Carol, situația se schimbă: deplasările *cuplului blestemat* între reședința de la Coesme (aflată la circa 180 de kilometri de capitala Franței), Paris, sudul Hexagonului (Nisa, scrisă Nissa), Bretagne (Saint-Briac), Munchen și Sigmaringen, introduc protagoniști care vor deveni „martori” (sau vor fi creditați ca atare), intrând în mod premeditat (pentru justificare) sau postum (prin recuperare) în jocul fabulei istorice.

3. Pas de deux

În fața experienței lor și a celor care trăgeau sforile, principele, deși avea 36 de ani, îmi apare, în acel moment, ca o ființă naivă, trăind într-o lume paralelă. Primele luni ale lui 1929 consemnează meticolos starea sănătății a celei care, conform terminologiei franceze, avea statutul de „*compagne*”. Totul se petrece în „*cuibșorul de nebunii*” achiziționat de Elena Lupescu („Duduia”) cu doi ani mai devreme, de la descendentă a aristocrației franceze, ceea ce putea aduce, în imagină carpatodunărean, ideea de lux, opulentă, ușor de exploatat de adversari. Dar „*narrativul*” intervenției moscovite ar putea exploata istoria infiltrării *Ohranei* (și ale moștenitoarelor ei, Ceka, GRU) în acele medii încă de la începutul veacului precedent.

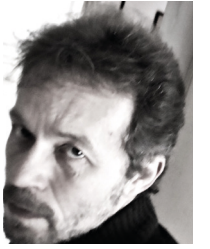
Detaliile vieții de zi cu zi, variațiile de temperatură ale însoțitoarei de exil, crizele acesteia și certurile din cuplu formează în fapt scheletul în care sunt inserate vizite ale celor veniți cu misiune, ale sprijinitorilor vanitoși. Considerațiile privind politica și relațiile cu regenta, cu care se deschid însemnările din prima zi a anului, se dizolvă în trăirea intensă a relației cu ființa care, „*în zilele de restriște a fost singura persoană lângă mine*” (vezi *Însemnări*, I, 172, notă din 26 ianuarie). La 14 februarie se menționează aniversarea a patru ani de viață comună, petrecută în doi, la domiciliu, ziua terminându-se printr-un mic accident domestic, soldat cu spargerea osului de la nas, detaliu care, pentru amatorii de speculații narrative, poate fi o premoniție a destinului celui mai hulit cuplu din istoria națiunii.

Dacă ar fi să caut un echivalent plastic al binomului, cel aflat la îndemână ar fi tabloul *Poetul și muza lui*, realizat de celebrul Vameș cu două decenii mai devreme. Lumea roind împrejurul lor (agenți de „monitorizare”, de influență) are ceva din aerul sufocant al junglei pictate de cel care nu o văzuse decât în Jardin des Plantes. Acest fundal și imaginea celor două personaje-pretext ale lui Henri Rousseau (poetul Apollinaire și pictorița Marie Laurencin) îmi va folosi pentru a opri, pe parcursul lecturii, marșul „narrativelor” care pun în spatele cuplului pierderea teritorială, situația economică și ascensiunea extremei drepte. Zâmbetul și postura lor umplu, pentru mine, tăcerea care acoperă primii patru ani de viațuire împreună a cuplului Carol-Elena (1925-1929) în caietele principelui, acoperită zgomotos de cântecelele fanfaronilor presei, aranjate pentru fanfară de istorici.

Note

¹ Cine mă caută, mă găsește pe Web și în bibliotecă.
² Expresia îi aparține autorului francez F. Furet.

suburbii subterane Dan Bogdan HANU

Post(st)ări

Post(st)ări (secțiuni contemplative prin actualitatea de proximitate)
* Zilele ca ștafete între o pastilă și alta, o levitație asistată. Care va fi fiind adevăratul obiect al ștafetei, rămâne, în totului tot, o nebuloasă. Sînt doar variante de lucru, nuanțe, multe, foarte multe, obositoare pentru orice statistică de la care s-ar putea porni întru definirea unui contur, a unei siluete clare. Porți între umeri o identitate evanescentă, o pereche de aripi uscate, sfărîmicioase. Cîștigi timp, cum ai număra vertebrele unei coloane care se pierde în ceață. Sau bornele aceluiași drum, alcătuit din segmente iterative, zile în același format, ca și cum în timpul nopții, are loc ceva care scapă de sub control, în somn, iar dimineața te întorci și o iei de la capăt de unde visul te-a lăsat cu o zi în urmă. Cu fiecare zi din urmă. În fine, iluzie, o speranță mutantă, o disonanță vagantă. O colonie de spori. (PETICE META – ȘI NU DOAR – POETICE - noiembrie 2021)

* Linia vieții, ștafetă între un ciine și altul, pînă la ieșirea din labirint. Un labirint pe care monotonia descurajantă a coridoarelor, pliate în lung rectiliniu, absența castratoare a alternativei (stînga-dreapta, înainte-înapoi), îl fac să aducă, de destulă vreme, a tunel, a accelerator aciclic... (noiembrie 2021)

* Cu vremea, cu vîrsta, în sfidarea și derizoriul oricărei regii, acel „aer intelectual” se instalează definitiv, indiferent de ocupație. Îți pui ochelarii pînă și la dat cu aspiratorul – altfel, o „datină” imprescriptibilă! –, ca să vezi cu exactitate cînd nu se mai vede praful. Că, oricum, se alege praful, asta e o altă poveste, în care toate celelalte sînt mărunte capitole. (noiembrie 2021)

* Pentru mine nu există zile, așa zicînd, supra-individuale, ocazionale într-un fel mai amplu sau mai restrîns. Doar zile ale vieții clandestine, ale predispoziției lăuntrice. Sînt apatridul prin excelență, nu am simțit, ca atare nu m-am revendicat niciodată de la vreo apartenență. Nu vreau să fiu înțeles greșit, nu despre identitate etnică e vorba aici, ci despre „aluatul” ontogenetic, despre predeterminările endogene. Cu doi ani în urmă, n-a fost, cu siguranță, ultima dintre diminețile normale ale vieții mele clandestine – singura normală, din cîte mi-a fost dat să înlînesc! – haloul acela poetic, așa cum mi s-a arătat atunci, înaintea zorilor, a fost însă unic. A lăsat în urmă o engramă definitivă, mărturia ei, din păcate, stă doar în cîteva cuvinte bicisnice, singurele ce pot fi împărțite... Așadar, „INTARSIE - Peste noapte am întrezărit silueta fugoasă a iernii, însoțită de un cortegiu de ciini, ca un Phaeton străfulgerînd în orbita goală a somnului. Și a fost sărbătoare după multă vreme, nu pentru multă vreme... 4:30 a.m., ostatec și eu, traversez parcul țintuit în horbota subțire de gheață și aud doar căderea frunzelor, foșnetul lor pergamentos, mărunțit, sec, ca un poem scris de picioarele unui păianjen pe întinsul unei tobe, trosnetul mocnit al copacilor, imensa așternere în arhive unde nu vom avea acces niciodată. (11.2.2019, Bacău)”

* M-am pierdut și m-am regăsit printr-un cartier cu blocuri vechi, dintr-acelea tip „bară”, undeva în hinterlandurile arterelor unde se locuiește „bară la bară”, blocuri ce strîng în jurul lor tot felul de acareturi, fortificații domestice, pe cît de însăilate, pe atît de perene. O efigie a tihnei, pentru cei de altădată, un leșt anacronic pentru cei de acum. Oricum, una (peste alta!) dintre expresiile neaoșe ale mărunței chiverniseli (și nu strecor nicio nuanță peiorativă aici, dimpotrivă!). Și mi-am reamintit vremea cînd se mai putea locui în acel timp care te scoate în afara timpului. Acel timp dincolo de care ești invulnerabil, de unde nimeni nu te poate evacua, pentru că, paradoxal, e o construcție organică, în măsura în care și impalpabilă. O complementaritate indisolubilă, cu textură de nod gordian, un artefact psiho-mental, o struțo-cămilă totemică, întîia și cea de pe urmă resursă strategică, oglinda de-a lungul căreia viața ta se ordonează și apare în așa fel încît îngăduie certitudinea că ești. Iar „realiile” sale, ancorele, se sustrag „declarațiilor”, omologărilor, criteriilor, oricărei proceduralități normative. Dar eu nu mai locuiesc nici măcar în amintirile celor de care îmi e mai lesne să-mi amintesc, căci timpurile în care trăim fiecare dintre noi, nu se mai înlînesc. (noiembrie 2021)

* O AMINTIRE (CU PLASTRON)...farurile mașinii tatonau pereții garajelor înghesuite și scunde, aidoma unor cerșetori cu viața teșită de lipsuri și atunci am prins în coada ochiului, urmîndu-mă, umbra în creștere a lui Plastron, apropiindu-se mai repede decît ea însăși și m-am gîndit că dacă m-aș întoarce și aș întînde mîna spre ea, o pulbere mi-ar rămîne pe degete, ca după atingerea unor aripi de fluture... Dar nu, am mers mai departe și am văzut umbra ei înlînind, ca pe un liman, ceva ce tocmai îmi țîșnea piezîș în întîmpinare și care nu putea fi decît umbra mea. Două lîmburi înmănușiate, umbrele vorbesc și ascultă doar de umbre. Am reluat, mi-a ieșit în cale de atîtea ori acest „text”, încît nu mai știu dacă eu îl scriu sau doar îl citesc... (decembrie 2019)

P.S. Rămăs bun, Plastron. Ai avut parte de o moarte pe care doar mîna „celui mai bun prieten” o poate aduce. (noiembrie 2021)

* Ceea ce se întîmplă de decenii bune (horribile dictu!), este rescrierea în sintaxă (pan)demonică a condiției umane. De curînd, promoțional, lizibilă și neînțiată.

* Realismul evolutiv: conștiința (eventual poetică) a faptului că vom fi tot mai puțini, iar ei tot mai mulți.

* Weekendurile, balamalele timpului meu lăuntric (pentru specialiștii și amatorii de motoare, merge și supape!). De revoltat în gîndire și resignat în făptuiri.

* Eforturile și lipsa lor sînt cauzele universale. Restul sînt efecte. Adică, îndeobște, ceea ce se poate trata.

* Cînd ai înțeles despre ce este vorba – mă feresc să spun...totul! – nu mai e nevoie să vorbești. Și nici nu mai aștepti să ți se vorbească. Nu mai ai cu cine și pentru ce lupta. Faci doar convenitul pas înapoi, eliberezi locul în arenă sau scenă, totuna.

* „Viitorul nostru postuman” are deja – cel puțin din februarie 2020 – și un trecut!

* COMOR(BIDITĂȚI) – E-o vreme să te scufunzi, să te deștrami cu încetineală de melc, în alcooluri tari, în încăperi unde nu intră nimeni. Să iei seama de absența ta, în abisuri lichide. Să iei seama în absența ta, de abisuri lichide. (noiembrie 2021)

Cu împrumut de Sus

(fragment de roman)

- Facem priveghere toată noaptea afară, pe Rarău, iar de dimineață, pornim Utrenia și Sfânta Liturghie, rosti pustnicul Zaharia cuvintele nu ca pe o propunere, ci mai mult ca pe un plan de urmat neapărat. Floare o să ne citească niște rugăciuni pentru frângerea inimii. Lao Tzu, tu o să ne ajuți cu lampa dacă lumina lunii n-o să fie de ajuns, iar eu o să fac miezonoptica, cea de duminică, mai târziu.

Ore în șir răsuna rugăciunile prin vocea Floarei și a părintelui pustnic.

Stelele și luna se îngrămădiseră deasupra poienitei pentru a o lumina cu flacăra cerească. Ardeau de dragul rugăciunilor rostite cu patimă înaltă.

- Cuvine-se cu adevărat să te ferim, Născătoare de Dumnezeu, cea pururea fericită și prea nevinovată și Maica Dumnezeului nostru...

Cintezele, micii pitigoi de brădet, minusculii auei cu glas subțire și cap auriu alcătuiseră un cor strașnic și cântau în sfântă cuvioșenie la strana pădurii când glasul părintelui odihnea în așteptarea rândului său.

- Treime neapropiată, împreună veșnică, împreună fără de început, dumnezeiască Stăpânie, Ceea ce ești neschimbată întru toate, afară de osebirile cele purtătoare de lumină, strică tot sfatul rău al potrivnicilor, și supărarea dracilor, fără vătămare păzindu-mă pururea, Doamne al tuturor...

Brazii și molizii, cu vârfurile căutând mai abtîr decît omul mătasea dulce a cerului, făceau să răsune rugile, cântările, canonul Sfintei Treimi, pentru a curăți mintea și inima celor de față. Rarăul devenise biserică, templu sfânt al lui Dumnezeu. Nu mare fu mirarea Floarei când văzu ursul cel mare și fioros ascuns doar pe jumătate după un pâlcc de arbori, apoi mai multe perechi de ochi strălucind în apropiere. Fuseseră chemați la priveghere și rășii. Când vocea părintelui fu atât de cuprinzătoare, încât ar fi auzit-o și sfinții neștiuți, morți și îngropați de câte un creștin sau doar de peretii grotelor prin care își duseseră viața simplă, făcută din rugăciune, se iviră și lupii. Atrăși de miracolul nopții acesteia, slujiră și ei, după felul lor de a fi: în răstimpuri, urlau prelung, melodios, ținând gâtul mult întins și botul mai sus decît fruntea, țintind cu scâpărările ochilor pe prietenii nevăzuți ai muntelui-templu.

- Fulgerele Tale, cele cu raze strălucitoare, strălucește-le mie, Dumnezeu meu, Cel ce ești în trei Ipostasuri, Atotfăcătorule; și locaș mă arată al slavei Tale celei neapropiate, luminată și purtătoare de lumină și neschimbată.

Se lăsă lucirea diafană a zorilor peste miezonoptica din poienită, iar ursul, lupii și rășii se retraseră spre odihnă în deșul codrului. Licăririle dulci ale stelelor se stinseră aproape toate deodată. Numai lumina lunii mai atârna pe cer, hotărâtă, parcă, să apuce măcar începutul Utreniei.

Se auzi un tunet, nici tare și nici încet, chiar deasupra poienii.

Floare cercetă cerul. Era obosită, dar și mulțumită că a fost aleasă de pustnic sau poate chiar de Dumnezeu să trăiască experiența unei nopți de rugă. Nu simțise continuu trecerea timpului. Uneori, vocea părintelui îi dădea aripi și putea să plutească pe deasupra lumii, departe de problemele inimii descătusate, altele smerenia fiarelor îi dăruia putere să creadă în biruința zilelor ei viitoare. Trăia emoții cu totul și cu totul noi.

- Slavă Ție, Hristoase, Dumnezeul nostru, nădejdea noastră, slavă Ție!

Vocea părintelui tunase până la norul de deasupra poienii, îl despicasă și ploaia începu să cadă cu picături mărunte peste fața ei. Și plânse. Fără să-și știe lacrimile, fără să i le vadă cineva. Stătuse toată noaptea în picioare, ca și Lao Tzu, ca și părintele. Acum, ea nu mai rezista. Se așază pe un trunchi căzut, iar prietenul chinez, luând loc lângă ea, îi lipi corpul de al său și o luă pe după umeri. Își sprijini numaidacă capul pe pieptul lui. Îi era atât de bine! Pleoapele coborâră repede și adormi.

Când se trezi, se săvârșea Sfânta Liturghie. Trecuseră *Fericirile, Sfintele daruri, Crezul*. Se spunea deja *Tatăl nostru*. Lao Tzu nu se mișcase

de lângă ea și tăcea. În schimb, auzea rugăciunea domnească rostită de mai multe voci: a părintelui și a altor trei femei. Își îndreptă spatele, îi mulțumi din priviri lui Lao Tzu și se uită la corul din strană. Între cele trei femei, o recunosc pe buboasă. Își ținea fața acoperită cu un colț al broboadei de pe cap, ca atunci când o întâlnește prima oară. Doar ochii i se vedeau. Nu se uită la ea și nici femeile celelalte, preocupate să urmărească rândurile de pe paginile unei cărți bisericești, n-o luau în seamă.

Părintele pustnic se pregăti să rostească predica. Se uită în sus, fiindcă o umbră mare trecuse pe deasupra lor și îi atrăsese atenția. Toți făcură la fel, ca la un îndemn.

- Vedeti vulturul care zboară peste capetele noastre? Întrebă el. Ce pasăre mare, frumoasă și înțeleaptă! O cioară s-a așezat pe spatele său când erau pe la poalele muntelui și, deși e atât de mică și de lipsită de puteri față de el,

are îndrăzneala să-și înfigă ciocul în carnea lui. Ce face vulturul? Nu și-a scuturat trupul ca să scape de ea, ci și-a văzut de drumul lui spre înalt. Dar peste câteva sute de metri, nemai-putând să respire aerul rarefiat, nemaiavând încotro, cioara se va desprinde singură și se va întoarce unde îi este locul. Așadar, iubii mei, nu va pierdeți timpul cu tot ceea ce este mic și neînsemnat și fiți înțelepți ca vulturul. Urați pe drumul vostru înalt fără să vă lăsați tulburați de mărunțișurile lumii acesteia.

Floare se ridicase de pe buturugă și ascultase restul slujbei cu senzația mângăietoare că se află într-o biserică. Vocile schimnicilor, care se uniseră atât de frumos la strană, îi mai aduseseră alinare. Acum, aproape de sfârșit, se uită la buboasă, pentru că și ea o privea. Oare de ce o cerceta, și chiar cu o curiozitate neascunsă? Avea ochii mari, verzui, iar în lumina lor de altfel blândă exista și o umbră măricică, un fel de nemulțumire, de neîmpăcare. Se gândi că ar putea să fie suferința cauzată de boală. Își aduse aminte că în rușac are medicamentele aduse tocmai pentru tămăduirea ei și își puse în gând să nu uite să i le dea când o va vedea gata de plecare. Uitându-se apoi mai bine și la celelalte două femei, le văzu, cu mare surprindere, privind-o cu insistență.

„Oare ce văd la mine?” se îngrijoră.

Își netezi părul cu mâinile, își șterse fața cu palmele, își curăță colturile ochilor cu un deget, își controlă îmbrăcămintea și bocancii și totul i se păru în ordine.

„Într-adevăr, semăn cu buboasa, își zise. Mă ascund ca și ea, pentru că rănile din suflet mi se văd și pe față și de-aia stârnesc milă. Dar celelalte două?”

Imediat după miruit, cele trei femei plecară împreună. Floare se ținu după ele alergând și, când le ajunse, i se adresă buboasei:

- Să mă ierți, măicuță, pentru îndrăzneala de

a te tulbura. Ți-am adus niște alifii, să te ungi cu ele. Sunt și niște pastile, tot pentru...

Cum femeia o privea mirată, ea îi aminti:

- Ne-am văzut acum câteva zile prin apropiere.

- Dacă Dumnezeu vrea să mă vindece, o va face cu mâinile Lui, nu cu ale tale, îi zise aceasta cu voce fermă, privind-o ca pe o ispită.

- Poate că Dumnezeu a hotărât să fiu eu mâinile Lui în clipa asta, răspunse Floare hotărâtă să nu renunțe așa de ușor.

- Și te-a ales tocmai pe tine, o păcătoasă?

Simți un fior ca un cuțit în inimă. I se păru că buboasa o privește ca și când ar ști totul despre ea. Lăsă capul în jos. Cea mai tânără, îmbrăcată din cap până în picioare în negru, ca și celelalte, luă punguța cu medicamente, îi zâmbi Floarei și zise:

- O să i le dau eu și o să le folosească, nu te mai necăji!

Tânăra avea un chip senin și frumos. Nicio grijă nu-i umbrea privirea.

- Întotdeauna alegeți calea greșită! o certă femeia și o luă singură înainte.

Aceasta o urmă făcută și potrivindu-și pașii după ai ei, iar cea de-a treia schimnică, puțin mai în vârstă, rămase pe loc. Întinse o mână firavă spre Floare, o mângâie pe un obraz, apoi, parcă și mai apăsător, cu dragoste mai grea, își trecu dosul palmei și peste celălalt.

- O să mă rog pentru tine, îi zise cu o voce plină și caldă. Tot ce trebuie să faci de acum încolo e să fii bună. Așa te vindeci de relele pe care ți le-au pricinuit faptele tale. Trebuie să avem grijă ce simțim, cum simțim.

- Nu poți să născociți sentimente și pe urmă să te apuci să le trăiești. Ele se iveșc în tine ca florile sălbatice. Tu doar te bucuri de ele sau nu.

- După ce s-au ivit în tine, nu mai sunt sălbatice, sunt exclusiv ale tale. Depinde numai de tine ce fel de țării vor dobândi sau vor pierde.

Făcu o pauză pentru a privi după celelalte două femei și continuă:

- Ca Buboasa este și Copila, așa îi zicem noi. Nu s-a maturizat, alege căile greșite și nu mai știe cum să iasă din ele pentru a găsi drumul cel drept. Dar are suflet curat și bun și va reuși.

- Dar tu cine ești, măicuță? Îndrăzni Floare să ridice ochii și s-o întrebe.

Vedea o femeie cu trăsături plăcute. Ceea ce impresionă era lumina adâncă din ochii ei, ca în unele icoane ale Maicii Domnului. Buzele, pe care stătea cuminte un zâmbet la fel de luminos, păreau să nu înceteze ruga nicio clipă. Mâinile mici, cu degete străvezii și subțiri, se uniseră la piept ca pentru un plin de nădejde *Tatăl nostru*.

- Eu sunt smerita cea de pe urmă.

- Și asta ce înseamnă?

- Când atunci când mă voi duce la Domnul și El o să mă întrebe ce am adus cu mine, eu voi putea să-i răspund: „Între toate, Doamne, am adus-o și pe Floare cea nouă”.

- Și cum ar trebui să fie Floare cea nouă? Întrebă ea uimită, derutată, crezând că oamenii pe care îi întâlnea în ultima vreme există doar în visul ei, în dorința de a ieși la un liman.

- Floare cea nouă trebuie să fi învățat că nimic nu e al său, că tot ce crede a-i aparține e numai cu împrumut de Sus. Să nu mai vrea nimic pentru ea, ci doar binele celorlalți.

- Ar trebui să trăieșc ca o sfântă. Să mă mut pe Rarău, sub o stâncă.

- Nimeni nu-ți cere să faci asta. Du-te între oameni și învață să fii o sfântă printre ei. Înțelege-le neajunsurile, mai ales pe cele sufletești, și ajută-i.

- Nu sunt doctor, nu sunt psiholog, nici măcar educatoare.

Măicuța se uită la ea îmbrățișând-o cu priviri părintești, clare ca miezul însorit al zilei, și îi zise:

- Acum, nu ești decît Copila, cea care nu găsește calea dreaptă, și Buboasa, care nu vrea încă să se vindece.

- Am căzut. Simt înfrângerea până în măduva oaselor. Asta e viața mea.

- Dacă ești în picioare, înseamnă că ai avut forța de a te ridica. Cum ar putea fi viața ta o înfrângere dacă n-ai rămas jos? Dimpotrivă, mă uit la tine și te văd luptând. O să mă rog mult să reușești.

Doru SCĂRLĂTESCU

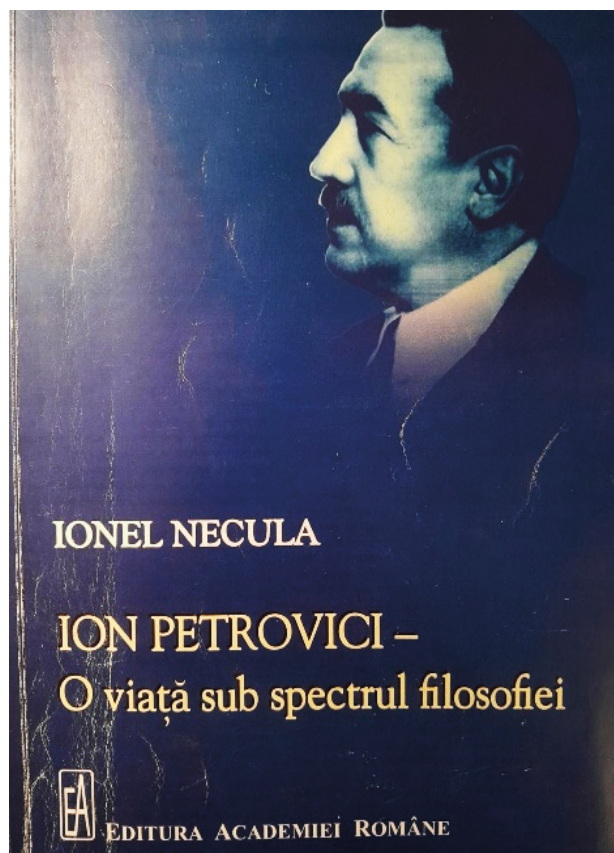
Un filosof sub presiunea istoriei: Ion Petrovici

Din noianul impresionant de cărți publicate de profesorul octogenar Ionel Necula (listele bibliografice indică un număr record depășind binișor o sută de titluri), două direcții de interes se desprind ca prioritare: tradițiile, spirituale în general, literare în particular, ale Tecuciului, orașul în care statornic viețuiește și scrie, și filosofia, domeniu în care s-a specializat prin mijlocirea facultății de profil de la Universitatea bucureșteană. O serie exegetică intitulată *Uricar la poarta Moldovei de Jos. Pagini de istorie și cultură tecuceană*, începută în 2009 și ajunsă în prezent la al XXVI-lea episod, ar ilustra prima sferă tematică, alte douăsprezece volume despre Cioran, de la debutul editorial din 1995 de la Demiurg, Iași, *Cioran, scepticul mântuit*, până la *Cioraniada* de la Studis, din același oraș, 2021, pe cea de a doua. Ambele teme majore se regăsesc în cartea recentă despre un fiu de prim rang al Tecuciului, unul din cei optsprezece academicieni prin care ținutul cu același nume din Moldova de Jos a contribuit la cultura, știința și arta națională, trei dintre ei provenind din ramuri distincte ale unei extinse familii, poetul convorbitor favorit al lui Maiorescu, Theodor Șerbănescu, pictorul de factură modernă fără excese, Gheorghe Petrașcu, în fine, cel ce formează obiectul cărții pe care ne propunem să o discutăm, *Ion Petrovici – O viață sub spectrul filosofiei*, scoasă la mijlocul lui 2024 de prestigioasa Editură a Academiei Române. Venind în urma unor lucrări cu obiective mai limitate, *Ion Petrovici în vizorul securității*, 2005, *Ion Petrovici. Un capitol de filosofie românească*, 2006, *Ion Petrovici. Recurențe*, vol. I, 2011, II, 2016, III, 2021, IV, 2022, la care se adaugă ediții îngrijite ale filosofului tecucean (*Din cronica filosofiei românești*, 2005, *De-a lungul unei vieți*, 2009, *Fulgurații filosofice și literare*, 2018, *Curs privat de istorie a filosofiei*, vol. I-II, 2023), noua carte a lui Ionel Necula are un caracter justițiar și recuperator, venind să suplinească lipsa unei monografii integrale, a lui Ion Petrovici („unul dintre cei puțini care au rămas fără o monografie detaliată”), motivată printre altele și de ideea „pripită și nedreaptă”, că, cel puțin sub aspectul dimensiunii biografice, ea ar fi fost realizată de scriitorul însuși prin substanțialele sale volume memorialistice, ele formând, e adevărat „o veritabilă Saga a familiei sale, reconstituind arborescența acesteia cu toate detaliile, cu întregul mozaic de fapte, tipuri evenimente și întâmplări care au lăsat amprenta asupra universului tecucean într-o anumită etapă a evoluției sale” (p. 23-24), dar lăsând suficient câmp liber pentru noi investigații și interpretări.

Le realizează cu instrumente sigure și îndelung exersate recentul monografist al filosofului nostru, aducând în lumină figuri și secvențe, unele cu totul insolite, din „devalmășiile” vieții lui și a întregii familii: bunicii dinspre mamă, paharnicul Eni Șerban (devenit Șerbănescu), personaj pitoresc în viața de altă dată a orașului, prieten și tovarăș de petrecere al protopopului Gheorghe Dimitriu, tatăl viitorului scriitor Calistat Hogaș, și, mai ales, bunica, Zamfirița Berea, călduros evocată în versuri de început și în rememorări mai târzii ale nepotului preferat, fratele mai mare al acesteia, Theodor Șerbănescu, cunoscutul liric din epoca Junimii, cu insolita sa poveste de dragoste, finalizată cu căsătoria cu propria-i mătușă, Victoria, după moartea fulgerătoare a soțului ei lovit de o boală incurabilă, bădița Iordachi, unul din cei 7 frați în viață (din 18 născuți) al bunicii Zamfirița, unchiul dinspre partea tatălui, Constantin Petraș, „Moșu Doctoru”, cu studii la Paris, medic șef al orașului sub conservatori, trecut și prin Parlamentul României, cu cei trei fii ai săi, personalități cunoscute în perioada interbelică, Nicolae, literatul, Iorgu (Gheorghe), pictorul, și Vasile, medic și profesor suplinitor de igienă la „Sf. Sava”. Date prețioase ne furnizează Ionel Necula despre frații filosofului, Dumitru Petrovici, ajuns general, retras după pensionare la Târgoviște, frate bun, născut după moartea tatălui, figură enigmatică, absentă din evocările memorialistice, și două surori doar după mamă, din a doua căsătorie a acesteia, Florica și Elena, formând „un tandem cu obligații ocrotitoare față de fratele lor mai vârstnic”, mai ales în anii grei de după război și de după deceniul de detenție, care i-au rămas alături până în ultimele sale clipe de viață, în locuința bucureșteană din strada Ana Ipătescu,

din 17 februarie 1972, decedate și ele peste câțiva ani, aproape concomitent, în septembrie 1975.

Ca personalitate marcantă a culturii române, emul declarat al marelui ctitor al Junimii, Ion Petrovici a urmat – scrie domnul Necula la începutul exegezei sale – în mod vizibil traseul de afirmare maioreșcian: profesor la Universitate, deputat și senator în Parlamentul țării, membru în Guvern și reprezentant în forumul nemuritorilor, „exact parcursul magistrului său”. Aceasta, sub rezerva că, spre deosebire de înaintașul din al XIX-lea secol, n-a avut șansa unei Asociații de talia Junimii, a unei reviste și unui grup de personalități cu greutate care să-i fie aproape (p. 31). Mai mult decât Maiorescu, Ion Petrovici a avut un destin sinuos, evoluând sub Vremi nestatornice, pus bine în lumină de autor, de la „zodia bună” sub care se naște, ca „băiat de familie”, cum i-a plăcut să se recomande tecuceanul, și „grațiile Providenței” în care s-a complăcut „epicureicul” de mai apoi, la „teroarea istoriei” ce-l aruncă „sub zăvoare”, suportată, e adevărat, cu înțelept stoicism, în ultima parte a vieții. Ionel Necula stăruie asupra acestui capitol care-l pune pe filosof în contact dur cu organele opresive comuniste, dezvoltat și într-un volum de sine stătător, din 2005, valo-

rificând din plin dosarele de urmărire operativă de la CNSAȘ, printr-o mișcare inteligentă, de convertire a unor acte de turnătorie mizerabilă la securitate, în sursă providențială, indispensabilă, de luminare biografică, pentru secvențe de viață lăsată explicabil în umbră de protagonist și de apropiatii săi. Paginile privind „parada surselor” informative, după eliberarea din închisoare, capătă alură de mică epopee dâmbovițeană și se citesc cu un viu interes, oferindu-ne o imagine tulburătoare a delatunii generalizate sub ceaușism și interesante fișe de sondaj psihologic și categorii de profil ale delatorului, din care nu lipsesc instinctul gregar, voluptatea malefică, și nici tulburările de conștiință, tentativa de reparație, penitența, precum în cazul, dureros în esență, al părintelui Nicolae Corneanu.

Penitența de care nu s-a dovedit nici o clipă capabil Iorgu Iordan, cunoscutul lingvist cu vederi de stânga, intrat imediat după război în grațiile comunistilor, tecucean de asemenea, cu origini modeste dar, până la urmă, făcând parte din aceeași familie spirituală, care s-a făcut vinovat de arestarea și condamnarea filosofului în 1948 ca fost ministru în guvernul Antonescu, l-a blamat tot atunci într-o mizerabilă campanie de presă și l-a urmărit cu aceeași ură viscerală și după moartea acestuia, cum vedem în *Memoriile* publicate către finele anilor 70. Ionel Necula încearcă să dezlege misterul acestei adversități, judecată cu destulă asprime, pe care n-o ascunde în corespondența sa cu lingvistul, al cărui răspuns, reproduș în volum,

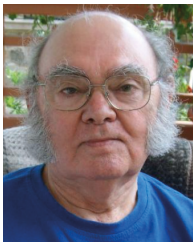
este descurajant: „Iorgu Iordan rămăsese fixat definitiv în canoane lumpenizante și în ideologia luptei de clasă” (p. 115). Urâcioasa luptă de clasă! Mi-l amintesc, tânăr profesor fiind la Tecuci, cam tot pe atunci, pe Iorgu Iordan venit în vizită în orașul natal, evocând momentele când, fiu de grădinar bulgar de pe malul Bârladului, pornea către școală desculț, punându-și încălțările abia la bariera orașului. Poate că în complexele născute în acei ani am putea găsi motivația adversității acerbe față de „băiatul de familie”, cu șase ani mai în vârstă.

Deși „a fost cam de toate” de-a lungul vieții, poet, dramaturg, profesor, logician, eseist, orator de ocazie, conferențiar radio, demnitar, memorialist, Ion Petrovici este pentru recentul său monograf, cu justificare, „înainte de toate filosof”, unul de mare vocație, e adevărat, neajunsă însă din păcate până la încoronarea într-un sistem de gândire coerent și definitiv articulat. Teza domniei sale, reiterată în secvențele cărții dedicate demersului filosofic petrovician, este că putem detecta un proiect al acestui sistem de gândire, ai cărui piloni pare că-i găsește în volumul, chiar dacă eclectic, *Fulgurații filosofice și literare*, în eseu cu titlu edificator *Creștinism și naționalitate*, cu germeni depistați cu perspicacitate în adânc, la autorul *Luceafărului* – omul nostru fundamental, într-un concept de scrisoare către Iacob Negruzzi, din 1870: „O filosofie românească cari să primească între pietrele ei unghiulare două cestiune nepuse de filosofie și nestudiate de nimeni. Cestiunea națiunii și a religiei – singurele lucruri care ne-a scăpat și a făcut de mai trăim astăzi” (p. 208). Mai departe, neîmplinirea acestui proiect e pusă, aproape obsesiv, pe seama vitregiei istoriei, care-l obligă pe filosof să abandoneze dezbaterile de interes general și să acorde prioritate problemelor proprii, de viațuire și supraviețuire.

Pe de altă parte, nici structural, constată cu obiectivitate domnul Necula, Ion Petrovici nu era făcut să realizeze mult visata construcție filosofică vizionară: „Consecvența în idei, în principii, în postulate, nu a fost deloc punctul forte al filosofului”, el cochetând cu diverse paradigme filosofice, aspect ușurându-i predarea istoriei filosofiei, dar blocându-l în elaborarea unui sistem propriu. (p. 190). „Nu s-a încumetat într-o abordare sistemică, marcată de cele două condiții imperative: completitudinea și noncontradicția”. Deși avea aptitudinile necesare, „și-a tot amânat proiectul până când istoria l-a trecut în subsolurile ei și i-a ruinat intențiile euristice”. „Acesta i-a fost destinul. Unul tragic, impus de o istorie opresivă, ignobilă și imundă, virusată de o ideologie autoritară și cu semne proletcultiste la cheie. A rămas un gânditor neîmplinit, în sensul aptitudinilor sale evidente, nicidecum sub aspectul aportului său generos la îmbogățirea autoritară a patrimoniului filosofic românesc” (p. 197). „Este soarta scriitorilor eclectici care se risipesc în studii, eseuri, sau conferințe publice, cochetează cu multe moduri de gândire, dar nu își declară deschis adeziunea pentru ceva anume” (p. 214)... Cât a realizat însă – capitolul *În grațiile Sophiei* este cât se poate de convingător – îi asigură lui Ion Petrovici un loc important în istoria filosofiei naționale.

Dorim să încheiem prezentarea noastră în cheie oarecum poetic-sentimentală, trimițându-l pe cititor la cele trei pagini vibrante din micro-eseu intitulat *Alexandru Boboc în afinități electice cu Ion Petrovici* inclus în *Addenda* cărții din 2024, din care desprindem un frumos autoportret al autorului ei la tinerete, sfielnic învățacel pornit în aflarea pietrei filosofale în labirintul de amfiteatre și biblioteci ale capitalei, apoi, pe traseul refăcut al devenirii sale, într-o ștafetă a afinităților, splendidă memorabilă efigie a fostului său magistrul de la Facultate, profesorul academician Alexandru Boboc, exeget și editor al filosofului înaintaș tecucean. Iar din semnalul de alarmă tras de profesorul Necula privind deficitul de cunoaștere și de procesare a generalului, a principiului, a judecății corecte, în favoarea rudimentarului și imediatității, în mentalitatea noilor generații, alegem, totuși, ideea reconfortantă că, prin stăruitoarea punere în mișcare a potențialului intelectual, logica înțeleptilor antecesorilor mai poate fi menținută, încă, în stare activă.

Constantin PAIU

Câte ceva despre criticul de teatru

Ce ne învață sursa, binecuvântată de Academie, a tuturor deslușirilor? „Critic” (Persoană) Care apreciază calitățile și defectele unor oameni, stări, fapte, opere etc.” (cf. **DEX**, Univers Enciclopedic, ed. a II-a, București, 1996, p. 241. Formulă identică și în edițiile ulterioare.) Tare frumoasă definiție, care transformă pe toți muritorii în critici autorizați. În esența sa, desigur, nu lipsită de adevăr. Dar, măcar când vine vorba despre teatru, adevărul ăsta se cuvine puțin revăzut și adăugit.

Aș începe cu o paranteză. Într-un (alt) dicționar, acesta din urmă publicat la München în 1721, am găsit o foarte originală definiție a ziaristului, dată de un domn numit George Paul Höhn: „Ziaristul este un individ periculos, care face fel de fel de punșii: înfrumusețează evenimentele, povestește fapte vechi pe care le arată a fi recent petrecute, inventează fapte care nu s-au petrecut niciodată și dă sfaturi în domenii despre care habar n-are”. În măsura în care criticul de teatru se recunoaște ca parte a profesiei numită, cuprinzător, „ziaristică” sau „gazetărie” cred că are nevoie de un grilaj foarte solid în dotarea lui permanentă, care să-l separe de ce spunea domnul Höhn; spuse, din întâmplare, dar, din păcate, măcar pe ici, pe colo, nu prea departe de realitate.

Ce-o fi fiind criticul de teatru? Un observator, înainte de toate, fără îndoială. Un observator care se înșală mai des decât presupune, chiar având în urmă-i un stagiul și o experiență cu care se legitimează la nevoie, ignorând faptul că, destul de frecvent, *experiență* e numele pe care îl dăm greșelilor noastre. Dar, dincolo de acest risc, criticul de teatru poartă și răspunde, ca pe o datorie morală a profesiei pe care și-a ales-o, impresii personale pe care le dorește (uneori chiar se și întâmplă!) cât mai aproape de adevăr, impresii provocate de un obiect cultural despre care unii cred că ar fi inutil. Criticul nostru le dovedește acestora că acel obiect nu-i deloc inutil. Și bine face! Pentru că, orice s-ar zice, e nevoie, măcar din când în când, de o dascălire a gustului ambulant. Și de înlocuire a lui cu ceea ce se poate numi gustul ideilor. Și de așezare a acestor idei într-o sferă magică a obiectivității, filtru necesar chiar și în lumea Teatrului, știută a fi cu nervi mai mulți și mai subțiri; chiar dacă ideea de obiectivitate n-ar fi decât o măgulitoare extensie a dorinței noastre de supraviețuire. Dar, ca adevărat om de teatru, criticul se declară neobosit apărător al obiectivității. Nimic de făcut! Oare nu spuneau grecii vechi că teatrul e o ipocrizie?

Criticul de teatru, cred eu, este necesar și folosește. Folosește, înainte de toate, prin faptul că pune la treabă un drept socotit, corect, *datorie*. Din acest punct de vedere sunt în total acord cu ce spunea Alecu Russo, în urmă cu binecunoscutul un veac și jumătate: „Critica e dreptul obștesc de a adevări bunătatea mărfii”. Nu prea academică formularea, dar dezarmant de adevărată. Pentru o exactă aplicare a acestui drept, trebuie adăugat un sfat înțelept pe care continuă să-l trimită spre noi Eschil: „Măsura este cel mai mare bine”. Se cunoaște că de aceeași părere avea să fie și Shakespeare, care îi sfătuia pe actori, prin mijlocirea lui Hamlet: „Și mai ales nu uitați măsura...” Cumpănindu-se între ele, aceste două constante – *dreptul și măsura* – fac din îndeletnicirea de critic dramatic o prezență cum nu se poate mai folositoare: și celor care fac spectacolul, și celor care privesc spectacolul de teatru. Și-i ajută și pe unii, și pe alții, să deosebească ceea ce este important de ceea ce este doar urgent. Dacă scopul artei este de a arăta oamenilor ce nu știu, el, scopul, se realizează și prin asocierea harnică a criticii, în cazul nostru – a criticii de teatru.

Când se înfățișează lumii ceva esențial adevărat, și nou, și bine spus, criticul va fi primul care aplaudă. Dar când moneda calpă se instalează la locul de cinste și sfidează buna-cuviință, cineva trebuie să strige, cât mai des cu putință „Împăratul e gol!” Se întâmplă însă, și nu foarte rar, că împăratul trece mai departe așa, gol-goluț, iar gealații săi, din tagma meșterilor în a dărâma fără să clădească nimic temeinic în loc, vin numaidecât și-l înșfacă pe cel cu strigarea. Mai ales când acesta nu tace dacă a văzut un spectacol, cum zicea Arghezi, „ridicol ca o sticlă de reclamă, cu etichetă și dop, dar inexistent ca și conținutul ei”; sau un spectacol cu pretenții (ridiccate din toare părțile) care face publicul să caște; sau dacă nu poate fi de acord când același public se ridică grăbit și voios în picioare și aplaudă egal-admirativ nu doar valoarea, ci și impostura; sau când se supără pe cei care nu înțeleg nimic, dar se grăbesc să ofere explicații la orice, invocând, la nevoie, funcția importantă pe care o ocupă. Mai ales atunci!

Toate acestea, dar și altele asemenea, se aliniază sub

un generic comun: prostia. Se vede treaba că e vorba de un blestem străvechi: prostia să fie și să rămână mai impunătoare ca inteligența și mai apropiată de eternitate. Și mai fascinantă: inteligența are limitele ei, prostia – nu!

Criticul, informat și lucid, este cel care poartă podul mișcător între două maluri aflate față în față: scena și sala. O face îmbrăcând și toga istoricului de teatru, aparținător aceleiași familii generoase. Criticul este, într-un fel, fratele mai mare: un bun istoric al teatrului trebuie să fie mai întâi un bun critic de teatru, pentru a putea alege și judeca drept. Pe cât se poate... Profesiunea de istoric al teatrului este una calmă: acoperă mari distanțe în timp și proiectează pe mari distanțe în timp. Profesiunea de critic nu este deloc una calmă, este una alertă. Depune mărturie despre clipa care trece. Și este, uneori, amărui. Nu atât pentru că produce însemnări cu actualitate efemeră despre ființe efemere, adică despre spectacole, ci pentru că are acest neajuns de a te sili să rostești uneori judecăți aspre asupra erorilor de drept artistic ale unor persoane altfel deosebit de agreabile, pline de cele mai bune intenții și pe care le stimezi, dar care, accidental sau inevitabil, scapă în urna valorilor câte o bilă neagră. Iar cele scrise odată despre astfel de nedorite întâmplări rămân definitive, spre știința viitorimii, fără putință de revenire. Dar așa e drept: o carte de vizită care consemnează doar izbânzile, dezinformează. E bine să se păstreze întocmai însemnările asupra a ceea ce a fost, cu bune și cu rele. Altfel rămâne doar tăcerea, ca un mare semn de întrebare.

Se răsfârâge veghea îndelungată a criticului de teatru asupra lui însuși? Neîndoielnic! Nimeni nu poate fugi de propria-i umbră. Încercând să oferi altora răspunsuri valide la întrebări necesare (și asta nu se întâmplă doar în teatru) îți răspunzi întâi ție însuși la acele întrebări. Și la altele. E o reciprocitate continuă, pentru că realitățile care ne înconjoară ne și integrează și, lăsându-se explicate sau modelate, ne modelează la rândul-le și ne dezvăluie adevărata noastră față. Aici, cred eu, nu ai cum te încadra în tipare exclusiv personale; la scară diferită, adevărul rămâne permanent valabil.

Se uită, din păcate destul de des, un adevăr decisiv: criticul de teatru, autentic critic de teatru, este un profesionist al domeniului prin *vocație*; valorificată, firește, prin *talent*. Talentul poate fi cultivat sau părăduit; vocația o ai sau n-o ai! Fără ea nu faci altceva decât să îngroși, fie și cu talent, rândurile criticilor-ciu-percă, ale diletanților cu ștaif, caustici fără a miza pe umor și gravi fără patetism, dar cu o tenace ambiție justițiară, formulându-și opiniile definitive în chip lăutăresc, adică după ureche. N-au vocație! „Pentru a fi filosof nu ajunge să ai barbă”, spunea în deplină cunoștință de cauză Plutarh din Cheronea. Aceștia ar putea avea vocație și talent, desigur, dar pentru alte destinații. Nu folosește nimănui iscarea unei epidemii de critică teatrală, dar primejdia există, pentru că la teatru, ca și la fotbal, toată lumea se pricepe. Și dacă s-ar pricepe doar pentru uz intern ar fi foarte bine. Dar când li se înlesnește unora ca aceștia accesul la cuvântul tipărit sau comunicat în altă formă publică paguba devine clar incomodă. Lor li se aplică foarte potrivit zicerea că servește teatrul cum servește goparul eternitatea.

Ar fi de meritate și la raporturile care se stabilesc în lumea teatrului între profesionistul scenei și profesionistul comentariului. Terenul devine alunecos. Poate cu altă ocazie... Un critic teatral meteoric, G.Topîrceanu, a și imaginat asupra chestiunii un fel de triptic zămbitor. Care poate fi adus la cunoștință fără a deranja pe nimeni, pentru că datează din anul 1912. Cum zicea liricul și acidul Topîrceanu, care cunoscuse, din mers, și deliciile funcției de director de teatru: „Criticul teatral trebuie să-și implinească datoria. Ca să și-o poată împlini cu folos și cu demnitate, ne permitem a-i semnala câteva condiții:

1 – Să nu fie prea tânăr și să nu aibă convingerea că e foarte competent în materie.

2 – Să nu dea niciodată *sentințe*, ci numai observații modeste și justificate.

3 – Să nu cunoască personal pe nici un actor și, mai ales, pe nici o actriță.

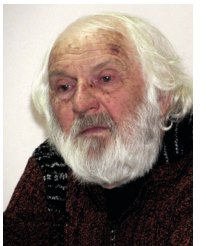
Numai când va îndeplini aceste trei condiții, critica lui va putea fi justă.

Și nici atunci...” (cf. *Teatrul*, Iași, nr. 9, 16 decembrie 1912, pp. 5-7)

Sigur că, între timp, termenii problemei au suferit unele modificări. Pe ici, pe colo...

Am spus că, în viața teatrală a cetății, prezența criticului este folositoare. Dar o fi și indispensabilă? Sau „piesa se poate juca și fără mine”, cum foarte frumos spunea domnul Bossuet?

Ioan ȚICALO

Mărțișoare...

D`ale lui Badea Scârțan

O primăvară grăbită, cu soare prietenos, m-a chemat să stau pe vechea bancă și să admir imaculata gingașie a ghiocelor. Într-o vreme, l-am văzut pe nepotul Bogdan venind către mine cu o mutră gravă.

– Bunicule, mata ești om cu multă experiență, glăsuiește, după ce s-a oprit în fața mea.

– Lasă periuța la o parte și poruncește să vină întrebarea, îl îndemn. Că doar n-ai venit să mă lauzi.

– Cred că știi ce vrea un bărbat de la o femeie... Îmi spui și mie?

Mă uit la el și nu-mi pot reține un zâmbet șagalnic, gândindu-mă la anii când zburdam pe lângă Savetuca mea, după care am înghețat de ce-o să-i spun nepotului. El se uită insistent la mine:

– Ce tot rumegi acolo și nu-mi răspunzi?

– Bogdane, îmi vine o idee, mai bine întreabă-l pe tata, încercând să scap de el.

– L-am întrebat și, după ce s-a uitat la mine, de parcă ar fi vrut să mă înghită, m-a trimis la plimbare, ca un năuc ce este. Că așa face mereu... Hai, dă-i drumul la muzicuță, eu n-am venit să îmbătrânesc lângă matale!

– Nu prea te dă afară respectul, îi reproșez. De asta te-a trimis tatăl tău la plimbare. Până una-alta, să-mi spui de unde vii cu întrebarea asta, să mă dumi-resc și eu...

– Păi... ieri eram sub gard și mă gândeam la Cocuța, colega mea care mi-a pus în piept un mărțișor. Îi frumoasă și are niște ochișori, să te scalzi în ei și când îi ger. M-a trezit glasul lui tata din ograda vecinei noastre Aurelia. El miorlăia ca un motan flămând:

– Vecină, a început el, tot m-am gândit la tine...

– De unde și până unde? a mârâit ea.
– Eu sunt singur, tu, la fel... Al tău și a mea au plecat prin cele țări străine, așa că am venit la tine...

– Cu ce ocazie? a fost curioasă Aurelia.
– Tu nu știi ce vrea un bărbat de la o femeie? s-a gudurat tata.

– Cum să nu știu, a răspuns ea. Numai că eu n-am de gând să mă pângăresc. Vreau ca Vasilică al meu, când s-a întoarce, să mă găsească așa cum m-a lăsat. Și, ca să nu te superi prea tare, astăzi, fiind 1 Martie, îți ofer un mărțișor, să-ți fie primăvara frumoasă. Și rămânem prieteni.

– Ce fel de orăcăială de la tatăl meu și feciorul matale.

– Prietenie curată, Victore, a venit răspunsul. Și, gata, ajunge atâta pâlăvrăgeală pe ziua de azi!

– Tata s-a întors cam plouat, cât pe ce să mă altoiască. Acum e rândul matale să mă lămurești.

– Nu prea-mi dau seama..., încerc să mă eschivez, uitându-mă la tufa de ghiocel.

– Credeam că ești om serios, dar văd că degeaba-mi pierd timpul. Mă duc la Aurelia!

N-am avut vreme să-l opresc. A tuștit din fața mea și s-a tot dus, iar eu am rămas cu gândurile mele.

Mai târziu, îl văd venind radios:

– Gata, am aflat. Aurelia îmi spune că bărbatul e ca un copil neajutorat. Vrea mângâiat și sărutat, dar nu pe frunte, nici pe obraz, ci pe gură, căci gura femeii e ca o căpșună. Așa făcea bunica pe vremea când eram mic și mă umplea de scuipt. După aceea, cică trec să se joace de-a baba-oarba și joaca asta îi face fericiți, după mine o prostie și pierdere de timp...

– Trimite-l pe taică-tău până la mine, îi spun gândindu-mă la anii tinereții și prosteala de atunci.

– De ce, bunicule? e iarăși curios Bogdan.

– Să-i dau și eu câteva mărțișoare cu cârja pe spatelul lui...

Flavius PARASCHIV

Desene ciudate

cartea străină

Literatura niponă s-a remarcat dintotdeauna prin scriitori de excepție, de la Yukio Mishima până la Haruki Murakami, ale căror opere au devenit prezențe constante în cataloagele editurilor din România și din întreaga lume. Unadin cele mai provocatoare lucrări traduse în ultima perioadă în țara noastră este, fără îndoială, romanul lui Uketsu, *Desene ciudate* (Editura Litera, București, 2025). Trebuie menționat din start faptul că Uketsu nu este scriitor profesionist, ci un youtuber, creator de conținut cunoscut la nivel internațional, a cărui identitate încă este un mister, pentru că poartă mereu un costum și o mască stranie în clipurile sale. Japonезul a debutat în 2022 cu volumul amintit mai sus, iar de atunci, conform surselor oficiale, *Desene ciudate* a fost tradus în peste 30 de limbi și a depășit 1.5 milioane de exemplare vândute.

Romanul este structurat în patru capitole, fiecare gravitând în jurul unor desene enigmatice, care ascund în spatele lor povești și întâmplări macabre. Moartea domină întregul volum, iar toate acțiunile personajelor nu fac decât să întărească acest element. În primul capitol, doi elevi descoperă un blog aparent banal, în care autorul povestește despre un eveniment marcant din viața sa: nașterea unui copil. Inițial, postările par inofensive, simple intrări de jurnal, însoțite de câteva imagini care nu ridică niciun semn de întrebare. Însă, pe măsură ce timpul trece, unul dintre tineri începe să bănuiască faptul că în spatele acestor comunicări se ascunde ceva straniu, o disonanță subtilă, dar tulburătoare. Această descoperire va dinamita întregul scenariu narativ, transformând un blog neînsemnat într-un fir conducător către un adevăr mult mai întunecat. Celelalte trei secțiuni ale cărții pornesc de la premise similare, iar cititorii vor fi absorbiți într-un labirint al misterului, în care detalii aparent ne semnificative se dovedesc a fi piese esențiale dintr-un puzzle sinistru. Încetul cu încetul, din paginile jurnalului online prinde contur o legătură șocantă cu o serie de crime ieșite din comun, o revelație care schimbă perspectiva asupra întregii povești.

Dincolo de intrigă, lucrarea autorului nipon se remarcă printr-o atmosferă intens întunecată și apăsătoare, construită atent și dozată cu precizie. În ceea ce privește personajele implicate, toate încearcă, pe cât posibil, să descifreze misterele desenelor descoperite: în al doilea capitol, de exemplu, un alt desen, schițat în grabă de un copil, va dezvălui, lucruri... ascunse despre propria mamă. Întregul proces de analiză a desenelor este urmărit cu o logică implacabilă, fără poticniri narative, iar unele pasaje amintesc de precizia detectivistică a lui Arthur Conan Doyle sau de tensiunea întunecată din romanele lui Jo Nesbø. Din acest punct de vedere, textul devine memorabil, captivând prin modul în care misterul este stratificat și amplificat treptat. Cu toate acestea, focalizarea excesivă pe dozarea suspansului vine în detrimentul caracterizării. Altfel spus, personajele par mai degrabă a fi marionete prinse într-un scenariu bine orchestrat decât figuri literare cu identități distincte și psihologii complexe. Există, totuși, o excepție – un personaj care revine constant și reușește să dinamizeze întregul fir narativ, oferind singurul punct real de ancorare într-o lume în care misterul domină și realitatea se destramă la fiecare pas.

Imaginile nu doar declanșează intriga, ci devin un element esențial al metodei narative prin care autorul își introduce cititorii în universul ficțional. Urmând exemplul lui W. G. Sebald, Uketsu recurge la o varietate de reprezentări grafice - desene explicative, schițe și ilustrații - care nu doar însoțesc textul, ci îl completează și îl îmbogățesc, oferind detalii suplimentare sau clarificând anumite momente epice. Aceste imagini funcționează ca un complement vizual al narațiunii, adăugând o dimensiune suplimentară experienței de lectură, așa cum, spre exemplu, funcționează partea vizuală în romanele grafice...

Romanul *Desene ciudate* asigură, înainte de toate, o lectură reconfortantă și rapidă, captivând atât prin suspansul bine construit, cât și prin imbinarea provocatoare dintre text și imagine.

Emanuel VASILIU

Interstellar: călătorind prin univers

film

Înainte ca *Dune* și *Dune partea a II-a* să îmbogățească experiența cinematografică a spectatorilor, a existat alt film SF laudat pentru profunzimea teoriilor fizice, detaliile zborului intergalactic, dimensiunea epică a arcului dramatic. Sunt sigur că nu numai pasionații genului și-l amintesc, mai ales de când valoarea producției din 2014 poate fi admirată iar pe Netflix ca unul dintre filmele cele mai apreciate de spectatori platformei de streaming. Nu cred în topuri dar în cazul peliculei *Interstellar*, subintitulată relativ neinspirat în românește *călătorind prin univers*, înțeleg și justific pe deplin această preferință. De ce neinspirat? Pentru că oferă impresia unei hălăduieli în timpul liber, a unui city break pe Saturn, când, de fapt, personajele Cooper (Matthew McConaughey) și Brand (Anne Hathaway) au ca misiune nici mai mult nici mai puțin decât salvarea speciei umane.

Cum s-a ajuns în această situație? Prezentul imediat al filmului este plasat la mijlocul secolului al XXI-lea, când omenirea se confruntă cu extincția din cauza unor furtuni de praf și a mai multor tipuri de mană care afectează culturile la scară largă. Primul concept preluat din fizică, transformat în realitate de scenariștii Jonathan și Christopher Nolan, este gaura de vierme, o soluție teoretică, o construcție care „leagă” zone îndepărtate ale universului printr-o „scurtătură”. În film, gaura de vierme fusese descoperită lângă Saturn în urmă cu 48 de ani, făcând legătura cu un sistem din altă galaxie, în care douăsprezece planete potențial locuibile sunt localizate lângă o gaură neagră numită Gargantua. Fost pilot de încercare pentru NASA, Cooper este recrutat să piloteze nava spațială *Endurance* prin gaura de vierme ca parte a misiunii de a coloniza cu 5000 de embrioni înghețați o planetă locuibilă și de a asigura supraviețuirea omenirii.

Conceptul central al filmului, ce continuă să fascineze spectatorii în ziua de azi, este dilatarea temporală gravitațională, efect prezis de teoria relativității generale a lui Einstein. Una din planetele investigate de echipajul de pe *Endurance* orbitează foarte aproape de gaura neagră Gargantua; gravitația intensă a acesteia face ca o oră petrecută pe planetă să echivaleze cu șapte ani în afara câmpului gravitațional al lui Gargantua. Astfel, când Cooper și Brand se întorc pe *Endurance*, după câteva ore petrecute pe această planetă, descoperă că au trecut în total 23 de ani de când pleaseră, cu efecte dramatice asupra relațiilor interumane. Cel mai puternic raport din film este între Cooper și fiica sa, Murph - adolescentă în momentul plecării tatălui ei în misiune. Vă puteți imagina emoția lui Cooper când îi vede mesajul video transmis 23 de ani mai târziu, fiica și tatăl având acum, practic, aceeași vârstă.

În film, construirea unor nave spațiale care să susțină exodul de pe pământ necesită observații ale singularităților gravitaționale dinăuntru unei găuri negre. Aici, *Interstellar* devine într-adevăr fantastic, Cooper și robotul TARS căzând dincolo de orizontul evenimentelor găurii negre Gargantua și regăsindu-se într-un hibercub în patru dimensiuni format din copii infinite ale dormitorului lui Murph de-a lungul mai multor segmente temporale. Cooper reușește să-i comunice lui Murph, prin cod Morse transmis în secundarul ceasului pe care i-l lăsase înainte de plecare, observațiile asupra singularităților gravitaționale adunate de robot. Acum un om de știință matur, Murph folosește informațiile pentru a rezolva ecuația necesară construirii de nave spațiale pentru exod.

Am dedicat atât de mult spațiu subiectului tocmai pentru că punctul de plecare științific al filmului poate fi o provocare pentru spectatori. Altfel, *Interstellar* este deosebit de spectaculos atât în descrierea pământului afectat de furtuni de praf, cât și, mai ales, în cele aproape două ore de explorare intergalactică la finalul cărora Cooper are venerabila vârstă de 124 de ani, datorită perioadelor petrecute în zone de dilatare temporală. Obiectivul salvării omenirii, mișcarea de-a lungul mai multor dimensiuni ale timpului (în gaura neagră, Cooper comunică simultan cu Murph adolescentă și Murph adultă) cresc miza filmului, așteptările spectatorilor și satisfacția vizionării acestei parabole despre dragostea dintre tată și fiică. Inițial, pentru a obține o primă temă de la Hans Zimmer, compozitorul muzicii de film, regizorul Christopher Nolan i-a dat o foaie pe care era scrisă scurta istorisire a unui tată, care-și părăsește copilul pentru a merge la lucru. În fapt, scrierea scenariului a durat opt ani (din 2006 până în 2013), filmările patru luni (august-decembrie 2013), iar succesul filmului a fost imens, încasările depășind de patru ori și jumătate bugetul de 165 de milioane de dolari. Acum, rezultatele acestei munci titanice sunt la îndemâna oricui pe Netflix.

Ioan RĂDUCEA

Ca viteazul din poveste

distanța focală

Luna Sculptorilor Români reprezintă deja un fenomen unic, nu doar artistic ci și socio-cultural, dar cine garantează că va dăinui? Și dacă va fi întărit printr-o instituționalizare mai riguroasă, aceasta nu poate duce la formalizare și chiar la golirea lui de conținut? Nu se impune protejarea lui și printr-o marcă înregistrată © LSR? Nu cumva să rămână, în scurt timp, doar legenda unei lucrări meteorice! Ajută perpetuării sale extinderea în alte medii urbane? Mai bine să... Trebuie să... E bine să...

Cea de a cincea ediție consecutivă a manifestării, din anul 2025, desfășurată timp de o lună, începând tot cu 19 februarie, ziua nașterii lui Constantin Brâncuși, îngăduie, credem, o scrutare retrospectivă, nu lipsită de asemenea exclamații și neliniști, cel puțin ca probă de responsabilitate în fața reușitelor notorii ale edițiilor de până acum – și deci a așteptărilor și mai mari pe care le au publicul, artiștii și autoritățile în privința celor viitoare.

Într-adevăr, dacă este să privim doar din perspectiva artiștilor participanți, festivalul are meritul reconfirmării în țară a sculptorilor recunoscuți internațional, în frunte cu Brâncuși, firește, dar și Mihai Olos, Mircea Cantor, Paul Neagu, Vlad Țenu...

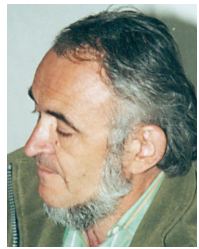
De asemenea, el readuce în atenție nume de patrimoniu ale sculpturii autohtone (Oscar Han, Dimitrie Paciurea, Ion Irimescu). Dintre artiștii momentului, unii participă din postura de seniori cu o îndelungată activitate, dublată deseori de prestigiul activității didactice (Napoleon Tiron, Dan Covătaru, Ilie Bostan, Dragoș Pătrașcu...), alții în calitate de animatori de prim-plan ai vieții artistice (zeci de nume, ce pot fi menționate și alfabetic, de la Felix Aftene și Vladlen Babcinetchi la Dumitru Verdianu și Marian Zidaru – sînt incluși în program și românii basarabeni, un alt merit al manifestării).

Excelente se dovedește a fi inițiativa „invitațiilor speciali” (anul acesta, Virgil Scripcariu, Aurel Vlad) ca și promovarea multor nume de tineri artiști, ieșeni și nu numai – emulația creată de eveniment și de întâlnirile formale și informale fiind pentru ei la fel de importantă ca și expunerea operelor în sine.

În sfârșit, toate aceste eforturi *viribus unitis* generează ceea ce este determinant: aura specială LSR, care se resimte, cum s-a mai semnalat, în viața urbei și în viața artistică națională. Nu ne aflăm departe de situația de eveniment îndelung așteptat și comentat, reper istoric în domeniul, de care se bucură edițiile Documenta de la Kassel, cu deosebirea că acelea se țin la cinci ani, pe cînd „Documenta” sculpturală ieșeană reușește performanța de a se afirma anual, pe o lună întreagă din cele douăsprezece ale anului! Exemplară s-a dovedit a fi capacitatea de a mobiliza resursele metropolei moldave, de la cele specializate (UAPR, cu echipa și spațiile sale, galerii particulare, unități de învățămînt artistic) la firme comerciale și diverse instituții (pe lângă organizatori, Primăria și Ateneul Tătărași, și-au dat concursul Universitatea de Medicină, cea Tehnică, Aeroportul Iași, Mitropolia Moldovei și Bucovinei etc.), spațiile publice, de tip agora, cele pietonale, dar și axele de transport fiind de asemenea amplu solicitate.

Ediția 2025 a venit cu inițiativa noi, inclusiv proiecții de film, tururi ghidate ori ateliere de creație pentru copii (prilej de inițiere chiar și în turnarea în scop artistic a metalelor). Poate că cea mai importantă dintre ele este aceea de a iniția diseminarea formulei organizatorice în cauză și în alte spații ale arealului național (începînd, din 28 februarie 2025, cu Secția Muzeikon a Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia) – cu Iașul ca focar al unei grandioase lentile concentrate pe creația plastică tridimensională.

LSR-ul crește ca viteazul din poveste și toată grija noastră, în orice calitate ne-am raporta la fenomen, este să protejăm climatul (ambiental, intelectual, creativ) care l-a făcut posibil, să promovăm arta managerială pe care se bazează și mai ales să știm să gratulăm artiștii, organizatorii (mai ales dacă este vorba de artiști-organizatori!), partenerii, sponsorii și în general pe toți cei care poartă lumina unui fenomen profund angajant și profund românesc.

Mircea Martin sau „Cerința adecvării” (III)

Iubind condiția spectatorului, Mircea Martin trăiește cu *obsesia adecvării*. Vrea o critică „plăbilă la obiect”, condusă de „simpatie penetrantă”. Locuind conștiința altcuiva, criticul trebuie să dovedească „putere de supunere la obiect”, nu doar „privire de deasupra”. Opțiunea metodologică e condusă – deontologic – de grija adecvării. Între hermeneutica totalității și opacitate, încercările de identificare, „infinet repetate”, trezesc această obsesie: adecvarea asigură coerența. Contemplativismul, eufonia, caligrafia ideilor (estompând, în arabescul frazei, fermitatea judecăților de valoare) nu înseamnă și neparticipare; dimpotrivă. Identificarea pe care o râvnește Mircea Martin asigură, însă, o participare simpatetică; adică, asumare, implicare, exultanță ideatică chiar. Întâlnind *conștiința unei opere*, refacem – observa criticul – o „coerență de concepție”; suntem în pragul unei „fidelități fundamentale”. A te identifica, topit în fibra textului, *a exista împreună* (cum ar spune Jean-Pierre Richard) și a te detașa, necesarmente, apoi, înseamnă a naviga între intimitate și totalitate. A naviga, probabil, între două frumoase iluzii. Eseul lui Georges Poulet, *Une critique d'identification* (1968), ar fi un reper fundamental, jalonând alianțele intelectuale ale lui Mircea Martin. Identificarea înseamnă oare „rescrierea obiectului”? Deslușim în eforturile lui Mircea Martin o „frumusețe subordonată”, nu un răsfaț calofil. E o umilință învingătoare în atitudinea criticului, știind prea bine că orice cunoaștere presupune o asumare a obiectului (devenind subiect); că însăși asumarea literaturii înseamnă a elibera tocmai puterea de evocare, criticul oficiind în slujba operei.

Dar pentru Mircea Martin, „singura critică acceptabilă e cea care nu se consideră pe sine singura”. Convergența constructivă înlătură exclusivismul, orgoliul intelectualist. Mircea Martin nu este un războinic și nici un intolerant; admitem deci, împreună cu criticul, că există mai multe posibilități de lectură, că foiletonul critic nu este, neapărat, incapabil de performanțe metafizice, lumina critică (în acea metaforă a încăperii obscure, adăpostind un vraf de foi înnegrite) fiind „o lectură favorabilă”. Să (mai) admitem că i-ar lipsi promptitudinea, prezența imediată, frisonantă, în „prim-plan”, rezistența foiletonistului-maratonist. Mircea Martin preferă mediul, analiza răbdurie, temeinică, finețea disocierilor, coborând în adâncimile operei. Departe de jetul reflectoarelor inundând scena actualității, scrisul său conține, totuși, accentele unei pledoarii. Comentariile lui Mircea Martin se citesc cu profit intelectual, vădind o lectură atentă, paginarea și vertebrearea ideilor; adică *dicțiunea ideilor*, deși nu spectacolul verbal îl interesează. Autorii se regăsesc în astfel de intervenții (cazul lui Adrian Marino, recunoscând „exactitatea” profilului tras într-o serie de articole, reunite în *Singura critică*). Sau, mai încoace, lansând o concluzie care pune sub semnul întrebării toate demonstrațiile critice consacrate lui C. Țoiu, respingând „modelul așa-zicând fanatic”, inadecvat în cazul Vătășescu. Lesne de observat, *obsesia adecvării* nu dispare, Mircea Martin îndreptând atenția cititorului spre semnificația laică a titlului, a reasumării umanității. Identificarea, „învecinarea cu textul” (cum ar spune Jean-Pierre Richard) nu exclude distanțarea lui Starobinski; criticul reșițean coboară în text și ia, apoi, distanță, adoptând – și el – libera mișcare a privirii între „infinetatea” Operei și „totalitatea” ei contextuală.

Repudiind ortodoxia metodologică, demersul raymondian se instalează într-un centru. Marcel Raymond, un maestru fără producția de serie a unei „școli”, redusă la același numitor (cum demonstra însuși Mircea Martin) era un predecesor al identificării și al investigării barocului francez, al profunzimilor sensitive explorând straturile primare ale conștiinței. Puțin înclinat să-și teoretizeze demersurile, Marcel Raymond a protegit o școală a personalităților. Nimic ostentativ, o viață

retrasă, nicidecum disocieri violente, rupturi „programatice”; doar efortul de integrare, cuprinderea totalității, străine, însă, de militantismul unui G. Poulet. E drept, influența catalitică a profesorului genevez nu putea trece neobservată și J. H. Miller a vorbit primul despre *The Geneve School*. Să fie și Mircea Martin „un fost discipol”? Spiritele afine se întâlnesc, apropierea și adecvarea lor ni se pare a fi – înainte de orice – temperamentală. Mircea Martin nu se poate „despărți” de M. Raymond, deși „ucenicia” s-a isprăvit de mult. Dar în numele adecvării (criticul adecvându-se cu sine), Mircea Martin *absoarbe* tot ceea ce i se potrivește. Din politematismul deschis spre experiența senzorială (cum definea Eugen Simion demersul lui Jean Pierre Richard), Mircea Martin, interesat de „conștiința difuzată”, de acel *Je* care gândește, coboară spre profunzimi, descifrând unitatea experienței creatoare, acea unitate totalitară, îmbrățișând relațiile semnificative (interne), dar și scriitura, apro-

piindu-se de operă, deopotrivă, cu rigoare și cu simpatie, operând clivarea, dar și reasablarea. Adică, „o repunere în continuitate”, critica – o literatură de gradul al II-lea – fiind „une surprise de conscience”, un fel de dute-vino între obiect și cercetător. Dacă analiza structuralistă făcea să dispară din text „activitatea gânditoare”, dacă Barthes alunga subiectivitatea, Mircea Martin nu-și refuză vibrația. Pentru el, orice operă este „o subiectivitate care se oferă ca obiect”, imposibil de a fi epuizată de o lectură. Dacă *la pensée lectrice* reface aventura unui spirit („metoda” identificării presupunând întâlnirea a două conștiințe independente: *conscience de soi* și *conscience d'autrui*), verosimilitatea se bazează pe fecunditatea pluralismului. „Invazia” unui spirit în alt spirit conține și riscul alienării de sine. Din nou: să fie valabilă doar o singură cale de acces? Acea „identificare în diferență”, profesată de G. Poulet, era grijulie, numind pericolul pierderii identității, planând ca o amenințare perpetuă, urmând ca o umbră, măcinând trufia și siguranța drumului. Iată că senzualismul lui Jean-Pierre Richard coabitează cu idealismul lui G. Poulet, argonaut pornit în căutarea centrului nervos al textului. Poulet, critic tematic de nuanță spiritualistă (cum „l-a văzut” Eugen Simion), identifică punctul de plecare în tensiunile unei viziuni, desfășurând vitalitatea gândirii. Subiectivitatea creatoare e „ascunsă” în faldurile operei; ajungem la acel *cogito* (centrul vital), reușind identificarea („o coincidență între două conștiințe”) printr-un voiaj filosofic. Să fie identificarea mereu posibilă? Acuplarea, spuneam, reușește spiritelor afine, având punctul de plecare

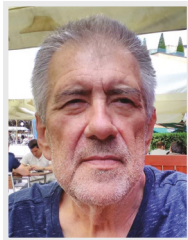
într-o identificare inițială, fulgerul intuiției deschizând calea de acces, „prinzând” gândirea globală. Dificultățile drumului, riscul neidentificării (și el prezent) nu pot descuraja conștiința critică, pregătind marea întâlnire, himerica posesie a „celuilalt”.

S-a spus deseori că Mircea Martin nu riscă; el nu impune, ci consolidează. Asta, evident, n-ar fi deloc puțin (dacă ar fi doar atât). „Dezertiuina” din armata foiletoniștilor era tot o soluție temperamentală. Spirit dialogic, plin de politețe și sobrietate, Mircea Martin își păstrează dreptul de a formula obiecții; nu crede în zeei nepătați, nu acceptă iubirile ne-critice și „încremenirea extatică”, nu duce „campanii”. Și totuși...

Atunci când o nouă promoție tropăia nerăbdătoare la porțile literaturii, Mircea Martin s-a dovedit, incredibil, chiar vestitorul ei (v. *Spre o nouă paradigmă literară*, în *Echinox*, nr. 2-3/1988). Vorbea, previzibil, despre acea „prezență compactă”, cu rezervele de rigoare: cazul unor poeți „făcuți”, prizând demersul înglobant, făcând dificilă disocieria între poezie și non-poezie. „Manifestele” noii promoții, în care un N. Băciuț vedea „coada de cometă a optzeciștilor”, probau o conștiință artistică „mai acută”: radicalizare, un nou pact cu realul, antimodernism, schimbarea paradigmatelor, deci. Mircea Martin rămâne, în orice împrejurare, ponderat. Noua literatură, scria criticul, nu este încă realizată ca fapt artistic. Despre cenaclul *Universitas* (pe care îl conducea din aprilie 1983) criticul a făcut destăinuri în repetate ocazii (v. *Vatra: O școală de poezie*, nr. 9/1988). Lecția lui Raymond e vizibilă: „pedagogia” lui Mircea Martin încurajează experimentul, dar e discretă. O școală de poezie e posibilă (poetii se pot forma, nuanțează criticul), dar incubatorul universitar pregătește terenul pentru afirmarea tuturor tendințelor viabile. El, ca mentor, se vrea un stimulator al descoperirii de sine, nicidecum un susținător al unei anumite direcții literare, în numele păgubosului exclusivism. Protejând, astfel, un spațiu fertil dezbaterilor, stimulând polenizarea culturală. Sau, mai încoace, conducând *Asociația de literatură generală și comparată* (ALGC), preocupat de *Cultural Studies* (un conglomerat disciplinar), clarificând prob o situație nebuloasă: ca proiect epistemologic, cu vizibilă miză politică, evidențiind dimensiunea militantă în dauna relevanței esteticului, cum se întâmplă. Ori revizitând, în contextul globalizării galopante, sub unghiul implicațiilor actuale, *cosmopolitismul*, concept „fără consistență sociologică”. Țintind spre rigoarea impersonală, fascinantă a lui T. Vianu, un maestru recunoscut, vădind în actul scriptic devotament și responsabilitate, critica lui Mircea Martin crește, cumpănită, din disocieri de finețe; i-am putea recunoaște un anume *eroism* cultural într-un climat bântuit de relativisme, de teoretizări lejere și „cumetriatități” profitabile.

Indiscutabil, Mircea Martin e conștient de propria-i valoare. Dar modestia, bunul simț etc., cenzurează exploziile emfaticе. Am zice chiar, pe urmele lui Cornel Ungureanu, că Mircea Martin, asumându-și apartenența reșițeană, contrazice *spiritul locului*, condiția de bănațean atins de „gasconism”. Desigur, își „propune enorm”, fără înfatuare, însă, lepădându-se de povara orgoliilor inflamate, dilatate, exhibate, otrăvind existența. *Obsesia adecvării*, grija identificării pledează pentru o con-viețuire frumoasă, vorbind despre bucuria și noblețea „subordonării”. Puțini critici, iubind temperanța, fără a-și întemeia prestigiul pe violența negației, trăiesc la această altitudine. Pentru Mircea Martin, într-adevăr, „estetica scrisului poartă în sine o etică”. Iar critica rămâne „un fel de profesiune indirectă”.

P.S. Reacția lui Mircea Martin în legătură cu recentul scandal Cărtărescu (v. *O apărare tardivă*, în *Observator cultural*, nr. 1244/19-25 februarie 2025) este încă o dovadă a modului echilibrat, cumpănit, atent la nuanțe, în care judecă „întâmplările” care tulbură (emoțional) viața noastră culturală.

Tînărul Fundoianu (IV)

Încă din prima tinerețe Fundoianu își anunță perspectiva din care va recepta fenomenul cultural. Rareori se mulțumește să facă, așa cum se întâmplă în majoritatea cazurilor, simple recenzii (în revistele culturale) sau book review-uri (în publicațiile științifice) - de cele mai multe ori, simple rezumate ale lucrărilor prezentate. În comentariile despre diverși autori sau în răspunsuri directe la puncte de vedere contrare, Fundoianu atacă probleme fundamentale. Fără îndoială că unii vor fi văzuți în această tendință o calitate, alții un defect. E mult mai comod să citești o recenzie în care ți se... povestește ceva decît să fii aruncat dintr-o dată în mijlocul unor controverse de idei - așa cum se întâmplă, nu o dată, în scrierile tînărului gazetar/eseist.

Fundoianu abordează o gamă largă de subiecte - predomină însă literatura, iar dintre scriitori este atras înainte de toate de autorii francezi mai vechi sau mai noi. Un autor care îi atrage în mod special atenția tînărului Fundoianu este Remy de Gourmont. Atracție deloc întâmplătoare, caracteristică pentru viitorul său parcurs intelectual. Remy de Gourmont (1858-1915) trăiește într-o epocă de efervescentă intelectuală, de contemporani vînd originalitatea - dar chiar într-o astfel de epocă se remarcă printr-o traiectorie aparte, prin cultivarea unor idei neconforme cu spiritul timpului, prin disocieri inedite - într-un cuvînt este un autor singular, despărțindu-se, în această privință, de mulți dintre contemporanii săi. Și la Remy de Gourmont întîlnim ceea ce va fixa mai tîrziu profilul autorului român: depășire a „limitelor” subiectelor comentate, cuprinderea fenomenelor în cercurile concentrice ale meditației care se îndepărtează treptat de centru, de punctul de plecare... Aceeași sete de întrebări risipită într-o diversitate de genuri (romane, comentariu critic, literatură de idei) la fel cum se va ilustra, în genuri multiple, Fundoianu... Comentatorul său îl urmează chiar și în explorarea problemelor gramaticale. Identitate chiar în... detalii. Remy de Gourmont spusese că „...un scriitor, indiferent că e poet, filosof sau romancier, trebuie să fie și un gramatician”. Am amintit deja preocupările lui Fundoianu pentru sintaxă.

Una din problemele culturale care îl preocupă pe tînărul intelectual este relația dintre modernitate și tradiție. Și găsește o ilustrare a acestui raport la Remy de Gourmont. Doar aparent paradoxal, Fundoianu crede că „tradiția nu se respectă imitînd, ci inovînd”. Pentru că imitație înseamnă a uza și a vulgariza, autorul comentat a fugit de tradiție, găsind-o astfel „la capătul drumului său, născută din efort”. „El a găsit tradiția cum găsești, cînd fugi de fotografie și de descripție, natura”. Prin imagine, Fundoianu afirmă că în felul acesta Gourmont găsește adevăratele rădăcini, autentică tradiție, de neaflat în reproducerile convenționale ale acesteia.

Ajunși aici e un bun prilej de a consemna modul în care Fundoianu ajunge să practice comentariul critic. Textele sale abundă în asemenea imagini - lucru care a fost „criticat” de comentatori ai volumului *Imagini și cărți*, din care fac parte și comentariile despre Remy de Gourmont. Autorul le va răspunde în ciclul de articole *Critica - probleme vechi* din „Rampa”. Răspunsul, care vizează un conflict într-adevăr vechi, între critica științifică și așa-zisa critică de impresie, merită fără îndoială un comentariu separat. Pentru moment să consemnăm că obiecțiilor lui Felix Aderca, recenzentul cărții sale care credea că în critică trebuie să mențină nivelul unui discurs rațional, fără metafore, autorul îi răspunde că critica nu poate fi despărțită de artă - așa că, a se folosi de imagini este cu totul justificat. Pledoaria din amintita serie de articole este de actualitate - pînă astăzi disputa critică științifică vs. critică de impresie se declanșează din cînd în cînd...

Dar să revenim la comentarea scrierilor lui Remy de Gourmont. Aminteam de varietatea genurilor în care Gourmont se exprimă. Fundoianu crede că în

această varietate pe locul dominant se află totuși critica literară. Iar în exercitarea multiplelor sale capacități critice a fost întotdeauna prezent criteriul estetic. Rezultatul incursiunilor autorului francez în variate domenii poate fi astfel redus la critica literară. Pentru că, conchide Fundoianu, „...după ce a stabilit bine că, falsă în cunoaștere, lumea ca reprezentare rămîne un postulat în critica literară. Și Remy de Gourmont găsea că asta e destul.”

În cel de al doilea eseu consacrat lui Remy de Gourmont (*Idealismul lui Remy de Gourmont*) adîncește problema situației criticii de partea științei sau de partea... sensibilității. Artă și creație a lumii conform propriei sensibilități. „Odată cu nașterea reprezentării, a născut și puțința artei”. Aceste reprezentări nu sînt identice pentru toți indivizii (dacă ar fi identice arta n-ar mai exista). Critica a căutat să explice esența artei - folosind însă metode „biologice, economice sau mecanice”. Dar „Înainte de a căuta să explice esența artei, trebuia să știm din ce se compune cunoașterea. Trebuia să știm /.../ în ce chip percepția noastră obligă realitatea să se schimbe.” Este un principiu care a transformat științele exacte - din momentul în care s-a constatat că observatorul influențează observația. Prin

aceste precizări privind subiectivitatea percepției Fundoianu ajunge la concluzia: criticul este „un fabricant de reprezentări personale ca și artistul”. Dar reprezentările lui sînt altfel de reprezentări. „În critica dogmatică, criticul își impune reprezentarea lui, ca legea întîia în estetică. Reprezentarea lui se va numi: tradiție, bun-simț, și, în numele acestor doi idoli, vor fi spînzurați toți ceilalți cari au îndrăznit revolta.”

Dacă e să translăm constatarea lui Fundoianu la realitatea comentariului literar din zilele noastre vom recunoaște nu numai recenta luptă dintre... critica... veche (cea care pune în prim plan capacitatea de a recepta opera și de a sistematiza impresiile ca suport al acțiunii critice) și critica științifică (care, de la structuralism la ideile lui Franco Moretti - inspirate din cele privind sistemul mondial ale lui Immanuel Wallerstein - sînt, în ultimă instanță, transpunere a metodelor unor științe sociale, economice etc. la fenomenul cultural). Nu mai este cazul, ca în critica dogmatică avută în vedere de Fundoianu, impunerii în artă a reprezentărilor unui critic anume, care își transformă apercipiile în dogmă general valabilă - ci, în cazul... criticii științifice moderne de aplicarea în analizele literare a unor metode formulate în alte tipuri de cercetare. Sigur că ambele... ipostaze critice au limite evidente - ținînd de mai mulți factori, inclusiv de specificul cultural al mediului în care sînt practicate. Dacă e să ne referim la cazuri concrete - să luăm realitatea critică românească, cu ipostazele ei caracteristice. În ce privește critica impresionistă, în care particularitățile „aparaturii receptor” al criticului se află în prim plan și au o importanță egală cu mijloacele de expresie care

reușesc să îl impună pe autor - s-au remarcat personalitățile convingătoare ale unor Lovinescu sau Călinescu. Critici notabili care au văzut fenomenul literar încadrat în determinări depășind limitele strict estetice, pentru a ne referi tot la... clasicii genului, au fost Gherea și Ibrăileanu. În mare însă, dacă e să ne situăm la nivelul vieții literare curente, conformă specificului cultural autohton, ce găsim? Pe de o parte o critică foiletonistică, așa zis de impresie, care ar trebui să fixeze o lectură personală, subiectivă - dar care (cu excepția personalităților, care se numără, dacă este cazul, pe degetele de la o mînă) are comportamentul general al clanurilor, gîntelor, găștilor, dacă vreți ale căror interese... dirijează de fapt... impresiile... personale. Acest soi de critică, cu excepțiile care apar la decenii, dacă nu mai rar, sînt, sub fațada de... critică impresionistă, vocea unor grupuri de interese (este vorba de impresie, dar de impresia grupului față de aliați, dușmani, nealiniați șamd). De cealaltă parte, așa zisa critică științifică are episoade clar demarcate de voga direcțiilor critice venite din afară. Așa se face că a existat la noi o epocă a criticii stilistice, una structuralistă, post structuralistă, semiotică, postmodernă, iar astăzi una... de extracție... morettiană, am putea spune. (De altfel aici se aplică perfect teoria lui Franco Moretti despre centrele de influență și zonele... periferice... Sînt zone care, cum vedem, rămîn permanent periferice...) Este vorba de aplicații - mereu și numai aplicații - ale unor metode împrumutate dintr-o parte sau alta (Franța acum cîteva decenii, SUA astăzi, vom vedea ce va fi mîine). Nici vorbă de idei proprii, de concepții originale șamd. Sigur, nu poți să fii mainstream dacă nu ești în linie cu ceilalți; obiceiurile culturale au devenit universale: toată lumea poartă blues jean și t shorturi, manevrează smartphone-uri și se înscrie pe rețelele sociale. Caracteristica proprie se întrevede în fundal. Și într-un gen de critică și în celălalt trăsătura dominantă este specific locală, conformă structurii culturale: grupul, societatea de tip medieval... Practica de grup le unește, este caracteristică, de fapt, ambelor tabere, ca trăsătură specifică...

Am insistat asupra unei caracteristici locale pentru a sublinia singularitatea personalității lui Fundoianu. Din opera lui Gourmont analistul nostru desprinde operațiile strict subiective. „În fața lucrurilor - socoate Gourmont - , oamenii fac asociații și disociații de idei. Unii asociază între ele raporturile: cuvinte, imagini sau sentimente. Alții disociază. Artistul face operația asupra sentimentelor. Criticul, asupra ideilor. Criticul e un creator, ca și scriitorul.” Criticul va căuta în opere (sigur, trebuia să se ajungă și la această banalitate...) originalitatea. Dar și aici cădem în mlaștina incertitudinilor rezolvabile numai prin caracter, poziție independentă, nealinieră - pentru că nimic nu e mai ușor de proclamat sau de negat decît... originalitatea. Aceasta în cazul în care nu confundăm originalitatea cu gustul deliberat de a șoca - la care s-a ajuns prin avangardele artistice - care e totuși altceva; iar șocul deliberat, programatic fără alte ambiții e cel mai efemer element în artă.

Metoda lui Gourmont s-ar compune, după Fundoianu, din două operații. Una de *diferențiere*, alta de *situare*. Prima ar justifica istoria literară - a doua, situarea (prin stil) ar fi critica propriu-zisă. Dar singură metoda n-ar fi suficientă. Doar însușindu-ți o metodă nu poți deveni critic. Pentru a fi critic „trebuie talent, intuiție, gust.” „Critica a încetat să facă parte din fizică sau geometrie. Ea intră în artă, legitimă ca și opera, frumoasă ca și dînsa și la fel de egală.” După un ocol instructiv prin opera lui Gourmont Fundoianu ajunge la adevăruri cunoscute dintotdeauna. Opera critică e numai rezultatul talentului, intuiției, personalității, capacității de expresie... Lucrurile cunoscute. Dar și în excursul necesar pentru a ajunge la ele stă fascinația eseistică a lui Fundoianu publicată în limba română.